

THE COMPLETE WORKS

OF

JOHN GOWER

EDITED FROM THE MANUSCRIPTS
WITH INTRODUCTIONS, NOTES, AND GLOSSARIES

BY

G. C. MACAULAY, M.A.

FORMERLY FELLOW OF TRINITY COLLEGE, CAMBRIDGE

THE LATIN WORKS

De modicis igitur modicum dabo pauper, et inde
Malo valere parum quam valuisse nihil.

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1902

Library of Congress Catalog Card Number: 1-21828

Paper used in this edition is
a fine acid-free, permanent/durable paper
of the type commonly referred to as
"300-year" paper

CONTENTS

	PAGE
INTRODUCTION	vii
EPISTOLA	1
VOX CLAMANTIS	3
CRONICA TRIPERTITA	314
REX CELI DEUS ETC.	343
H. AQUILE PULLUS ETC.	344
O RECOLENDE ETC.	345
CARMEN SUPER MULTIFLICI VICIORUM PESTILENCIA	346
TRACTATUS DE LUCIS SCRUTINIO	355
ECCE PATET TENSUS ETC.	358
EST AMOR ETC.	359
QUIA VNUSQUISQUE ETC.	360
ENEIDOS BUCOLIS ETC.	361
O DEUS IMMENSE ETC.	362
LAST POEMS	365
NOTES	369
GLOSSARY	421
INDEX TO THE NOTES	428

INTRODUCTION

LIFE OF GOWER.

To write anything like a biography of Gower, with the materials that exist, is an impossibility. Almost the only authentic records of him, apart from his writings, are his marriage-licence, his will, and his tomb in St. Saviour's Church; and it was this last which furnished most of the material out of which the early accounts of the poet were composed. A succession of writers from Leland down to Todd contribute hardly anything except guesswork, and this is copied by each from his predecessors with little or no pretence of criticism. Some of them, as Berthelette and Stow, describe from their own observation the tomb with its effigy and inscriptions, as it actually was in their time, and these descriptions supply us with positive information of some value, but the rest is almost entirely worthless.

Gower's will was printed in Gough's *Sepulchral Monuments* (1796), and in 1828 Sir Harris Nicolas, roused by the uncritical spirit of Todd, published the article in the *Retrospective Review*¹ which has ever since been regarded as the one source of authentic information on the subject. It does not appear that Nicolas undertook any very extensive searching of records, indeed he seems to have practically confined his attention to the British Museum; for wherever he cites the Close Rolls or other documents now in the Record Office, it is either from the abstract of the Close Rolls given in MS. Harl. 1176 or as communicated to him by some other person; but he was able to produce several more or less interesting documents connected either with the poet or with somebody who bore the same name and belonged to the same family, and he placed the discussion for the first time upon a sound critical basis. Pauli simply recapitulated the results arrived at by Nicolas with some slight elucidations from the Close Rolls of

¹ and Series, vol. ii. pp. 103-117.

6 Ric. II on a matter which had been already mentioned by Nicolas on the authority of Mr. Petrie. As the result of a further examination of the Close Rolls and other records I am able to place some of the transactions referred to in a clearer light, while at the same time I find myself obliged to cast serious doubt on the theory that all the documents in question relate to the poet. In short, the conclusions at which I arrive, so far as regards the records, are mostly of a negative character.

It may be taken as proved that the family to which John Gower the poet belonged was of Kent. Caxton indeed says of him that he was born in Wales, but this remark was probably suggested by the name of the 'land of Gower' in Wales, and is as little to be trusted as the further statement that his birth was in the reign of Richard II. There was a natural tendency in the sixteenth century to connect him with the well-known Gowers of Stitenham in Yorkshire, whence the present noble family of Gower derives its origin, and Leland says definitely that the poet was of Stitenham'. It is probable, however, that Leland had no very certain information; for when we examine his autograph manuscript, we find that he first wrote, following Caxton, 'ex Cambria, ut ego accepi, originem duxit,' and afterwards altered this to 'ex Stitenhamo, villa Eboracensis prouinciae, originem ducens.' It is probable that the credit of connexion with the poet had been claimed by the Yorkshire family, whose 'proud tradition,' as Todd says, 'has been and still is that he was of Stitenham,' and we find reason to think that they had identified him with a certain distinguished lawyer of their house. This family tradition appears in Leland's *Itinerarium*, vi. 13, 'The house of Gower the poete sumtyme chief iuge of the commune place' (i.e. Common Pleas) 'yet remaineth at Stitenham yn Yorkshire, and diuerse of them syns have been knights.' He adds that there are Gowers also in Richmondshire and Worcestershire ('Wicestreshire,' MS.). The statement that this supposed judge was identical with the poet is afterwards withdrawn; for on a later page Leland inserts a note, 'Mr. Ferrares told me that Gower the iuge could not be the man that write the booke yn Englisch, for he said that Gower the iuge was about Edward the secundes tyme.'¹

¹ *Script. Brit.* l. 414.

² *Ilin.* vi. 55. From Foss, *Tabulae Curiales*, it would seem that there was no judge named Gower in the 14th century.

All this seems to suggest that Leland had no very trustworthy evidence on the matter. He continued to assert, however, as we have seen, that the poet derived his origin from Stitenham, and to this he adds that he was brought up and practised as a lawyer, 'Coluit forum et patrias leges luci causa'. It has not been noticed that the author's manuscript has here in the margin what is probably a reference to authority for this statement: we find there a note in a contemporary hand, 'Goverus seruiens ad legem 30 Ed. 3.' From this it is probable that Leland is relying on the Year-book of 30 Ed. III, where we find the name Gower, apparently as that of a serjeant-at-law who took part in the proceedings. It is not likely that Leland had any good reasons for identifying this Gower, who was in a fairly high position at the bar in the year 1356, with John Gower the poet, who died in 1408².

Leland's statements were copied by Bale and so became public property. They did not, however, long pass unchallenged. Thynne in his *Animadversions* acutely criticises the suggestion of Yorkshire origin, on the ground of the difference of arms:—'Bale hath much mistaken it, as he hath done infinite things in that book, being for the most part the collections of Leland. For in truth the arms of Sir John Gower being argent, on a cheveron azure three leopards' heads or, do prove that he came of a contrary house to the Gowers of Stytenham in Yorkshire, who bare barruly of argent and gules, a cross paty flory sable. Which difference of arms seemeth a difference of families, unless you can prove that being of one family they altered their arms upon some just occasion.' The arms to which Thynne refers as those of Gower the poet are those which are to be seen upon his tomb³; and the argument is undoubtedly sound. Thynne proceeds to criticise Speght's statement that Chaucer and Gower were both lawyers of the Inner Temple: 'You say, It seemeth that these learned men were of the Inner Temple, for that many years since Master Buckley did see a record in the same house, where Geoffrey Chaucer

¹ *Script. Brit.* l. 414. This statement also appears as a later addition in the manuscript.

² 'Gower' appears in Tottill's publication of the Year-books (1585) both in 29 and 30 Ed. III, e.g. 29 Ed. III, Easter term, ff. 20, 27, 33, 46, and 30 Ed. III, Michaelmas term, ff. 16, 18, 20 v°. He appears usually as counsel, but on some occasions he speaks apparently as a judge. The Year-books of the succeeding years, 31-36 Ed. III, have not been published.

³ These arms appear also in the Glasgow MS. of the *Vox Clamantis*.

was fined two shillings for beating a Franciscan Friar in Fleet Street. This is a hard collection to prove Gower of the Inner Temple, although he studied the law, for thus you frame your argument: Mr. Buckley found a record in the Temple that Chaucer was fined for beating the friar; ergo Gower and Chaucer were of the Temple.¹

A 'hard collection' it may be, but no harder than many others that have been made by biographers, and Leland's 'vir equestris ordinis'² must certainly go the way of his other statements, being sufficiently refuted, as Stow remarks, by the 'Armiger' of Gower's epitaph. Leland in calling him a knight was probably misled by the gilt collar of SS upon his recumbent effigy, and Fuller afterwards, on the strength of the same decoration, fancifully revives the old theory that he was a judge, and is copied of course by succeeding writers³. On the whole it may be doubted whether there is anything but guesswork in the statements made by Leland about our author, except so far as they are derived from his writings or from his tomb.

That John Gower the poet was of a Kentish family is proved by definite and positive evidence. The presumption raised by the fact that his English writings certainly have some traces of the Kentish dialect, is confirmed, first by the identity of the arms upon his tomb with those of Sir Robert Gower, who had a tomb in Brabourne Church in Kent, and with reference to whom Weever, writing in 1631, says, 'From this family John Gower the poet was descended'⁴, secondly, by the fact that in the year 1382 a manor which we know to have been eventually in the possession of the poet was granted to John Gower, who is expressly called 'Esquier de Kent,' and thirdly, by the names of the executors of the poet's will, who are of Kentish families. It may be added that several other persons of the name of Gower are mentioned in the records of the time in connexion with the county of Kent. Referring only to cases in which the Christian name also is the same as that of the poet, we may note a John Gower among those complained of by the Earl of Arundel in 1377, as having broken his closes at

¹ *Worthies*, ed. 1662, pt. 3, p. 207.

² e.g. Winstanley, Jacob, Cibber and others.

³ *Ancient Funeral Monuments*, p. 270. This Sir Rob. Gower had property in Suffolk, as we shall see, but the fact that his tomb was at Brabourne shows that he resided in Kent. The arms which were upon his tomb are pictured (without colours) in MS. Harl. 3917, f. 77.

High Rothing and elsewhere, fished in his fishery and assaulted his servants¹; John Gower mentioned in connexion with the parishes of Throwley and Stailesfield, Kent, in 1381-2²; John Gower who was killed by Elias Taillour, apparently in 1385³; John Gower who was appointed with others in 1386 to receive and distribute the stores at Dover Castle⁴; none of whom can reasonably be identified with the poet. Therefore it cannot be truly said, as it is said by Pauli, that the surname Gower, or even the combination John Gower, is a very uncommon one in the records of the county of Kent⁵.

Before proceeding further, it may be well to set forth in order certain business transactions recorded in the reign of Edward III, in which a certain John Gower was concerned, who is identified by Nicolas with the poet⁶.

They are as follows:—

39 Ed. III (1365). An inquiry whether it will be to the prejudice of the king to put John Gower in possession of half the manor of Aldyngton in Kent, acquired by him without licence of the king from William de Septvans, and if so, 'ad quod damnum.' This half of Aldyngton is held of the king by the service of paying fourteen shillings a year to the Warden of Rochester Castle on St. Andrew's day⁷.

¹ *Rot. Pat.* dated Nov. 27, 1377.

² *Rot. Claus.* 4 Ric. II. m. 15 d.

³ *Rot. Pat.* dated Dec. 23, 1385.

⁴ *Rot. Pat.* dated Aug. 12, Dec. 23, 1386.

⁵ It may here be noted that the poet apparently pronounced his name 'Gowér,' in two syllables with accent on the second, as in the Dedication to the *Balades*, l. 3, 'Vostre Gower, q'est trestout vos soubgitz.' The final syllable bears the rhyme in two passages of the *Confessio Amantis* (viii. 2320, 2908), rhyming with the latter syllables of 'pouer' and 'reposer'. (The rhyme in viii. 2320, 'Gower: pouer,' is not a dissyllabic one, as is assumed in the *Dict. of Nat. Biogr.* and elsewhere, but of the final syllables only.) In the *Praise of Peace*, 373, 'I, Gower, which am al the liege man,' an almost literal translation of the French above quoted, the accent is thrown rather on the first syllable.

⁶ See *Retrospective Review*, 2nd Series, vol. ii, pp. 103-117 (1828). Sir H. Nicolas cites the Close Rolls always at second hand and the *Inquisitiones Post Mortem* only from the Calendar. Hence the purport of the documents is sometimes incorrectly or insufficiently given by him. In the statement here following every document is cited from the original, and the inaccuracies of previous writers are corrected, but for the most part silently.

⁷ *Inquis. Post Mortem*, &c. 39 Ed. III. 36 (2nd number). This is in fact an 'Inquisitio ad quod damnum.' The two classes of Inquisitions are given without distinction in the Calendar, and the fact leads to such statements as

p inserted in *dampnum, sompnus, &c.*

set usually in the best MSS. for *sed* (conjunction), but in the Cotton MS. usually 'sed.'

It has been thought better to print the elegiac couplet without indentation for the pentameter, partly because that is the regular usage in the MSS. and must of course have been the practice of the author, but still more in order to mark more clearly the division into paragraphs, to which the author evidently attached some importance. Spaces of varying width are used to show the larger divisions. It is impossible that there should not be some errors in the printed text, but the editor can at least claim to have taken great pains to ensure correctness, and all the proof-sheets have been carefully compared with the text of the manuscripts.

For convenience of reference the lines are numbered as in the Roxburghe edition, though perhaps it would be more satisfactory to combine the prologues, as regards numbering, with the books to which they belong.

In regard to the Notes there are no doubt many deficiencies. The chief objects aimed at have been to explain difficulties of language, to illustrate the matter or the style by reference to the works of the author in French and in English, and to trace as far as possible the origin of those parts of his work which are borrowed. In addition to this, the historical record contained in the *Cronica Tripertita* has been carefully compared with the evidence given by others with regard to the events described, and possibly this part of the editor's work, being based entirely upon the original authorities, may be thought to have some small value as a contribution to the history of a singularly perplexing political situation.

EPISTOLA

Hanc Epistolam subscriptam corde deuoto misit senex et cecus Iohannes Gower Reuerendissimo in Cristo Patri ac domino suo precipuo, domino Thome de Arundell, Cantuariensi Archiepiscopo, tocius Anglie Primati et apostolice sedis legato. Cuius statum ad ecclesie sue regimen dirigat et feliciter conseruet filius virginis gloriose, dominus noster Ihesus Kristus, qui cum deo patre et spiritu sancto uiuit et regnat deus per omnia secula seculorum. Amen.

Successor Thome, Thomas, humilem tibi do me,
 Hunc et presentem librum tibi scribo sequentem:
 Quod tibi presento scriptum¹ retinere memento,
 Vt contempletur super hoc quo mens stimuletur.
 Curia diuisa que Rome stat modo visa,
 Dum se peruertit, in luctum gaudia vertit:
 Et quia lex Cristi dolet isto tempore tristi,
 Hoc ad plangendum librum tibi mitto legendum.
 Set tu, diuine qui lumen habes medicine,
 Gaudeat vt tristis, confer medicamen in istis: 10
 Dummodo lux cessit, alibique fides tenebrescit,
 Tu noster Phebus nostris da lumina rebus,
 Et quod splendesca, virtute tuaque calesca,
 Hoc magis ad lumen tibi scriptum dono volumen.
 In speculo tali de pectore iudiciali
 Si videas plane, puto non erit illud inane.
 Cecus ego mere, nequio licet acta videre,
 Te tamen in mente memorabor corde vidente.
 Corpore defectus, quamuis michi curua senectus
 Torquet, adhuc mentem studio sinit esse manentem, 20
 Et sic cum Cristo persto studiosus in isto,
 Quo mundi gesta tibi scribam iam manifesta.

This Epistle is found in the All Souls MS. only.

¹ Words written over erasure in the MS. are printed in spaced type.

B

Hinc, pater, exoro, scripturis dumque laboro,
 Ad requiem mentis animam dispone studentis;
 Semper speravi, que patrem te semper amaui,
 Quo michi finalis tua gracia sit specialis.
 Nunc quia diuisus meus est a corpore visus,
 Lux tua que lucet anime vestigia ducet,
 Corpus et egrotum, vetus et miserabile totum,
 Ne conturbetur, te defensore iuuetur;
 Et sic viuentem custos simul et morientem
 Suscipe me cecum tua per suffragia tecum.
 Lux tua morosa de stirpe micans generosa
 Condita sub cinere non debet in orbe latere.

Claret Arundella quasi Sol de luce nouella,
 Que te produxit, que te prius vberis succit.
 Es quia totus Mas vocitaris origine Thomas,
 Vnde deo totus sis ab omni labe remotus;
 Et sic prelatus nunc Cristi lege sacratus
 Legem conseruas, qua te sine labe reseruas.
 Stat modo segura tua lux, sine crimine pura,
 Claraque lucescit, quod eam nil turpe repressit:
 Anglia letetur, lumen quia tale meretur,
 Quo bene viuentes tua sint exempla sequentes.
 Per te succedet amor omnis, et ira recedet,
 Subque tua cura sunt prospera cuncta futura:
 Et quia sic creuit tua lux, terramque repleuit,
 Det deus vt talis tibi lux sit perpetualis.
 Hec Gower querit, qui tuus est et erit.

33

40

VOX CLAMANTIS

IN huius opusculi principio intendit compositor describere qualiter seruiles rustici impetuose contra ingenuos et nobiles regni insurrexerunt. Et quia res huiusmodi velut monstrum detestabilis fuit et horribilis, fingit se per sompnium vidisse diuersas vulgi turmas in diuersas species bestiarum domesticarum transmutatas: dicit tamen quod ille bestie domesticæ, a sua deuiantes natura, crudelitates ferarum sibi presumpserunt. De causis vero, ex quibus inter homines talia contingunt enormia, tractat vterius secundum distinciones libelli istius, qui in septem diuiditur partes, prout inferius locis suis euidentius apparebit.

Sequitur prologus.

Capitula libri Primi.

Cap^m. i. Hic declarat in primis sub cuius Regis imperio, in quibus etiam mense et anno, ista sibi accidencia, cuius tenor subsequitur, contingebat. Commendat insuper, secundum illud quod esse solebat, fertilitatem terre illius vbi ipse tunc fuerat, in qua, vt dicit, omnium quasi rerum delicie pariter conueniunt, et loquitur vterius de amenitate temporis, necnon et de diei serenitate, que tunc tamen sompnium nimis horribile precedebant.

The MSS. used for the Vox Clamantis are the following:—

S (*All Souls College, Oxford, 98*), C (*Colton, Tiberius, A. iv*), E (*Eton Hall*), H (*Harleian 6291*), G (*Glasgow, Hunterian Museum, T. 2. 17*), D (*Bodleian Library, Digby 138*), L (*Bodleian Library, Laud 719*), T (*Trinity College, Dublin, D. 4. 6*), H₁ (*Hatfield Hall*), L₁ (*Lincoln Cathedral Library A. 7. 2*). *The text is based on S.*

Table of Contents not found in HLTLa (H defective)

3 velud C 4 fingit SGD narrat CE
 Lib. I. i. 2 etiam om. D 7 tamen om. D

- Cap^m. ii. Hic incipit sompnum, vbi quodam die Martis dicit se varias vulgi turmas vidisse, quarum primam in similitudinem asinorum mutari subito specularatur.
- Cap^m. iii. Hic dicit se per sompnum quandam vulgi turmam in boues vidisse mutatam.
- Cap^m. iiiii. Hic dicit se per sompnum quandam vulgi turmam in porcos vidisse mutatam.
- Cap^m. v. Hic dicit se per sompnum quandam vulgi turmam in canes vidisse mutatam.
- Cap^m. vi. Hic dicit se per sompnum quandam vulgi turmam in murelegos et vulpes vidisse mutatam: dicit murelegos vt seruos domesticos; dicit vulpes, quia fures ruptis vbiq; Gaiolis liberi tunc eos comitabantur.
- Cap^m. vii. Hic dicit se per sompnum quandam vulgi turmam in aues domesticas vidisse mutatam, quibus dicit quod bubones quasi predones commixti associebantur.
- Cap^m. viii. Hic dicit se per sompnum quandam vulgi turmam in muscas et ranas vidisse mutatam.
- Cap^m. ix. Hic dicit se per sompnum vidisse quod, quando omnes predictae furie in vnum extiterant congregatae, quidam Graculus auis, Anglice Gay, qui vulgariter vocatur Watte, presumpsit sibi statum regimipis aliorum, et in rei veritate ille Watte fuit dux eorum.
- Cap^m. x. Hic dicit se per sompnum vidisse progenies Chaym maledictas vna cum multitudine seruorum nuper Regis Vlaxis, quos Circes in bestias mutauit, furiis supradictis associari.
- Cap^m. xi. Hic dicit secundum visionem sompni qualiter audiuit nomina et eorum voces diuersas et horribiles. Dicit etiam de Iohanne Balle presbitero, qui eos ad omne scelus instigabat, et quasi propheta inter eos reputabatur.
- Cap^m. xii. Hic dicit secundum visionem sompni qualiter furie supradictae precones sibi et tribunos constituebant, et quomodo senes et iuuenes eorum fuerunt armati.
- Cap^m. xiii. Hic dicit secundum visionem sompni qualiter et quando dicte furie, instigante diabolo, Nouam Troiam, id est ciuitatem Londoniarum, ingressae sunt: nam sicut Troia nuper desolata extitit, ita ista Ciuitas protunc quasi omni consolatione destituta pre dolore penitus ignominiosa permansit.

vi. 4 comitabantur E comitebantur SCG committebantur D
vii. 3 associabantur E ix. 3 Geay D Iay E

- Cap^m. xiiii. Hic tractat secundum visionem sompni quasi per figuram de morte Cantuariensis Archiepiscopi.
- Cap^m. xv. Hic tractat vltius secundum visionem sompni de diuersa persecucione et occisione, quas in dicta Ciuitate quodammodo absque vlla pro tunc defensione furie supradictae, prodolor! faciebant, et qualiter huiusmodi fama vicinas perterruit ciuitates.
- Cap^m. xvi. Hic plangit secundum visionem sompni quasi in propria persona dolores eorum, qui in siluis et speluncis pre timore temporis illius latitando se munierunt.
- Cap^m. xvii. Hic etiam secundum visionem sompni describit quasi in persona propria angustias varias que contingebant hiis qui tunc pro securitate optinenda in Turrim Londoniarum se miserunt, et de ruptura eiusdem turris; figurat enim dictam turrim similem esse nauis prope voraginem Cille periclitanti.
- Cap^m. xviii. Hic dicit secundum visionem sompni qualiter tanta superhabundauit tempestas quod de certo remedio absque manu diuina omnes in dicta nauis hesitarunt, et detum super hoc precipue quilibet sexus ingenui deuocius exorabat.
- Cap^m. xix. Hic dicit secundum visionem sompni de quadam voce diuina in excelsis clamante, et quomodo deus placatus tandem precibus tempestates sedauit, et quomodo quasi in holocaustum pro delicto occisus fuit ille Graculus, id est Walterus, furiarum dictarum Capitaneus.
- Cap^m. xx. Hic loquitur adhuc de nauis visa in sompnis, id est de mente sua adhuc turbata, vt si ipse mentaliter sompniando, quasi per nauem variis ventis sine gubernaculo agitatam, omnes mundi partes pro pace mentis scrutanda inuestigasset, et tandem in partes Britannie Maioris, vbi raro pax est, dicit se applicuisse. Dicit etiam qualiter vox in sompnis sibi iniunxit quod ipse omnino scriberet ea que de mundo in illo scrutinio vidisset et audisset; et ita terminatur sompnum.
- Cap^m. xxi. Hic reddit vigilans gracias deo, qui eum in sompnis a pelago liberauit.

Expliciunt Capitula libri primi.

Incipiunt Capitula libri Secundi.

- Prologus. Hic dicit quod ipse iam vigilans, secundum vocem quam in sompnis acceperat, intendit scribere ea que de mundo vidit et audiuit, et vocat libellum istum Vox Clamantis, quia de voce et clamore quasi omnium conceptus est; vnde in huius operis auxilium spiritum sanctum inuocat.
- Cap^m. i. Hic dicit, secundum quod de clamore communi audiuit, qualiter status et ordo mundi precipue in partibus istis multipliciter in peius variatur, et quomodo vnusquisque super hoc fortunam accusat.
- Cap^m. ii. Hic corripit fortunam et sui euentus inconstanciam deplangit.
- Cap^m. iii. Hic describit fortunam secundum aliquos, qui sortem fortune dicunt esse et casum.
- Cap^m. iiii. Hic tractat vterius de mutacione fortune secundum quod dicunt: concludit tamen in fine, quod neque sorte aut casu, set ex meritis vel demeritis, sunt ea que hominibus contingunt.
- Cap^m. v. Hic dicit secundum scripturas et allegat, qualiter omnes creature homini iusto seruientes obediunt.
- Cap^m. vi. Hic tractat secundum scripturas et allegat, qualiter omnes creature homini peccatori aduersantes inobediunt.
- Cap^m. vii. Hic loquitur de deo summo Creatore, qui est trinus et vnus, in cuius scientia et dispositione omnia creata reguntur.
- Cap^m. viii. Hic loquitur de filio dei incarnato domino nostro Ihesu Cristo, per quem de malo in bonum reformamur.
- Cap^m. ix. Hic dicit quod quilibet debet firmiter credere, nec vltra quam decet argumenta fidei inuestigare.
- Cap^m. x. Hic tractat quod in re sculptili vel conflalili non est confidendum, nec eciam talia adorari debent, set quod ex illis in ecclesia visis mens remorsa ad solum deum contemplandum cicius commoueat.
- Cap^m. xi. Hic dicit quod exquo solus deus omnia creauit, solus est a creaturis adorandus, et est eciam magne rationis vt ipse omnia gubernet, et secundum merita et demerita hominum solus in sua voluntate iudicet.

Expliciunt Capitula libri secundi.

- iii. a et om. D iiii. S has lost a leaf (Lib. II. iiii—Lib. III. xxii, luxurie).
Text follows C v. This heading om. D

Incipiunt Capitula libri Tercii.

- Prologus. Hic dicit quod, exquo non a fortuna set meritis et demeritis ea que nos in mundo prospera et aduersa vocamus digno dei iudicio hominibus contingunt, intendit consequenter scribere de statu hominum, qualiter se ad presens habent, secundum hoc quod per sompnium superius dictum vidit et audiuit.
- Cap^m. i. Hic tractat qualiter status et ordo mundi in tribus consistit gradibus: sunt enim, vt dicit, Clerus, Milicies, et Agricultores, de quorum errore mundi infortunia nobis contingunt. Vnde pre aliis videndum est de errore Cleri, precipue in ordine prelatorum, qui potenciores aliis existunt; et primo dicet de illis qui Cristi scolam dogmatizant et eius contrarium operantur.
- Cap^m. ii. Hic loquitur de prelatis illis, qui carnalia appetentes vltra modum delicate viuunt.
- Cap^m. iii. Hic loquitur de prelatis illis, qui lucris terrenis inhiant, honore prelacie gaudent, et non vt prosint sed vt presint episcopatum desiderant.
- Cap^m. iiii. Hic loquitur de legibus eorum posituiis, que quamuis ad cultum anime necessarie non sunt, infinitas tamen constitutiones quasi cotidie ad eorum lucrum nobis grauitur imponunt.
- Cap^m. v. Hic loquitur de prelatis illis, qui bona mundi temporalia possidentes spiritualia omittunt.
- Cap^m. vi. Hic loquitur qualiter Cristus pacem suis discipulis dedit et reliquit: dicit tamen quod modo propter bona terrena guerras saltem contra Cristianos prelati legibus suis posituiis instituunt et prosequuntur.
- Cap^m. vii. Hic loquitur qualiter clericus in amore dei et proximi deberet pius et paciens existere, et non bellicosus.
- Cap^m. viii. Hic tractat eciam qualiter non decet prelatos ex impaciencia contra populum Cristianum aliquid bella mouere; set tantum ex precibus absque impetu ire omnem deo adiuuante mundi deuincant maliciam.
- Cap^m. ix. Hic tractat quod, sicut non decet dominos temporales usur-

- iiii. Hic loquitur quomodo diligentibus posituiis quasi quotidie noua instituuntur nobis peccata quibus tamen prius sunt prelati propter lucrum dispensant et ea fieri liberi propter aurum permittunt D v. i illis om. D vi. i loquitur om. D
a dicit E dicitur CGD vii. i loquitur om. D viii. i eciam om. D
a aliquid om. D

- pare sibi regimen in spiritualibus, ita nec decet cleri prelatos attemptare sibi guerras et huiusmodi temporalia, que mundi superbia et auaricia inducunt.
- Cap^m. x. Hic querit quod, ex quo prelati scribunt et docent ea que sunt pacis, quomodo in contrarium ea que sunt belli procurant et operantur. Ad quam tamen questionem ipse subsequenter respondet.
- Cap^m. xi. Hic loquitur de prelati illis, qui nomen sanctum sibi presumunt, apropiant tamen sibi terrena, nec aliis inde participando ex caritate subueniunt.
- Cap^m. xii. Hic loquitur de Simonia prelatorum, et qualiter hii delicati, dicentes se esse ecclesiam, aliis grauiora imponunt, et multociens de censura horribili laicos pro modico impetuose torquent et infestant.
- Cap^m. xiii. Hic loquitur qualiter prelatus non solum doctrina set etiam bonis actibus populo sibi commisso lucere deberet.
- Cap^m. xiiii. Hic loquitur qualiter signa Anticristi in Curia Romana precipue ex auaricia secundum quosdam apparuerunt.
- Cap^m. xv. Hic loquitur secundum commune dictum, qualiter honores et non onera prelatie plures affectant, quo magis in ecclesia cessant virtutes, et vicia multipliciter accrescunt.
- Cap^m. xvi. Postquam dictum est de illis qui errant in statu prelatie, dicendum est de errore curatorum, qui sub prelati constituti, parochiarum curas sub animarum suarum periculo admittentes, negligenter omittunt: et primo intendit dicere de curatis illis qui suas curas omittentes ad seruiendum magnatum curiis adherent.
- Cap^m. xvii. Hic loquitur de rectoribus illis, qui ab episcopo licentiati se fingunt ire scolae, vt sub nomine virtutis vicia corporalia frequentent.
- Cap^m. xviii. Hic loquitur de rectoribus illis, qui in curis residentes, curas tamen negligentes, venacionibus precipue et voluptatibus penitus intendunt.
- Cap^m. xix. Hic loquitur de rectoribus in curis residentibus, qui tamen curas animarum omittentes, quasi seculi mercatores singula de die in diem temporalia ementes et vendentes, mundi huius diuicias adquirunt.
- Cap^m. xx. Postquam dictum est de errore illorum qui in ecclesia beneficiati existunt, iam dicendum est de presbiteris stipendiariis;

xx. 1 qualiter] finaliter quod ED

- de talibus saltem, qui non propter mundiciam et ordinis honestatem, set propter mundi ocia gradum presbiteratus appetunt et assumunt. Et primo dicit de illis qui pro diuinis celebrandis excessiue se vendunt.
- Cap^m. xxi. Hic loquitur de consueta presbiterorum voluptate, et qualiter hii stipendia plebis ex conuencione sumentes, indeuote pro mortuis orando non se debite ad suffragia mortuorum exonerant.
- Cap^m. xxii. Hic tractat causam, quare accidit quod laici, quasi iuris amici, luxurie presbiterorum consuetudinem abhorrentes, eam multociens castigantes grauius affligunt.
- Cap^m. xxiii. Hic scribit contra hoc quod aliqui presbiteri dicunt, qualiter ipsi in carnis luxuriam committendo non grauius hominibus laicis deum offendunt.
- Cap^m. xxiiii. Hic describit qualiter omnia et singula que sacerdocii concernunt officium magne virtutis misteria designant. Et primo dicit de vestibis sacerdotalibus ex vtraque lege ob diuinam reuerenciam competenter dispositis.
- Cap^m. xxv. Hic loquitur qualiter sacrificia de veteri lege altari debita fuerunt in figura ad exemplum nunc noue legis presbiterorum: dicit vltius qualiter etiam ex vtraque lege sacrificantes altari debent esse sine macula.
- Cap^m. xxvi. Hic loquitur quod etas sufficiens, priusquam gradum sacerdocii sibi assumat, in homine requiritur: loquitur etiam de suorum rasura pilorum, et dicit quod talia in signum mundicie et sanctitatis specialiter presbiteris conueniunt. Dicit vltius quod presbiteri a bonis non debent esse operibus ociosi.
- Cap^m. xxvii. Hic loquitur de presbiterorum dignitate spirituali, et qualiter hii, si bene agant sua officia, plus aliis proficiunt; sin autem, de suis malis exemplis delinquendi magis ministrant occasiones.
- Cap^m. xxviii. Postquam dixit de errore illorum qui inter seculares sacerdocii ministerium sibi assumpserunt, intendit dicere secundum tempus nunc de errore scolarium, qui ecclesie plantule dicuntur.
- Cap^m. xxix. Hic querit causam, que scolarium animos ad ordinem presbiteratus suscipiendum inducit: tres enim causas precipue allegat; tractat etiam de quarta causa, que raro ad presens contingit.

Expliciunt Capitula libri tercii.

xxii. 2 S r:umes After Cap. xxvii no space CEGD

Incipiunt Capitula libri Quarti.

- Cap^m. i. Ex quo tractauit de errore Cleri, ad quem precipue nostrarum spectat regimen animarum, iam intendit tractare de errore virorum Religiosorum. Et primo dicet de Monachis et aliis bonorum temporalium possessionem optinentibus: ordinis vero illorum sanctitatem commendans, illos precipue qui contraria faciunt opera redarguit.
- Cap^m. ii. Hic loquitur de Monachis illis, qui contra primi ordinis statuta abstinencie virtutem linquentes delicacias sibi corporales multipliciter assumunt.
- Cap^m. iii. Hic loquitur qualiter modus et regula, qui a fundatoribus ordinis primitus fuerant constituti, iam nouiter a viciorum consuetudine in quampluribus subuertuntur.
- Cap^m. iiii. Hic loquitur de Monachis illis, qui contra primitiua ordinis sui statuta mundi diuicias ad vsus malos, suo nesciente preposito, apropiare sibi clanculo presumunt.
- Cap^m. v. Hic loquitur qualiter monachi extra claustrum vagare non debent.
- Cap^m. vi. Hic loquitur de monachis illis, qui non pro diuino seruicio, set magis pro huius mundi honore et voluptate, habitum sibi religionis assumunt.
- Cap^m. vii. Hic loquitur qualiter paciencia vna cum ceteris virtutibus a quibusdam claustris, viciis superuenientibus, se transtulerunt.
- Cap^m. viii. Hic loquitur quod sicut monachi ita et errantes canonici a suis sunt excessibus culpandi.
- Cap^m. ix. Hic loquitur qualiter religiosi male viuentes omnibus aliis infelicissimi existunt.
- Cap^m. x. Hic loquitur qualiter vnusquisque qui religionis ingredi voluerit professionem, cuncta mundi vicia penitus abnegare et anime virtutes acquirere et obseruare tenetur.
- Cap^m. xi. Hic loquitur qualiter religiosi consortia mulierum specialiter euitare debent.
- Cap^m. xii. Hic tractat quasi sub compendio super hiis que in religionis professione secundum fundatorum sancciones districcius obseruanda finaliter existunt.
- Cap^m. xiii. Hic loquitur vterius de mulieribus illis, que in habitu

iii. i qualiter modus] de modo D

- Moniali sub sacre religionis velo professionem suscipientes ordinis sui continenciam non obseruant.
- Cap^m. xiiii. Hic loquitur qualiter ordinarii ex sua visitacione, qua mulieres religione velatas se dicunt corrigere, ipsas multociens efficiunt deteriores.
- Cap^m. xv. Hic loquitur de castitatis commendacione, que maxime in religione mulieribus conuenit professis.
- Cap^m. xvi. Postquam tractauit de illis qui in religione possessoria sui ordinis professionem offendunt, dicendum est iam de illis qui errant in ordine fratrum mendicantium; et primo dicet de hiis qui sub fide paupertatis vmbra terrena lucra conspirantes quasi tocus mundi dominium subiugarunt.
- Cap^m. xvii. Hic loquitur de fratribus illis, qui per ypocrisim predicando populi peccata publice redarguentes, blandiciis tamen et voluptatibus clanculo deseruiunt.
- Cap^m. xviii. Hic loquitur de fratribus illis, qui propter huius mundi famam, et quod ipsi eciam, quasi ab ordinis sui iugo exempti, ad confessiones audiendas digniores efficiantur, summas in studio scole cathedras affectant.
- Cap^m. xix. Hic loquitur qualiter isti fratres inordinate viuentes ad ecclesie Christi regimen non sunt aliquo modo necessari.
- Cap^m. xx. Hic loquitur qualiter isti fratres inordinate viuentes ad commune bonum vtiles aliquo modo non existunt.
- Cap^m. xxi. Hic loquitur de fratribus illis, qui incautos pueros etatis discrecionem non habentes in sui ordinis professionem attractando colloquiis blandis multipliciter illaqueant.
- Cap^m. xxii. Hic loquitur de Apostazia fratrum ordinis mendicantium, precipue de his qui sub ficta ypocrisis simplicitate quasi vniuersorum Curias magnatum subuertunt, et inestimabiles suis ficticiis sepiissime causant errores.
- Cap^m. xxiii. Hic loquitur qualiter isti fratres mendicantes mundum circueundo amplioresque querendo delicias de loco in locum cum ocio se transferunt. Loquitur eciam de superfluis eorum edificiis, que quasi ab huius seculi potencioribus vltra modum delicate construuntur.
- Cap^m. xxiiii. Hic loquitur qualiter, non solum in ordine fratrum mendicantium set eciam in singulis cleri gradibus, ea que

After Cap. xv no space CEGD xix f. ad ecclesie—viuentes om. D xx. a
aqualiter S xxiii. i circueundo C circumeundo D

virtutis esse solebant a viciis quasi generaliter subuertuntur. Dicit tamen quod secundum quasdam Burnelli constitutiones istis precipue diebus modus et regula specialius obseruantur.

Expliciunt Capitula libri quarti.

Incipiunt Capitula libri Quinti.

- Cap^m. i. Postquam dictum est de illis qui in statu Cleri regere spiritualia deberent, dicendum est iam de hiis qui in statu Milicie temporalia defendere et supportare tenentur. Et primo distinguit causas, ex quibus ordo Militaris cepit originem.
- Cap^m. ii. Hic loquitur qualiter miles, qui in mulieris amorem exardescens ex concupiscencia armorum se implicat exercicio, vere laudis honorem ob hoc nullatenus meretur. Describit etiam infirmitates amoris illius, cuius passiones variis adinuicem motibus maxime contrariantur.
- Cap^m. iii. Hic describit formam mulieris speciose, ex cuius concupiscencia illaqueata militum corda rationis iudicio sepiissime destituuntur.
- Cap^m. iiiii. Hic loquitur quod, vbi in milite mulierum dominatur amoris voluptas, omnem in eo vere probitatis miliciam extinguit.
- Cap^m. v. Hic loquitur de militibus illis, quorum vnus propter mulieris amorem, alter propter inanem mundi famam, armorum labores exercet; finis tamen vtriusque absque diuine laudis merito vacuus pertransit.
- Cap^m. vi. Hic loquitur interim de commendacione mulieris bone, cuius condicionis virtus approbata omnes mundi delicias transcendit: loquitur etiam de muliere mala, cuius cautelis vix sapiens resistit.
- Cap^m. vii. Hic loquitur qualiter milicia bene disposita omnibus aliis gradibus quibuscumque commune securitatis prestat emolumentum.
- Cap^m. viii. Hic loquitur qualiter milicie improbitas alios gradus quoscumque sua ledit importunitate et offendit.
- Cap^m. ix. Postquam dictum est de illis qui in statu militari rem publicam seruare debent illesam, dicendum est iam de istis qui ad cibos et potus pro generis humani sustentacione perquirendos agriculture labores subire tenentur.

After Cap. viii no space CEGD ix. r rem publicam S

- Cap^m. x. Hic loquitur vterius de diuersis vulgi laborariis, qui sub aliorum regimine conducti, variis debent pro bono communi operibus subiugari.
- Cap^m. xi. Quia varias rerum proprietates vsui humano necessarias nulla de se prouincia sola parturit vniuersas, inter alios mundi coadiutores Ciuium Mercatores instituuntur, per quos singularum bona regionum alternatim communicantur, de quorum iam actibus scribere consequenter intendit. Et primo dicit quod in mutuo conciuum amore policia magis gaudet, quam omnium malorum radix auaricia ad presens, prodolor! extirpare presumpsit.
- Cap^m. xii. Hic loquitur de duabus auaricie filiabus, scilicet vsura et fraude, que in ciuitate orientes ad ciuium negociaciones secretum prestant obsequium. Set primo dicit de condicione vsure, que vrbis potencioribus sua iura specialius ministrat.
- Cap^m. xiii. Postquam dixit de potencia vsure, iam de fraudis subtilitate dicere intendit, que de communi consilio quasi omnibus et singulis in emendo et vendendo ea que sunt agenda procurat et subtiliter disponit.
- Cap^m. xiiii. Hic loquitur vterius quomodo fraus singula artificia necnon et vrbis victualia vbicumque sua subtili diposicione gubernat.
- Cap^m. xv. Hic loquitur de Ciue illo maliuolo et impetuoso, qui Maioris ministerium sibi adoptans in conciuces suam accendit maliciam, quo magis sanum ciuitatis regimen sua importunitate perturbat et extinguit.
- Cap^m. xvi. Hic loquitur etiam de ciue illo, qui linguosus et Susurro inter conciuces seminator discordiarum existit. Loquitur de variis etiam periculis occasione male lingue contingentibus.

Expliciunt Capitula libri quinti.

Incipiunt Capitula libri Sexti.

- Cap^m. i. Exquo de errore in singulis temporalium gradibus existente tractatum est, iam quia vnumquemque sub legis iusticia gubernari oportet, tractare vterius intendit de illis qui iuris ministri dicuntur, quamuis tamen ipsi omnem suis cautelis iusticiam confundunt, et propter mundi lucrum multipliciter

After Cap. x no space CEGD

eneruant. Set primo dicet de illis qui magis practicam cum fallaciis in iuris confusionem exercent.

- Cap^m. ii. Hic loquitur de causidicis et aduocatis illis, qui vicinum populum depredantes, ex bonisque alienis ditati, largissimas sibi possessiones adquirunt: de quibus tamen, vt dicitur, vix gaudet tercius heres.
- Cap^m. iii. Hic loquitur de causidicis et Aduocatis illis, qui quanto plures sunt in numero, tanto magis lucra sicientes patriam deuorant, et iuris colore subtilia plectentes, suis cautelis innocentem populum formidantem illaqueant.
- Cap^m. iiii. Hic loquitur qualiter isti causidici et iuris Aduocati in sua gradatim ascendentes facultate, Iudicisque aspirantes officium, iudicialis solii tandem cacumen attingunt; vbi quasi in Cathedra pestelencie sedentes, maioris auaricie cecitate percussi, peioris quam antea condicionis existunt.
- Cap^m. v. Hic loquitur quasi per epistolam Iudicibus illis directam, qui in caduca suarum diuiciarum multitudine sperantes deum adiutorem suum ponere nullatenus dignantur.
- Cap^m. vi. Hic loquitur de errore Vicecomitum, Balliuorum, necnon et in assisis iuratorum, qui singuli auro conducti diuitum causas iniustas supportantes, pauperes absque iusticia calumpniantur et opprimunt.
- Cap^m. vii. Hic loquitur quod sicut homines esse super terram necessario expedit, ita leges ad eorum regimen institui oportet, dummodo tamen legis custodes verum a falso discernentes vniciue quod suum est equo pondere distribuunt. De erroribus tamen et iniuriis modo contingentibus innocenciam Regis nostri, minoris etatis causa, quantum ad presens excusat.
- Cap^m. viii. Hic loquitur quod, exquo omnes quicumque mundi status sub regie maiestatis iusticia moderantur, intendit ad presens excellentissimo iam Regi nostro quandam epistolam in eius honore editam scribere consequenter, ex qua ille rex noster, qui modo in sua puerili constituitur etate, cum vberiores postea sumpserit annos, gracia mediante diuina, in suis regalibus exercendis euidentius instruat. Et primo dicit quod, quamuis regalis potencia quodammodo supra leges

i. 6 enaruant C
nearly erased G
partly erased G

iii. 3 colore om. C
After Cap. vii no space CEGD

vii. 5f. innocenciam—excusat
viii. 3 f. in and honore

extollatur, regiam tamen decet clemenciam, quod ipse bonis moribus inherendo, quasi liber sub iusticie legibus se et suos in aspectu Regis altissimi assidue gubernet.

- Cap^m. ix. Hic loquitur qualiter rex sibi male consulentes caucius euitare, proditoresque regni sui penitus extinguere, suorum eciam condiciones ministrorum diligentius inuestigare, et quos extra iusticiam errantes inuenerit, debita pena corrigere debet et districcius castigare.
- Cap^m. x. Hic dicit quod rex sano consilio adhereat, ecclesie iura supportet et erigat, equus in iudiciis et pius existat, suamque famam cunctis mundi opibus preponat.
- Cap^m. xi. Hic loquitur qualiter regiam libertatem in viciorum nullatenus decet incidere seruitutem, set sicut coram populo alios excellit potencia, ita coram deo pre ceteris ampliori virtutum clarescat habundancia.
- Cap^m. xii. Hic loquitur qualiter rex a sue carnis voluptate illicebra specialiter se debet abstinere, et sub sacre legis constitutione propter diuinam offensam sue coniugis tantum licito fruatur consorcio.
- Cap^m. xiii. Hic loquitur et ponit magnifico iam Regi nostro Iuueni nuper serenissimi Principis patris sui exempla, dicens quod, vbi et quando necessitatis illud exigit facultas, rex contra suos hostes armorum probitates audacter exerceat, et quod ille nulla aduersitate sui vultus constanciam videntibus aliis amittat.
- Cap^m. xiiii. Hic loquitur quod absque iusticie experta causa rex bellare non debet. Dicit insuper quod regie congruit dignitati, discreto tamen prouiso regimine, magis amore quam austeritatis rigore suos subditos tractare.
- Cap^m. xv. Hic loquitur secundum Salomonis experientiam, quod ceteris virtutibus ad regni gubernaculum preualet sapientia, que deo et hominibus regem magis reddit acceptabilem.
- Cap^m. xvi. Hic loquitur qualiter celi deus, qui est rex regum et dominus dominancium, a regibus terre pura mente precipue colendus est et super omnia metuendus.
- Cap^m. xvii. Hic loquitur qualiter rex in caritate dei et proximi viuens, contra superuenientem mortem, que nullo parcat regi, omni se debet diligencia prouidere.
- Cap^m. xviii. Hic loquitur in fine istius epistole, vbi pro statu regis deuocius exorat, vt deus ipsius etatem iam floridam in omni
xii, 1 illicebra CED

prosperitate conseruet, et ad laudem dei sui que et sibi commisse plebis vtilitatem feliciter perducatur in eum.

- Cap^m. xix. Hic recapitulat quodammodo sub figuris et exemplis tam veteris quam noui testamenti, in quibus pretendit quod eorum loco qui in omni sanctitate legem dei et fidem Cristi primitus augmentantes ecclesiam colebant, et a diu mortui sunt, iam resurgunt alii precipue de clero, qui illam omnium viciorum multitudine suffocantes corrumpunt.
- Cap^m. xx. Hic tractat vterius quod, sicut virtuosus nuper in ecclesia existentibus succedunt viciosi, sic et mundi proceribus omnis milicie nuper de probitate famosis succedunt modo alii, qui neque diuine neque humane laudis digni efficiuntur.
- Cap^m. xxi. Hic loquitur adhuc vterius super eodem, qualiter loco eorum qui nuper casti fuerunt et constantes, surrexerunt modo alii, qui huius seculi vanitatem concupiscentes pudoris constanciam penitus amiserunt.

Expliciunt Capitula libri sexti.

Incipiunt Capitula libri Septimi.

- Cap^m. i. Postquam de singulis gradibus, per quos tam in spiritualibus quam in temporalibus error quasi vbique diffunditur, tractatum hactenus existit, iam secundum quorundam opiniones tractare intendit de pedibus statue quam Nabugodonosor viderat in sompnis, quorum videlicet pedum quedam pars ferrea, quedam fictilis, in figura deterioracionis huius mundi extiterat, in quam nos ad presens tempus, quod est quodammodo in fine seculi, euidencius deuenimus. Et primo ferri significacionem declarabit.
- Cap^m. ii. Hic loquitur contra istos auaros omni ferro in hoc saltem tempore duriores, quorum diuicie nisi participentur, nullius, vt dicit, possunt esse valoris.
- Cap^m. iii. Hic loquitur de statue secunda parte pedum, que fictilis et fragilis erat, et de eiusdem partis significacione.
- Cap^m. iiii. Hic loquitur adhuc vterius de miseris que in pedum statue diuersitate nouissimo iam tempore eueniendis figurabantur:

xix. 4 adiu C Lib. VII. i. 4 Nabugonosor C 8 significacionem ferri D

dicit enim quod ea que nuper condicionis humane virtuosa fuerant, in suum modo contrarium singula diuertuntur.

- Cap^m. v. Quia vnusquisque ad presens de mundi conqueritur fallaciis, intendit hic de statu et condicione mundi, necnon et de miseria condicionis humane, tractare consequenter.
- Cap^m. vi. Hic loquitur de principio creacionis humane: declarat eciam qualiter mundus ad vsum hominis, et homo ad cultum dei creatus extitit; ita quod, si homo deum suum debite non colat, mundus que sua sunt homini debita vterius reddere non teneatur.
- Cap^m. vii. Hic loquitur quod, ex quo creator omnium deus singulas huius mundi delicias vsui subdidit humano, dignum est quod, sicut homo deliciis secundum corpus fruitur, ita secundum spiritum deo creatori suo gratum obsequium cum graciaram accione toto corde rependat.
- Cap^m. viii. Hic tractat qualiter homo dicitur minor mundus; ita quod secundum hoc quod homo bene vel male agit, mundus bonus vel malus per consequens existit.
- Cap^m. ix. Hic loquitur qualiter homo, qui minor mundus dicitur, a mundo secundum corpus in mortem transibit; et sicut ipse corporis sui peccato huius mundi corrupcionis, dum viuit, causat euentum, ita in corpore mortuo postea putredinis subire corrupcionem cogetur. Et primo dicit de mortui corporis corrupcione secundum Superbiam.
- Cap^m. x. Hic loquitur de corporis mortui corrupcione secundum Inuidiam.
- Cap^m. xi. Hic loquitur de corporis mortui corrupcione secundum Iram.
- Cap^m. xii. Hic loquitur de corporis mortui corrupcione secundum Auariciam.
- Cap^m. xiii. Hic loquitur de corporis mortui corrupcione secundum Accidiam.
- Cap^m. xiiii. Hic loquitur de corporis mortui corrupcione secundum Gulam.
- Cap^m. xv. Hic loquitur de corporis mortui corrupcione secundum Luxuriam.
- Cap^m. xvi. Ex quo tractauit qualiter variis peccati deliciis humanum corpus in hoc mundo putredine consumitur, interrogat vterius de homine peccatore, quomodo mundi voluptates

vi. 3 suum CEGD sum S vii. 4 gratum] congruum D xvi. 3 mundi om. C

C

tam fallibiles in sui preiudicium ita ardentem sibi appetit et conspirat.

Cap^m. xvii. Hic loquitur qualiter omnia et singula mundi huius sicut vestimentum veterascunt, et quasi sompnifera in ictu oculi clauduntur: loquitur etiam de mortis memoria et eiusdem nominis significacione.

Cap^m. xviii. Hic loquitur quod, quamvis iustis et iniustis vnus sit naturaliter interitus, mors tamen iusti omnes exsoluens miseras eius spiritum glorie reddit sempiternae.

Cap^m. xix. Hic loquitur de dupplici morte peccatoris, vna ex qua corpus hic resoluitur, alia ex qua digno dei iudicio penis perpetuis anima cruciatur.

Cap^m. xx. Postquam de gaudiis et penis que bonis et malis debentur tractauit, consulit vterius quod vnusquisque ad bonos mores se conuertat, et de hiis que negligenter omisit, absque desperatione contritus indulgenciam a deo confidenter imploret.

Cap^m. xxi. Hic loquitur quod sunt modo pauci, qui aut propter celi affectum aut gehenne metum huius vite voluptatibus renunciant; set quecunque caro concupiscit, omni postposita ratione ardentius perficere conantur.

Cap^m. xxii. Hic loquitur de variis vindictis occasione peccati in hoc seculo iam quasi cotidie contingentibus, que absque iustorum virorum meritis et oracionibus nullatenus sedari poterunt.

Cap^m. xxiii. Hic loquitur sub compendio recapitulando finaliter de singulis mundi gradibus, qui singillatim a debito deuiantes ordine virtutes diminuendo extinguunt, et ea que viciorum sunt augmentando multipliciter exercent.

Cap^m. xxiiii. Iam in fine libri loquitur magis in speciali de patria illa in qua ipse natus fuerat, vbi quasi plangendo conqueritur qualiter honores et virtutes veteres a variis ibidem erroribus superuenientibus, vt dicitur, ad presens multipliciter eneruantur.

Cap^m. xxv. Hic loquitur qualiter ea que in hoc presenti libello quasi sompniano de mundi scripsit erroribus, non ex se tantum, set ex piebis voce communi concepit. Consulit tamen finaliter quod, si quis inde se culpabilem senciatur, priusquam nobis peiora succedant tempora, suam ex humili corde culpam penitens emendet.

xvii. 3 etiam S etiam in speciali CED xviii. 1 quod quamvis] quomodo D
xix. 2 S has lost two leaves (resoluitur—Lib. I. i. 18). Text follows C xxiii. 4
excercent CE xxiiii. 2 ipse] ille D 4 eneruantur C xxv. 3 penitus CE

AD MUNDUM MITTO MEA IACULA, DUMQUE SAGITTO;
AT VBI IUSTUS ERIT, NULLA SAGITTA FERIT.
SED MALE VIUENTES HOS VULNERO TRANSOREDIENTES;
CONSCIUS ERGO SIBI SE SPECULETUR IBI.

These four lines (with picture below) are found here in CEG. L has them later, Lib. III. cap. i.

Incipit Cronica que Vox Clamantis dicitur.

In huius opusculi principio intendit compositor describere qualiter seruiles rustici impetuose contra ingenuos et nobiles regni insurrexerunt. Et quia res huiusmodi velut monstrum detestabilis fuit et horribilis, narrat se per sompnum vidisse diuersas vulgi turmas in diuersas species bestiarum domesticarum transmutatas: dicit tamen quod ille bestie domesticæ, a sua deuiantes natura, crudelitates ferarum sibi presumpserunt. De causis vero, ex quibus inter homines talia contingunt enormia, tractat vterius secundum distinciones libelli istius, qui in septem diuiditur partes, prout inferius locis suis euidentius apparebit.

Incipit prologus libri Primi.

Scripture veteris capiunt exempla futuri,
 Nam dabit experta res magis esse fidem.
 Vox licet hoc teneat vulgaris, quod sibi nullum
 Sompnia propositum credulitatis habent,
 Nos tamen econtra de tempore preteritorum
 Cercius instructos littera scripta facit.
 Ex Daniele patet quid sompnia significarunt,
 Nec fuit in sompnis visio vana Ioseph:
 Angelus immo bonus, qui custos interioris
 Est hominis, vigili semper amore fauet; 10
 Et licet exterius corpus sopor occupet, ille
 Visitat interius mentis et auget opem;
 Sepeque sompnifero monstrat prenostica visu,
 Quo magis in causis tempora noscat homo.
 Hinc puto que vidi quod sompnia tempore noctis
 Signa rei certe commemoranda ferunt.
 Visio qualis erat, quo tempore, cuius et anno
 Regis, in hiis scriptis singula scire potes.
 Scribentis nomen si querās, ecce loquela
 Sub tribus implicita versibus inde latet. 20

Title Incipit—dicitur CE om. GDL Prol. Heading om. L 4 narrat
 CE fingit GD 5 bestiarum species GD 7 sumpserunt E

Nota de nomine
 Iohannis Gower.

Primos sume pedes Godefridi desque Iohanni,
 Principiumque sui Wallia iungat eis:
 Ter caput amittens det cetera membra, que tali
 Carmine compositi nominis ordo patet.
 Tu tamen ad scribe laudem nil pone, sed illam
 Concipe materiam quam tibi scripta dabunt.
 Nam nichil vt lauder scribam, curamque futuri
 Nominis vt queram non meus actus habet.
 Quos mea terra dedit casus nouitatis adibo,
 Nam pius est patrie facta referre labor. 30
 Quod michi flere licet scribam lacrimabile tempus,
 Sic quod in exemplum posteritatis eat.
 Flebilis vt noster status est, ita flebile carmen,
 Materie scripto conueniente sue.
 Omne quod est huius operis lacrimabile, lector
 Scriptum de lacrimis censeat esse meis:
 Penna madet lacrimis hec me scribente profusis,
 Dumque feror studiis, cor tremit atque manus.
 Scribere cumque volo, michi pondere pressa laboris
 Est manus, et vires subtrahit inde timor. 40
 Qui magis inspiciet opus istud, tempus et instans,
 Inueniet toto carmine dulce nichil.
 Si vox in fragili michi pectore firmior esset,
 Pluraque cum linguis pluribus ora forent,
 Hec tamen ad presens mala, que sunt temporis huius,
 Non michi possibile dicere cuncta foret.
 Pectora sic mea sunt limo viciata malorum,
 Quod carmen vena pauperiore fluet.
 Poplice contracto restat grandis via Rome,
 Et modico sensu grande libellus opus. 50
 Sic veniam pro laude peto, mea namque voluntas
 Est bona, sit quamuis sensus ad acta minor.
 Adde recollectis seriem, mea musa, Latinis,

21 Godefri des atque D margin Nota de nomine Iohannis Gower
 CE Nota nomen L Nomen compilatoris est Iohannes Gower vt patet in
 his tribus versibus T om. GD 25 adscribe EL ascribens D 27 nil
 vt laudes D nichil vt laudes L 32 Sicque DL 36 censeat C
 sensiat GEHs senceat T senciāt D(p. m.)L 37 Penna madet
 C (ras.) E Sepeque sunt GDLTHs hec] de D 38 Text C (ras.) E
 Humida sit lacrimis sepeque penna meis GDLTHs 44 fauent DHs
 49 contracto DLHs

Daque magistra tuo congrua verba libro.
 Sompnia vera quidem, quorum sententia cordis
 Intima conturbat, plena timore canam :
 Insula quem Pathmos suscepit in Apocalipsi,
 Cuius ego nomen gesto, gubernet opus.

Hic declarat in primis sub cuius regis imperio, in quibus etiam mense et anno, ista sibi accidencia, cuius tenor subsequitur, continebat. Commendat insuper, secundum illud quod esse solebat, fertilitatem illius terre vbi ipse tunc fuerat, in qua, vt dicit, omnium quasi rerum deliciae pariter conueniunt. Et loquitur vterius de amenitate temporis, necnon et de diei serenitate, que tunc tamen sompnum nimis horribile precedebant.

Incipit liber Primus.

Cap^m. i. **C**ontigit vt quarto Ricardi regis in anno,
 Dum clamat mensem Iunius esse suum,
 Luna polum linquens sub humo sua lumina condit,
 Sponsus et Aurore Lucifer ortus erat ;
 Surgit ab occasu noua lux, Aurora refulget
 Orbis ab occidua parte, paritque diem ;
 Luce diem reparat mirandaque lumina prebet,
 Dum fuga dat noctem, luxque reuersa diem.
 Clara repercusso radiabant lumina Phebo,
 Et facies celi leta refulsit humo :
 Splendida mane videt pulsus Aurora tenebris,
 Quam spectans hilarem quisquis in orbe colit :
 Purpureas splendore fores et plena rosarum
 Atria glorificat de nouitate sua.
 In curru Phebus claris rutilante smaragdis
 Estuat in Cancro feruidus igne nouo.
 Omnia fecundat, nutrit, fouet, auget, habundat,
 Cunctaque viuificat, que mare, terra creat.
 Que melius poterant ornant redolencia currum,

56 conturbat D conturbant CEGLT 58 Huius ergo DL
 Cap. i. Heading 1 etiam om. D 3 contingebant DL 4 terre
 illius D 5 omnium E quod omnium CGDLT 7 nimis horribile om. L
 Cap. i. 12 hilarem D hillarem CEL 19 S restimes here

Gloria, lux renitens, splendor et omne decus.
 Aureus axis erat, nec temo fit alter ab auro,
 Splendet et in curuis aurea pompa rotis.
 Per iuga gemmatus argenteus ordo choruscat,
 Crisolitis radios prebuit vnde suos ;
 Ignitique suum currum post terga vehentes
 Aera discurrunt celsitonantis equi.

Purpurea residens velatus veste refulsit,
 Cuius in aspectu secula cuncta patent.
 Ante suum solium gradiuntur quatuor anni
 Tempora, que variis compta diebus erant :
 Tunc tamen a dextris stetit alba propinquior estas
 Sertę gerens, et eam cuncta creata colunt.
 Omnia tunc florent, tunc est noua temporis etas,
 Ludit et in pratis luxuriando pecus.
 Tunc fecundus ager, pecorum tunc hora creandi,
 Tunc renouatque suos reptile quodque iocos ;
 Prataque pubescunt variorum flore colorum,
 Indocilique loquax gutture cantat auis ;
 Queque diu latuit tunc se qua tollat in auras
 Inuenit occultam fertilis herba viam ;
 Tuncque pruinosos mollitur Lucifer agros,
 Inque suos pullos concitat ales opus.
 Tunc glacialis yemps canos hirsuta capillos
 Deserit, et placidi redditus orbis erat :
 Quicquid yemps operit gelido de frigore cedit,
 Et periunt lapse sole tepente niues.
 Arboribus redeunt detonse frigore frondes,
 Regnat et estatis pompa per omne nemus :
 Rore refudit humum, dat terre gramina, siluis
 Frondes, arboribus pomaque grata satis :
 Mille fuit variis florum renouata coronis,
 Herbifer in cuius lege virescit ager.
 Flos sua regna petit, florumque coloribus amplius
 Ludit ager, que suos gaudia vultus habet.
 Iam legit ingenua violas sibi compta puella
 Rustica, quas nullo terra serente vehit.

21 themo CE 40 Text CEGT fertilis occultam inuenit herba
 viam SD fertilis inuenit occultam herba viam L 41 pruinosos
 om. E (blank)

Tot fuerant illuc quot habet natura colores,
Pictaque dissimili flore superbit humus:
O quia digestos volui numerare colores,
Nec potui, numero copia maior erat.

60

Orta fragrant clausis sicut paradus in ortis
Candida cum rubeis lilia mixta rosis:
Deforis in campis stat primula cincta ligustris,
Omnis et hec herba quam medicina probat:
Herbarum vires fuerant, que semine, succo,
Seu radice queunt ferre salutis opem:
Purpureum viridi genuit de cespite florem,
Quam natura suis legibus ornat, humus:
Balsama, pigmentum, cum nardo cassia, mirra
Cum gutta sedes hic statuere suas.
Purpuree viole, rosa rocida, candida semper
Lilia certabant hunc habitare locum.
Ille locus solus sibi vendicat omne quod aer,
Quod mare, quod tellus, nutrit habetque bonum:
Hic decus est orbis, flos mundi, gloria rerum,
Delicias omnes, quas petit vsus, habet;
Insitus arboribus, herbis plantatus, et omni
Munere prepollens, que sibi poscit homo.

70

Est alter paradus ibi, nam quicquid habere
Mens humana cupit, terra beata parit,
Fontibus irriguis fecundus, semine plenus,
Floribus insignis fructiferisque bonis;
Terraque cum rore dulces commixta vigores
Concipit, et varia gramina nata fouet.
Frondebis inde nemus vestitur, floribus ortus,
Graminibus campus, seminibusque solum;
Siluaque fronde suo renouatur, et omne virescit
Pratum, quod lutea sorde subegit yemps.
Mulcebant zephiri natos sine semine flores,
Et calor a superis lucidus ornat humum.
Tempus et in volucres cantum fundebat, et altis
Vocibus ex variis personat omne nemus:
Semper idem repetens cuculus de gutture plano
Clamat, et est testis temporis ipse noui:
Nuncius Aurore modulans volutabat Alauda

80

90

79 No paragraph CE 81 irriguis S irriguus CEGDL 95 uoluitabat CE

Desuper, et summi cantat in aure dei;
Turtur et ex viridi congaudens tempore fidum
In maris obsequium cor vouet ipsa suum;
Amissamque sue suplet Philomena loquele
Naturam, que suis predicat acta notis:
Concinit et Progne de virginitate sororis
Lesa, dum tanti sunt in amore doli.
Milia mille sonant volucrum velut organa cantus,
Et totidem flores lata per arua fragrant:
Inter eos certant, ferat vtrum cantus ad aures
Aut odor ad nares de bonitate magis:
Lis tamen ipsa pia fuit et discordia concors,
Dum meriti parilis fulsit vterque status.

100

Cum natura sue legis dulcedine siluas
Replet, et ex omni parte resultat auis;
Cum decus et florum vastos sic induit agros,
Ac herbosa coma florida prata colit;
Flat leuis in ramis resonans quam dulciter Eurus,
Dulcis et in ripa murmure plaudit aqua;
Omneque sic animal placido de tempore gaudet,
Piscis et ob solem fluminis alta petit;
Non fuit hoc viuens, cui non renouata voluptas
Temporis ex aura dulciter huius erat.
Talia cumque videns oculus letatur, et illa
In thalamum cordis ducit ad yma viri;
Auris et auditu cordis suspiria pulsat,
Quo Venus in iuvene poscit amoris opem.
Ecce dies talis fuit, in qua tempus amenum
Me dabat in lusum girouagare meum.

110

120

Omnia finis habet: aderat sic vespere tandem
Cum solet occasus intitulare diem:
Illa quieta dies solitas compleuerat horas,
Dulcibus atque silent organa clausa notis:
Merserat in tenebris nox feruida lumina solis,
Et sopor ad lectum strinxerat ire virum:
Deficiente die tunc flexi corpus ad ymum,
Quo lassata solet membra fouere quies.

130

100 sue... vocis D 101 Progne om. D 106 ad] aut S 113 quam]
qui DHs 117 veniens D cui] cum DHs voluptas om. D
124 girouagando D girouagare L

Tristia post leta, post Phebum nebula, morbi
 Tempora post sana sepe venire solent:
 Non ita clara dies fuerat transacta per ante,
 Quin magis obscura noctis ymago venit.
 Ecce tegunt nigre latitancia sidera nubes,
 Aurea luna fugit, nox caret igne suo.
 Flexerat obliquo plaustrum temone Boetes,
 Nec via directa tunc fuit acta poli; 140
 Infortunata set constellacio centrum
 Dissoluens rabide tartara misit humo.

Prima quies aberat, nec adhuc mea lumina mulcet
 Sompnus, quem timide mentis origo fugat:
 En coma sponte riget, tremit et caro, cordis et antrum
 Soluitur, et sensus fertur ad instar aque;
 Sic magis assidua iactatus mente reuolui,
 Quid michi tam subiti causa timoris erat:
 Sic lecto vigilans meditabar plura, que mentem
 Effudi, variis corde vagante modis. 150
 Tempus erat quo cuncta silent, quo mente sopita
 In vaga nonnulla sompnia corda ruunt;
 Set neque sompnus adhuc neque sompnia me laquearunt,
 Dum pauor ex subito spondet adesse malum.
 Noctis erat medium, grauis et palpebra querelas
 Ponderat ex oculis, set mora tardat opem.
 Sic vigil in curis consumpsi tempora noctis,
 Nescius ex quali sorte propinquat opus:
 Tempora preterita vidi, metuique futura;
 Tandem sic oculos clauserat vmbra meos. 160
 Sic, vbi decepte pars est michi maxima noctis,
 Acta, subit subito lumina fessa sopor:
 Exiguam subii requiem, dum Lucifer ignem
 Prouocat Aurore, sompnia tuncque fero.

Hic incipit sompnum, vbi quodam die Martis dicit se varias
 vulgi turmas vidisse, quarum primam in similitudinem asinorum
 mutari subito speculabatur.

Cap^m. ii. Dumque piger sompnus inmotos fixerat artus,
 Iam fuerat raptus spiritus ipse meus:

145 in antrum D 163 om. L 165-2150 om. L 165 Cumque DT

Vt flores legerem me campis ire putabam,
 Quando suam propriam Mars colit ipse diem.
 Nec michi longa via fuerat, dum proxima vidi
 Innumerabilia monstra timenda nimis, 170
 Diuersas plebis sortes vulgaris iniquas
 Innumeris turmis ire per arua vagas:
 Dumque mei turbas oculi sic intuerentur,
 Miror et in tanta rusticitate magis,
 Ecce dei subito malediccio fulsit in illos,
 Et mutans formas fecerat esse feras.
 Qui fuerant homines prius innate rationis,
 Brutorum species irrationis habent:
 Diuersas turmas diuersaque forma figurat,
 Quamlibet et propria condicione notat. 180
 Sompnia pondus habent, hinc est quod mira reuoluam,
 Vnde magis vigilans sum timefactus adhuc.

Elatos asinos subita nouitate rebelles
 Vidi, nec frenis quis moderauit eos;
 Viscera namque sua repleta furore leonum
 Extiterant predas in repetendo suas.
 Perdidit officium capitis sine lege capistrum,
 Dum saltant asini cuncta per arua vagi;
 Terruit en cunctos sua sternutacio ciues,
 Dum geminant solita voce frequenter yha. 190
 Sunt onagriue rudes asini violenter, et omnis
 Que fuit vtilitas vtilitate caret.
 Amplius ad villam saccos portare recusant,
 Nec curuare sua pondere dorsa volunt;
 Set neque rurales curant in montibus herbas,
 Ammodo set querunt deliciosa magis;
 A domibus alios expellunt, ius et equorum
 Iniuste cupiunt appropriare sibi.

Presumunt asini gemmatis ammodo fungi
 Sellis, et comptas semper habere comas: 200
 Vt vetus ipse suam curtam Burnellus inepte
 Caudam longari de nouitate cupit,
 Sic isti miseri noua tergaque longa requirunt,
 Vt leo de cauda sint et Asellus idem.
 Pelle leonina tectum se pinxit Asellus,
 Et sua transcendit gloria vana modum:

Cauda suo capiti quia se conferre nequibat,
 Contra naturam sorte requirit opem.
 Attemptant igitur fatui, poterint vt aselli
 Quod natura vetat amplificare sibi: 210
 Quam sibi plantauit caudam qui contulit aures
 Non curant, set eam vilius esse putant.
 Voluere plura solet animi meditacio stulta,
 Que magis impediunt quam sua vota ferunt:
 Omnes stulticia stultis innata dolores
 Parturit, et finem prestat habere malum.
 Magnos magna decent et paruos parua, set illi,
 Qui sunt de minimis, grandia ferre volunt.
 Mens oritur subito, diuturnos que parat actus,
 Incipit et leuiter que sine fine grauant: 220
 Sic asini fatui, quos fastus concitat, omni
 Postposita lege condita iura negant.
 Hos intemperies sic aeris inficiebat,
 Quod transformati sunt quasi monstra michi:
 Auribus in longis potui quos noscere dudum
 In frontis medio cornu longa gerunt.
 Ille biceps gladius non scindit forcus illis,
 Vulneris atque noui fusa cruore madent.
 Qui de natura pigri tardare solebant,
 Precurrunt ceruis de leuitate magis. 230
 Nonne leui saltu vincit Leopardus Asellum?
 Tunc tamen ad saltum vicit Asellus eum.
 Longior in cauda fuerat tunc vilis Asellus
 Quam fuit insignis, prodolor! ipse leo.
 Quicquid velle iubet asinorum legis habebat
 Vires, et nouitas ius vetus omne fugat.
 Vt stolidos tamen atque rudes hos mos asininus
 Signabat, quod eis nil rationis erat:
 Et quia sic fatuos vidi timui magis ipsos,
 Nec dabat vterius pes michi fidus iter. 240

Hic dicit se per sompnum secundam vulgi turmam in boues vidisse mutatam.

Cap^m. iii. Cum quibus ecce boues veniunt quos cuspidem nullus
 Pungere tunc ausit, immo timebat eos:

209 possint D 231 Non leuiter D 232 vincit D

Contra iura bouis bos spernit habere bubulcum,
 Ammodo nec duci de nouitate sinit.
 Cornutando furit hodie bos qui fuit heri
 Per cornu leuiter ductus vt arua colat:
 Qui fuerant domiti nuper, modo fronte minaci
 Cornibus elatis debita iura negant:
 Amplius ex aratro se dicunt nolle iugari,
 Colla set erecta libera ferre volunt: 250
 Ammodo non comedunt paleas neque stramina grossa,
 Est vbi set granum de meliore petunt.
 Sic transformatas formas natura reliquit,
 Et monstris similes fecerat esse boues;
 Vrsinosque pedes caudas similesque draconum
 Gestant, quo pavidus omnis abhorret eos:
 Sulphureas flammam emittunt oris ab antro,
 Quas, vbi disperse sunt, aqua nulla fugat:
 Sit lapis aut lignum, fuerit set quicquid ab estu
 Tactum, comminuens ignea flamma vorat. 260
 Hec armenta nequit aliquis defendere pastor,
 Quin magis in dampnum ruris et vrbis agunt.
 In Colchos thauri, quos vicit dextra Iasonis,
 Non ita sulphureis ignibus ora fremunt,
 Quin magis igne boues isti crepitancia tecta
 Incendunt, que suis flatibus illa cremant.
 Non Minos taurus, quem Neptunus dedit illi,
 Sic nocuit campis, dum furibundus erat,
 Quin magis arua boues isti vastant, et in vrbe
 Horrida rite suo dampna furore parant. 270
 Nessus et in tauri specimen mutatus et armis
 Victus ab Eacide, dum sibi bella mouet,
 Tam neque Centauri nec et ipse ferox Minotaurus
 Hoc metuenda viris tempore bella dabant,
 Quin magis ecce boues isti violenter aratra
 Linquentes, hominum constituere necem.
 Arma sui vacuos operis dispersa per agros
 Linquent, nec solitum ius sibi vomer habet;
 Ecce iacent ratri, sic sarcula sicque ligones,
 Buris, trabs, crapulus sunt neque restis eis; 280

259 Sic DHs 263 thauri SHs tauri CEGDT 280 crapulus SCEGTHs
 *apulus D

Nil iuga, nil torquis, nichil aut retinacula prosunt,
 Nil sibi paxillus, temo vel ansa iuuant:
 Vsus abest aratri, vacat et dentale relictum,
 Nec sua tunc crates debita ferre sinunt:
 Currus et auriga cessant, cessatque carecta,
 Que nichil vltius vtilitatis habent:
 Agricoleque bonis iter vnum legibus absque
 Restat, et indomiti sunt rationis idem.
 Sic, vbicumque vides, campi cultore carentes,
 Vastaque, que nemo vendicat, arua iacent: 290
 Expectant frustra promissas horrea messes,
 Annua si talis regula seruet agros.
 Bos leo, bos pardus, bos vrsus, set bouis ipsum
 Constat naturam non meminisse suam.
 Sic ego pestiferos errare boues quia vidi
 Indomitos sulco, mens mea mota fuit.
 Prodolor! o! dixi, cessabit cultus agrorum,
 Quo michi temporibus est metuenda fames.

Hic dicit se per sompnum terciam vulgi turmam in porcos vidisse transmutatam.

Cap^m. iiii. Sompnus adhuc creuit, et lassos occupat artus,
 Auget et vltius sompna plura michi. 300
 Cristatos porcos, furiosos, demone plenos,
 Post ea percepi stare frequenter ibi:
 Associata simul fuit horum concio multa,
 Aera stercoribus inficiendo suis.
 Porculus en porcum furiens et aperculus aprum
 Consequitur, nec eos amplius artat ara.
 Federa cum socio dat verres iuncta nefrendo,
 Vt magis euertant congradiuntur humum;
 Scrophæ que Sus sociam porcæ sibi consociarunt,
 Que magis vt noceant, plura maligna mouent. 310
 Inmundos porcos sic vidi ledere mundum,
 Vix quod erat mundus tutus vt obstet eis:
 Non erat aque bladis hominum porcarius vilus,
 Qui tunc de solito more fugauit eos;
 Non erat in nares torques qui posset eorum

302 Postea CED

Ponere, quin faciunt fossa timenda nimis;
 Nullus et hirsuta nexus constringere colla
 Tunc potuit, set eis omne licebat iter.
 Deuia natura sic errat ab ordine, mores
 Porcus quod porci non habet, immo lupi. 320
 Inter eos aper vnus erat quem Kancia duxit;
 Terra sibi similem ducere nulla potest.
 Emicat ex oculis, spirat quoque pectore flammæ,
 Cuius ab igne procul vix fuit vna domus:
 Fulmen ab ore volat, vrbis afflatibus ardet,
 Ac elephantinis dentibus arma parat:
 Feruida cum rauco latos stridore per armos
 Spuma, set humano sanguine mixta, fluit;
 Stridentemque nouo spumam cum sanguine fundit,
 Quem fera de iugulo plebis in arua ruit: 330
 Que ferit ex capite fortissima subruit ipse,
 Preualet insultus vincere nemo suos:
 Erigit ad bellum se signifer horrida ceruix,
 Inque furore suo tigridis instar habet;
 Et sete rigidis similes hastilibus horrent,
 Que magis inferni noxia signa gerunt.
 Sicut onusta carecta fremit, seu frendet aquarum
 Cursus, sicque suus murmura passus habet:
 Hec fera crescentes segetes proculcat in herba,
 Et cererem paleas triuerat inque leues. 340
 Creuit aper quod eo maiores herbida monstro
 Educat agrestes pascua nulla feras.
 Non locus est tutus in quem fera tanta minatur,
 Sit nisi celestis, quo mala ferre nequit.
 Ira fere mota furias excedit abissi,
 Cuius in aduentu patria tota fremit:
 Ex aquilone tamen verres venit alter, et apro
 Conuenit, vt pariter fossa parare queant.
 Tegia silua ferum talem non protulit aprum,
 Quamuis in Archadia maximus ille fuit: 350
 Non ita commouit in montibus Herculis iram,
 Gentibus aut aliis obstitit ipse viis,
 Quin magis hii porci, per sompna quos ego vidi,

321 cancia EH₂ francia D (rubricator)
CEGDT 349 Regia EDH₂

325 vrbis S urbes (vrbes)

Dampna ferunt variis milia mille modis.
 Non aper ille ferox, agitabat quem Meleager
 In nemorum latebris, tam violentus erat,
 Quin magis in porcis furit et violentius istis
 Ira nocet, que suis dentibus arma parat.
 Nil sedimen vel amurca placet, nichil atque segistrum
 Confert, vt dictis sint alimenta feris; 360
 Non siliquas silue quercinas aut sibi glandes
 Querunt, set rapiunt que meliora vident;
 Spisse nil feces, aqua nec communis eorum
 Sufficit ad potum, set bona vina vorant.
 Rustica natura, dum fert incognita vina,
 Mortuus vt truncus ebrietate iacet:
 Sic gula porcorum viguit, quod in vrbe quietos
 Vix poterat proprios diues habere cibos.
 Amplius hospicium porcorum non ara fertur,
 Sordidus aut puluis lectus habendus eis: 370
 Immo sua sorde calcarunt regia tecta,
 Urbis et in medio nobiliora petunt.
 Nuper deformes modo transformantur, et illos
 Qui fuerant porci forma superba colit:
 Vt leo qui rugit fuerat grunnitus eorum,
 Ad quorum sonitus concutit Eccho nemus.
 Hii fuerant porci, maledictus spiritus in quos
 Intravit, sicut leccio sancta refert.

Hic dicit se per sompnum quartam vulgi turmam in canes vidisse mutatam.

Cap^m. v. Post vidique canes stantes quasi millia dena
 Latrantes, que suis vocibus arua tremunt. 380
 En dederat cantus lucis prenuncius ales,
 Aera iam furiens verberat ira canum.
 Mica set a mensa dominorum que cadit esca
 Non fuit hiis canibus, ossa nec ulla placent;
 Faucibus immo suis meliora cibaria poscunt,
 Ac vbi perueniunt singula crassa vorant.
 Gentiles tamen ecce canes hiis associati
 Non sunt, set viles quos scola nulla docet:

379 vidique] vidi D

Hii neque venatu spaciantur, set neque gaudent
 De cornu, nec eis quid nisi vile manet: 390
 Non nemus vt leporem capiant transcurrere querunt,
 Nec ceruos agitant de leuitate sua;
 Set magis ad talos retro latrare virorum
 Affectant, et eis tedia multa ferunt.

Cutte que Curre simul rapidi per deuia currunt,
 Linquentes miseras degenerando casas:
 En pastoris adest canis, et qui nocte latrando
 Atria conseruat, hii duo sepe grauant:
 Omnis pistrine proprium pariterque coquine
 Rupta cathena suum laxat abire canem: 400
 Carnificum grandes vidique venire molosos,
 Atque molendini nec manet ipse domi;
 Nec stabulum veteres poterat retinere latrantes,
 Quin veniunt sociis et sociantur eis.
 Est ibi monoculus, set et ille tripes quasi furtim
 Claudicat a retro, latrat et ipse comes:
 Voce sua rauca tunc rinx ringendo fimumque
 Deserit, atque loca spirat habere noua.
 Hii sunt quos dorsa nullus planare valebit,
 Tangere nec caudas, nec retinere caput; 410
 Irati semper denudant nam tibi dentes,
 Nec sua rusticitas quicquid amoris habet.

Omnes conueniunt iuuenes que senes, et in vnum
 Concurrent, que sua morsibus ora parant:
 Erectis caudis gradiuntur more superbo,
 Est nichil hiis sanum quod lacerare queunt.
 Aprini dentes deformant ora canina,
 Est quorum morsus pestifer atque grauis:
 Quanto plus escas sumunt minus hii saturantur,
 Insaciata fames semper inheret eis. 420
 Hii quibus in nocte solito fimus extitit hospes,
 Mollibus in lectis sordida membra fouent.
 Copia tanta fuit, quod eorum nullus habebat
 Respectum proprii quomodocumque status.
 O tunc si quis eos audisset, quomodo mundus
 Vocibus attonitus hic et vbique fremit,
 Dicere tunc posset similes quod eis vlulatus

396 Linquendo S

D

Auribus audiuit nullus ab ante status.
 Cumque canum strepitus Sathane descendit in aures,
 Gaudet et infernus de nouitate soni, 430
 Cerberus ecce canis baratri custosque gehenne
 Prebuit auditum letus et inde furit;
 Aque suo collo, quibus extitit ipse ligatus,
 Ignea dirupit vincla furore suo;
 Exiliensque statim centri penetrauit abissos,
 Promptus et in terras accelerauit iter.
 Sic socius sociis, sic par paribus sociatur,
 Prefuit et canibus dux malus ipse malis;
 Dux ita tartareus violens violencius omne
 Vertit, et ex homine conficit ipse canem. 440
 Dumque canis rabidi sumpsit mutata figuram,
 Ipsa dolens Hecuba non ita seua fuit,
 Quin magis in canibus istis furit ira, que morsus
 Figere quo poterant singula membra terunt.
 Tale canes, Cadmi qui dilaniare nepotem
 Acteon instabant, non coluere nephas.
 Ille gigas Gereon ingens, Hispannia dudum
 Quem genuit, capita trina canina gerens,
 Non ita sanguineos dentes de morte virorum
 Exacuit, nec ita pestifer ille fuit, 450
 Quin magis humana strages madefacta cruore
 Fertur ab hiis canibus de quibus ipse loquor.
 Bestia pestifera, nuper quam misit Athenas,
 Destruat vt ciues, mota Diana palam
 Vrbis in exilium, neque talia bella parauit,
 Nec sub ea tanti procubuere viri:
 Nec Cephali canis ipse, feram qui prorsus ab vrbe
 Depulit, in nullo robore talis erat,
 Sicut erant isti, de quorum morsibus omnis
 Ciuis et ingenuus contremuere magis. 460

Hic dicit se per sompnum quintam vulgi turmam in murelegos et vulpes vidisse mutatam: dicit murelegos, vt seruos domesticos; dicit vulpes, quia fures ruptis vbique Galois liberi tunc eos comitabantur.

Cap^m. vi. Taliter in sompnis cum me vidisse putassem,
 Visio discurrens en noua monstra dabat.

431 Iehenne C 447 hyspania CE

Vulpes, murelegos, numero sine post venientes
 Vidi, qui canibus se tribuere pares.
 Quod super est terram nichil aut quod subtus eisdem
 Occultum latuit, set magis omne vident:
 Discurrunt campis, scrutantur et inde cauernas,
 Et nemus et pratium quid sit vbique petunt:
 Vrbs neque castellum lapidum nec in ordine murus
 Denegat introitum, quando venire volunt: 470
 Hii penetrant cameras fortes, sine clauaque cistas
 Intran, vt preda stet patefacta sua.
 Dentibus ex ferro longis que ferocibus omnes
 Corrodunt artes, quod nichil obstat eis.
 Hoc tamen in morsu viuens quod virus eorum
 Leserat, ad vitam non medicina iuuat:
 Mortis habent morsum, nec scorpio plus grauat illis;
 Quo veniunt tales, mors venit ipsa comes.
 En statuunt cani nemoris dimittere vulpes
 Antra, que gentiles vrbis adire domos: 480
 Que nocturna solent latitanter furta parari,
 Illa dies clara tunc manifesta parat.
 Ammodo quid sibi sunt nec ouis nec pauper ouile,
 Nec sibi de predis pullus et agna placent,
 Que tamen existunt maioris in vrbe valoris,
 Hec rapiunt, nec eis lex aliqualis obest.
 Qui suberat terra seruillis vulpis in aulas
 Scandit, et hospicium liber vbique petit:
 Qui prius extiterant canibus vulpes inimici,
 Mutua concordem federa pacis habent: 490
 Fit lupus, atque fere rapidus vestigia seruat,
 Qui solet ante magis esse bidente pius.
 Hiis quoque murelegus sociatur, et horrea linquens
 Nititur in vetitum rusticus ipse malum.
 Ammodo murelegus desistit prendere mures,
 Nec natura suum curat habere modum:
 Qui solet a domibus expellere rite nociua,
 Tunc nocet, et nocuas prouocat esse domos.
 Non ita mordebant mures, qui nuper in vrbem
 Accharon intrarunt, quo fuit archa dei, 500

465 super est S superest CED 468 sit CEDH: sic SGT 479
 caui (?) C canis D

Illa nec hos rabies sic terruit Accharonitas,
 Hoc neque vindicta tempore talis erat,
 Quin furor ex istis que vidi lurida monstros,
 Plus grauat et ciues terret vbique magis.

Hic dicit se per sompnum sextam vulgi turmam in aues
 domesticas vidisse mutatam, quibus dicit quod bubones, id
 est predones, commixti associebantur.

Cap^m. vii. Res michi mira fuit, dum talia prospiciebam,
 Et stupor in mente cordis ad yma ruit.
 Non erat ex brutis animal quodcunque creatum,
 Quod de seruili condicione fuit,
 Quin genus in campis vidi de talibus omne,
 Mixtaque sic pariter sunt metuenda magis. 510
 Per iuga, per colles, per deuia queque locorum
 Diruptis stabulis soluitur omne pecus:
 Ex omni genere venit incola rusticitatis,
 Maior et est subito quam seges orta solo.
 Nunc huc nunc illuc trepidus dum lumina volui,
 Aspiciendo suis singula monstra locis,
 Affuit en auium mutata domestica turba,
 Quorum ductores gallus et ancer erant.
 Qui residere domi que fimum calcare solebant,
 Presumunt aquile sumere iura sibi: 520
 Falconis rostrum rapuit sibi gallus et vngues,
 Ancer et ex alis sidera tacta cupit:
 Et sic de bassis succumbunt alta, que cara
 Vilibus ex causis exule lege cadunt:
 Nam quo non poterant animalia figere gressus,
 Vt predas capiant, hii super omne volant.
 Mutatos subito vidi variare colores
 Anceris et galli, quos nqua forma rapit:
 Transformatur corui noua penna nigredine gallum,
 Ancer et in Miluum vertitur ecce statim. 530
 Non tantum pennas sibi sumunt sic alienas,
 Immo modos similes condicione pares:
 Quos natura prius pascebat ad horrea granis

502 MS. Harl. 6291 (H) begins here
 Cap. vii. *Heading* a idest HGD 3 associebantur SGH associabantur
 CED associantur T

Contentos minimis, alterat error eos;
 Nam magis vt comedant sibi grossa cadauera poscunt
 Corporis humani, que sibi sola placent.
 Qui patuere pii dudum cuicumque vocanti,
 Spectabantque manus que tribuere cibos,
 Hii magis ecce feri falconibus atque rapaces
 Pretendunt predas vi rapuisse suas. 540

Qui solet in nocte gallus cantare, quod omnes
 Eius in auditu gaudia ferre solent,
 Clamat vt infernus, superatque tonitrua vocis
 Horrida terribilis eius ab ore sonus;
 Multociensque suum fera Coppa pediseca gallum
 Prouocat ad varia que putat esse mala;
 Quod nequit in factis ex dictis garrula suplet,
 Ad commune nephas milleque sola mouet.
 Ancer et ipse suam, cum qua se miscuit, aucam
 Linquit, et in predam spirat vbique nouam: 550
 Sibula per tenua nuper qui terruit ancer
 Infantes tantum simplicitate sua,
 Nunc nimis horribili sonitu perterret adultos,
 Atque magis fortes dilacerare cupit.

Nuper et hec volucrum bubones que solet ira
 Spernere, cessat, et est tunc amor inter eos.
 Esse dies licitos statuunt, quibus atra frequenter
 Furtiuas dederat noctis ymago vias:
 Conuolat vt socius auium de carcere bubo,
 Liber et in campis associatur eis. 560
 Hoc fuerat tempus, quo bubo per aera pennas
 Colligat, vt predas tuta mouere potest:
 Ista tamen turma pennata suas acuebat
 Pennas cum ferro, quo moreretur homo.

Hic dicit se per sompnum septimam vulgi turmam in muscas
 et ranas vidisse mutatam.

Cap^m. viii. Sompnus continuus mea sompna continuauit,
 Et dabat vterius plura videre noua.
 Amplior vt rabies monstrorum multiplicetur,
 Et quod iniqua magis sit manus aucta malis,
 En venit omne genus muscarum, que lacerare
 Morsibus et stimulis omne salubre vouent; 570

En redeunt vaspe que nuper Vaspasianum
Torquebant, varia dantque nouata mala.
Horrida muscarum furiens tunc copia tanta
Creuit, vt a stimulo vix latitauit homo:
Vt furit infernus, agitant hinc inde dolores,
Omnia prestimulant, omnia lesa dolent.

Rana quidem musce plures sociata pervrget,
Hec volat ad facinus, saltat et illa sequens.
Verterat in ranas quos Latona turba colonum
Ecce redit, que nouo dampna furore parat. 580
Vlcio ranarum fuit horrida valde nouarum,
Omnibus in domibus non nocuere parum:
Omnia fercula, cuncta cibaria rana comedit,
Fudit et in variis dira venena locis.
Hee fuerant rane, sterilis quas nuper abhorret
Egiptus, que pari iam grauitate nocent:
Non erat in terra sapiens illesus ab istis,
Plangunt philosophi vulnera facta sibi.
Rana grauat, set musca magis, violencia cuius
Spergitur et cuncta torquet vbique loca. 590
O vindicta grauis, grauior qua nulla perante
Contigit, vnde viri plus doluere boni!

Non fuit horridior Egipti musca nociua,
Nec magis ingenuos terruit ipsa viros,
Quin magis hee furie penetralia cuncta volantes
Scrutantur que viris dant nocumenta probis.
Nil seruile tamen ledunt, set ledere querunt
Quos magis ingenuus ornat in orbe status:
Sic similis similem, sic rustica rusticitatem
Turba iuuat, quod eis sint mala mixta malis. 600
Conueniunt musce, vaspe glomerantur in vnum,
Aera conturbant improbitate sua.
Toruus oester adest, ciniphesque, cynomia, bruchus,
Est quibus vt noceat ipsa locusta comes.
Vrbibus et villis volutant sine lege vagantes,
Obstabantque suis recia nulla viis:
A musca carnes tunc servans non fuit olla,
Vas ita nec clausum, quin noua rima patet,

576 prestimulant S perstimulant CED 597 ludunt sed ludere D

Muscarum veniens princeps exercitus huius
Belzebub accessit, hecque sequuntur eum: 610
Ex vario genere muscarum tunc variatur
Pena, que diuersis dant nocumenta modis:
Hec ferit, illa rapit, hec mordet et altera pungit,
Hec saltat que sua de pugione nocet.

Musca grauis pestis, qua nulla nociuor vnquam
Extitit, aut mundo plus violenta lues:
Tanta fuit rabies tantus feruorque diei,
Tutus vt in nullo quis valet esse loco.
Ex nimio musce subito feruore calescunt,
Quas prius oppressit cana pruina gelu: 620
Sic calor estatis subito feruore per agros
Spersit, yemps modica quas retinere solet.
O res mira nimis, vaga dumque locusta labores
Formice proprios vendicat esse suos!
O res mira nimis, cum musca rapacior omni
Niso de predis feruet vbique suis!
O res mira nimis, pennati quando superbe
Pauonis fastum sordida musca tulit!
O res mira nimis, cum sit velocior alis
Musca volans minimis, quam sit Alauda suis! 630
O res mira nimis, dum viribus atque volatu
Debilis attemptat vincere musca gruem!
O res mira nimis, aquilam dum musca supremam
Precellit, que suum spirat habere gradum!

Hec erat illa dies, que muscas dente caninas
Misit, et ex viciis conviciauit humum:
Hec erat illa dies, qua vix fortuna iuuabat,
Vel loca que musca tangere nulla potest:
Hec erat illa dies, asino dextrarius in qua
Succubuit, que suo victus honore caret: 640
Hec erat illa dies, in qua fera corda leonum
Subduntur, que boum pressa vigore pauent:
Hec erat illa dies, qua porcus sordidus omnes
Sorde sua mundos commaculauit agros:
Hec erat illa dies, canis in qua forcior vrso

609 exercitus huius C exercitus eius D 610 Beelzebub C 622
hyemps C

Fit, neque murelego pardus obesse potest :
 Hec erat illa dies, mediis qua liber in aruis
 Ad preda rapidus errat vbique lupus.

Hec erat illa dies, fortem qua debilis, altum
 Infimus, et magnum paruus vbique terit : 650
 Hec erat illa dies, subito qua maxima quercus
 A modico leuiter stramine vulsa cadit :
 Hec erat illa dies, fragilis qua tegula vires
 Marmoreas vicit viribus illa suis :

Ecce dies, in qua sua stramina stramen habebat,
 Que nullo precio grana valere putant :
 Hec erat illa dies, qua libertate dolente,
 Gaudet rusticitas rusticitate sua :
 Hec erat illa dies, seruos que duxit in altum,
 Subdidit et proceres, nec sinit esse pares : 660
 Hec erat illa dies, virtutum dira nouerca
 Que fuit et cuncti mater in orbe mali :
 Hec erat illa dies, qua preterisse futuram
 Est qui vir sapiens omnis in orbe cupit.

Hec erat illa dies, manifestam numinis iram
 Qua pro peccatis quisque venire timet :
 Hec erat illa dies, que sola tremenda per orbem
 Tanquam iudicii plena timoris erat :
 Hec erat illa dies, de qua, si vera fatemur,
 Cronica consimilem nulla per ante docet. 670
 Heu quam terribilis ! heu quam tristis vel amara !
 Quam districta malis tunc fuit illa dies !
 Vlcio celestis grauis et velox et aperta
 Destruat hos per quos sic furit illa dies.
 Tarda sit illa dies, nostro redeat nec in euo,
 Absit et hec causa qua reditura foret :
 Si prius est aliquid nobis hac luce petendum,
 In loca ne redeat amplius ista rogo.

**Hic dicit se per sompnum vidisse, quod, quando omnes
 predictae furie in vnum extiterant congregatae, quidam Graculus**

666 viuere quisque D

Cap. ix. *Heading.* 2 *After* Graculus H₁ has sibi statum regiminis presumpsit aliorum et in rei veritate ille Graculus fuit dux eorum, qui Graculus anglice vocatus est a gaye et secundum vulgare dictum appellatur Watte.

aus, anglice Gay, qui vulgariter vocatur Watte, presumpsit sibi statum regiminis aliorum, et in rei veritate ille Watte fuit dux eorum.

Cap^m. ix. Copia dum tanta monstrorum more ferarum
 Extitit vnita, sicut arena maris, 680
 Graculus vnus erat edoctus in arte loquendi,
 Quem retinere domi nulla catasta potest.
 Hic, licet indignus, cunctis cernentibus, alis
 Expansis, primum clamat habere statum.
 Prepositus baratri velut est demon legionis,
 Sic malus in vulgo prefuit iste malo.
 Vox fera, trux vultus, verissima mortis ymago,
 Eius in effigiem tanta dedere notam.
 Murmura compressit, tenuere silencia cuncti,
 Eius vt auditus sit magis ore sonus : 690
 Arboris in summum conscendit, et oris aperti
 Voce suis paribus talia verba refert :
 'O seruale genus miserorum, quos sibi mundus
 Subdidit a longo tempore lege sua,
 Iam venit ecce dies, qua rusticitas superabit,
 Ingenuosque suis coget abire locis.
 Desinat omnis honor, periat ius, nullaque virtus,
 Que prius extiterat, duret in orbe magis.
 Subdere que dudum lex nos de iure solebat,
 Cesset, et vltius curia nostra regat.' 700

Singula turba silet, notat et sibi verba loquentis,
 Et placet edictum quicquid ab ore tulit :
 Vocibus ambiguis deceptam prebuit aurem
 Vulgus et in finem nulla futura videt.
 Exaltatus enim cum sic de plebe fuisset,
 Ad se confestim traxerat omne solum :
 Nam sine consilio cum plebs sibi colla dedisset,
 Conuocat hic populum iussaue verba dedit.
 Vt solet ex magno fluctus languescere flatu,
 Et velut a vento turbinis vnda tumet, 710
 Vocis in excessu reliquos sic commouet omnes
 Graculus, et mentes plebis ad arma trahit :
 Stultaque pars populi que sit sua curia nescit,
 Que tamen ipse iubet iura vigoris habent.

Cap. ix. *Heading* 3 Gay SH Geay CT a Geay D Iay E

Dixerat ille, 'Feri,' ferit ille;—'Neca,' necat alter;—
 'Solue nephas,' soluit, quis neque fata vetat.
 Auribus extensis quemcumque vocat furor ille
 Audit, et ad vocem concitus vrget iter:
 Sic homo tunc multus suadente furore coactus
 Sepe suam posuit mestus in igne manum. 720
 Omnes, 'Fiat ita,' proclamant vocibus altis;
 Est maris vt sonitus, sic fuit ille sonus.
 Ex nimio strepitu concussus vocis eorum
 Vix potui tremulos ammodo ferre pedes;
 Attamen a longe prospexi qualiter ipsi
 Complexis manibus mutua pacta ferunt.
 Hoc etenim dicunt, quod quicquid perstat in orbe
 Ingenui sexus rustica turba ruet.

Hiis dictis pariter omnes gradiuntur in vnum,
 Ductor et inferni ducit iniquus iter. 730
 Nubes nigra venit furiis commixta gehenne,
 Cordibus infusum que scelus omne pluit;
 Roreque sic baratri fuerat tellus madefacta,
 Crescere quod virtus ammodo nulla potest:
 Omne tamen vicium, quod homo perfectus abhorret,
 Crescit, et ex illo tempore corda replet.
 Fecerat incursus tunc demon meridianus,
 Inque dolente die torta sagitta volat:
 Ipse solutus adest Sathanas omnisque caterua
 Pauperis inferni preuaricata simul. 740
 Perditur ecce pudor indocti cordis, et vltra
 Criminis aut culpe nulla verenda timet:
 Dumque duces Herebi sic vidi ducere mundum,
 Celica nullius iura valoris erant.
 Cum magis hos vidi, magis hos reor esse timendos,
 Ignorans qualis finis habendus erit.

Hic dicit se per sompnum vidisse progenies Chaym maledictas vna cum multitudine seruorum nuper regis Vluxis, quos Circes in bestias mutauit, furiis supradictis associari.

Cap^m. x. Estus erat nimius, rabies fera, turmaque magna,
 Dum furit infernus associatus humo.

725 alonge CE 730 iniquus CED 731 Iehenne C 733 Rore
 quidem baratri D Cap. x. Heading a Vluxis CED 747 turbaque CE

Sicut arena maris, monstrorum concio feda
 Vndique progrediens innumeranda fuit. 750
 Demonis ex stirpe furiens fuit illa propago,
 Horrida facta viris et violenta deo;
 Contemptrix superum, seueque audissima cedis,
 Vt lupus est, ouium dum furit ipse fame.
 Protinus irrupit vene peioris habundans
 Omne nephas, que viros inficit aura probos.
 Septem progenies, quas ipse Chaym generauit,
 Cum furiis socii connumerantur ibi.
 Terribilis, fedus, celer ad scelus, ad bona tardus,
 Quilibet arte sua deteriora parat. 760
 Praua creatura spernit metuenda futura,
 Omne quod imponunt sub paritate ferunt:
 Semper amans crimen fuit hec, actrixque ruine,
 Moreque carnificis aspera cede furit.
 Narrat Ysaïas, Ysidorus, Apocalipsis,
 Tangit et in titulis magna Sybilla suis:
 Gog erat atque Magog dictum cognomen eorum,
 Actibus in quorum stat magis omne scelus.
 Quid sit rex vel lex furiis nescitur ab illis,
 Regula nulla ligat ordo nec vllus eos: 770
 Non homines metuunt, superos cultu nec adorant,
 Sed quod habet mundus turpius illud agunt.
 Carnibus humanis solet hec gens sordida vesci,
 Taleque dat populo vita ferina forum:
 Turpia sunt plura quibus vtitur atra figura,
 Quo capit exemplum turba maligna malum.
 Hec etenim rabies furiens connexa malignis
 Conuenit hiis furiis, de quibus ante loquor:
 Conueniunt eciam socii quos nuper Vluxis
 Mutauit Circes, et sociantur eis: 780
 Nunc facies hominum, nunc transformata ferarum
 Gestabant capita, que ratione carent.

Hic dicit secundum visionem sompni qualiter audiuit nomina et eorum voces diuersas et horribiles. Dicit eciam de Iohanne

757 Caym HDT 766 S has lost one leaf containing ll. 766-856. Text
 follows C sybilla C sibilla EHD 771 dominos superos nec adorant D
 779 Vluxis HT Vluxis CE Alixis D

Balle, qui eos ad omne scelus tunc instigabat, et quasi propheta inter eos reputabatur.

- Cap^m. xi. Watte vocat, cui Thomme venit, neque Symme retardat,
 Bette que Gibbe simul Hykke venire iubent:
 Colle furit, quem Geffe iuuat, nocumenta parantes,
 Cum quibus ad dampnum Wille coire vouet.
 Grigge rapit, dum Dawe strepit, comes est quibus Hobbe,
 Lorkyn et in medio non minor esse putat:
 Hudde ferit, quos Iudde terit, dum Tebbe minatur,
 Iakke domos que viros vellit et ense necat: 790
 Hogge suam pompam vibrat, dum se putat omni
 Maiorem Rege nobilitate fore:
 Balle propheta docet, quem spiritus ante malignus
 Edocuit, que sua tunc fuit alta scola.
 Talia quam plures furias per nomina noui,
 Que fuerant alia pauca recordor ego:
 Sepius exclamant monstrorum vocibus altis,
 Atque modis variis dant variare tonos.
 Quidam sternutant asinorum more ferino,
 Mugitus quidam personuere boum; 800
 Quidam porcorum grunnitus horridiores
 Emittunt, que suo murmure terra tremit:
 FrenDET aper spumans, magnos facit atque tumultus,
 Et quiritat verres auget et ipse sonos;
 Latratusque ferus vrbis compresserat auras,
 Dumque canum discors vox furibunda volat.
 Vulpis egens vlulat, lupus et versutus in altum
 Conclamat, que suos conuocat ipse pares;
 Nec minus in sonitu concussit garrulus ancer
 Aures, que subito fossa dolore pauent: 810
 Bombizant vaspe, sonus est horrendus eorum,
 Nullus et examen dinumerare potest:
 Conclamant pariter hirsuti more leonis,
 Omneque fit peius quod fuit ante malum.
 Ecce rudis clangor, sonus altus, fedaque rixa,
 Vox ita terribilis non fuit vlla prius:

Cap. xi. *Heading* 3 tunc om. T

784 Betteque CEHG Recteque DT hykke C hikke E hicke HGD
 788 Lorkin HGD 789 Cebbe D 790 Iacke HGD 792 fore] sua E
 795 quamplures HGD 811 eorum CEHGT earum D

Murmure saxa sonant, sonitum que reuerberat aer,
 Responsumque soni vendicat Eccho sibi:
 Inde fragore grauis strepitus loca proxima terret,
 Quo timet euentum quisquis adire malum. 820
 Contigerat plures infamia temporis huius,
 Que velut ex monstris obstipuerit magis.
 Terruerat magnas nimio pre turbine gentes
 Graculus, a cuius nomine terra tremit.
 Rumor it et proceres sermonibus occupat omnes,
 Consilium sapiens nec sapientis erat.
 Casus inauditus stupefactas ponderat aures,
 Et venit ad sensus durus ab aure pauor.
 Attemptant medicare, sed inmedicabile dampnum,
 Absque manu medici cura que cessat ibi. 830

Hic dicit secundum visionem sompni qualiter furie supra-
 dicte precones sibi et tribunos constituebant, et quomodo
 senes et iuuenes eorum fuerunt armati.

- Cap^m. xii. Inter eos statuunt precones atque tribunos,
 Et pro lege suum velle licere iubent.
 Hoc sua iura ferunt preconis voce, quod omnis
 Sit domus exusta que maledicit eis:
 Qui scelus illorum non fortificat sceleratus,
 Decapitatus erit, et domus igne perit.
 Constituunt socios sceleris comitesque furoris,
 Ex quorum manibus pendeat istud opus.
 Hac quoque de causa vidi quam plurima dampna,
 Dum preco fatui clamat in aure fori: 840
 Rusticus intonuit, datus est celer ignis in edes,
 Fitque repente sonus, plena fit igne domus.
 Hec sibi rusticitas furiens statuebat, vt omnis
 Et vetus et iuuenis que valet arma ferat:
 Hii palos veteres gestant, qui sunt veterani,
 Aut contos cicius quam sibi desit onus.
 Membra leuant baculis fessique senilibus annis,
 Quos, velut est ouium, tussis eundo notat.
 Rusticus hic veniens fert euersamque pharetram,

817 sonitum quoque verberat D 821 Congestat D 822 r
 824 in cuius DT 837 celeris C furorum D P
 sibi om. D (*marg. rubr.* Deficit in copia)

Hic fractos arcus, hic sine luce facem ;
 Quique colum baiulat non se reputauit inermem,
 Debilis armatus sic furit ipse senex. 850

Rusticitate tamen iuuenilis quos furit etas
 Quicquid adest manibus asperiora gerunt ;
 Ascia, falx, fede quos roderat atra rubigo,
 Gestantur, que suo cuspide colla secant.
 Quem vagina tegit ensem vix dimidiata,
 Gestat et ingenuos rusticus inde ferit :
 Est ibi vanga loco gladii, baculus velut hasta
 Vibratur, que simul prompta securis adest : 860
 Arcus ibi multus fumo que etate retortus,
 Et sine tunc pennis multa sagitta volat :
 Tribula, furcula tunc quasi rumphea rite feruntur,
 Fertur et vt gladius malleus ipse ferus.
 Dixerat, 'Ista decent humeros gestamina nostros,'
 Rusticus, et tali murmure transit iter.
 Sic saltant iuuenes catulorum more per arua,
 Et transire feras de leuitate putant.
 Est ibi funda manu lapides quoque limpidores,
 Vnde dedit varias rusticus ipse minas. 870
 Hii glebas, hii direptos et ab arbore ramos,
 Est vbi nil aliud, de feritate ferunt :
 Pars gerit et silices, ne desint tela furori,
 Menteque mortifera dant fera bella sua :
 Perfusam multo sapientum sanguine terram
 Hoc genus insipiens inaduisse ferunt.
 Hii gradibusque suis iter arripere gradatim,
 Quo sibi non racio velle set ire iubet.

Hic dicit secundum visionem sompni qualiter et quando
 dicte furie instigante diabolo, nouam Troiam, id est ciuita-
 tem Londoniarum, ingressi sunt: nam sicut Troia nuper
 desolata extitit, ita ista ciuitas protunc quasi omni consolacione
 destituta pre dolore penitus ignominiosa permansit.

Cap^m. xiii. A dextrisque nouam me tunc vidisse putabam
 Troiam, que vidue languida more fuit : 880

855 roderat CEHGTH₂ roserat D rubedo D 857 S resumes
 868 de S se CEHD 872 ibi ED
 Cap. xiii. Heading 2 idest HD 4 pro tunc CEH

Que solet ex muris cingi patuit sine muro,
 Nec potuit seras claudere porta suas.
 Mille lupi mixtique lupis vrsi gradientes
 A siluis statuunt vrbis adire domos :
 Non erat in terris monstrosum quicquid abortum,
 Seu genus, vnde furor ledere posset humum,
 Quin venit et creuit, spersus velut imber ab austro,
 Qualibet ex parte parsque furoris adest.
 Tunc in aperta loca que monstra prius latuerunt
 Accedunt, paribus suntque recepta suis : 890
 Belua vasta, ferox, siluis que palustribus exit,
 Qui tantum rabie non furit, immo fame ;
 Plus tamen ex rabie dispersam seuit in urbem,
 Que stupet ignotum tale venire malum.
 Agresti furia iurat siluestris, vt vno
 Legibus excussis iura furore ruent :
 Tantus adest numerus seruorum perdicionis,
 Cingere quod murus vix valet vlus eos.

Cum furor vrget opus, remanet moderacio nulla,
 Set magis in vetitum quodlibet ipse ruit : 900
 Sponte sua properant, nichil est prohibere volentes,
 Sic valet inceptam tollere nemo viam :
 Omnia traduntur, postes reserauimus hosti,
 Et fit in infida prodicione fides.
 Vt fremit acer equus, qui bellicus ere sonoro
 Saltat, et ignorat proximiora mala,
 Sic fera rusticitas incircumspecta malorum
 Incipit, et finem non videt inde suum :
 Victricem repetit dextre coniungere dextram
 Concio seruilis, quam furor omnis habet. 910
 Sic adeunt vrbem turbe violenter agrestes,
 Et maris vt fluctus ingrediuntur eam.
 O quam magna nimis res et spectabile mirum
 Creuit in introitu de nouitate mali !
 Aula palentina grandis mutatur in vrbe,
 Omnis et in formam vertitur ipsa case ;
 Atque casas minimas subito mutauit in aulas
 Sors, que iudiciis tunc fuit egra magis.

Ecce Iouis festiua dies de Corpore Cristi,
 882 poterat C 893 om. D (marg. deficit versus in copia)

Cum furor accinxit vrbis vtrumque latus: 920
 Precedens alios Capitaneus excitat vnus
 Rusticus, vt cuncti consequerentur eum.
 Ipse viris multis prefultus conterit vrbem,
 Ense necat ciues, concremat igne domos:
 Non solus cecinit, set secum milia traxit,
 Involuitque malo milia multa suo;
 Colligit os rabiem seueque cupidine cedis
 Auribus in vulgi concinit, 'Vre, feri.'
 Que via salua fuit, furit ignibus impetuosa,
 Quo longum castrum ductile nescit iter; 930
 Baptisteque domus, sponso viduata, per ensem
 Corruit, et flammis mox fuit illa cinis;
 Flagrabant sancte sceleratis ignibus edes,
 Mixtaque fit flamme flamma proterua pie.
 Attoniti fiebant trepido de corde ministri,
 Abstulerat vires corporis ipse timor.
 Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
 Iussit vt igne polus torqueat orbis humum.
 Si qua domus mansit poteratque resistere tanto
 Indeiecta malo, dat pia vota deo. 940
 Est nichil vt queram dominans si vulgus in vrbis
 Spirat opes et eo tempore furta parat:
 Vt multe gracili terrena sub horrea ferre
 Limite formice grana reperta solent,
 Sic vehit examen furiarum furta per vrbem,
 Nec valet in numero quis recitare forum.
 Hic tenet, iste trahit, stetit ille que circuit alter,
 Fit cito per multas predaque lecta manus.
 Hos Bachus attingens tandem precordia vino
 Mersit, et in finem clauserat ipse Iouem: 950
 Nox erat, et vinis oculi mentesque natabant,
 Membra mouent, nec habent quo sibi ferre pedes.
 Postera sidereos Aurora fugauerat ignes,
 En dolor excrescens iam noua dampna parat.
 Si prius ira Iouis nocuit violenta, sequenter
 Mota Venus duplo facta furoris agit.
 Discurrunt agiles furie, quasi fulgur ab austro;

920 vtrumque latus] vbiq; loca D 947 stetit] rapit D 948 preda
 praacta D 953 igne S

Sunt, vbi perueniunt, prodolor, heuque! pares.
 Tunc simul vnanimis lupus et canis vrsus in vrbe
 Depredant, que suas constituere moras. 960
 Ecce senem Calcas, cuius sapiencia maior
 Omnibus est, nullum tunc sapuisse modum:
 Anthenor ex pactis componere federa pacis
 Tunc nequit, immo furor omne resoluit opus:
 A vecorde probum non tunc distancia nouit,
 Fit cor Tersitis et Diomedis idem:
 Lingue composite verbis nil rethor Vluxe
 Tunc valuit, nec ei sermo beatus erat:
 Et quoniam tantis fatum conatibus obstat,
 Quisque sua sorti frena relaxat homo. 970
 Tunc neque bella iuuant, nec tela, nec vsus equorum,
 Nec probitas veteris quid probitatis habet:
 Vt lactante furit catulo priuata Leena,
 Et ruit in pecora proximiora sibi,
 Sic fera rusticitas iuris priuata salute
 Irruit in proceres de feritate magis.
 Omnibus est casus communis, non tamen vnum
 Omnibus attribuit vna ruina locum.
 O denaturans vrbis natura prioris,
 Que vulgi furias arma mouere sinis! 980
 O quam retrograda res est, quod miles inermis
 Expauit, que ferus vulgus ad arma vacat!
 Prelia Thebarum, Cartaginis, illaque Rome
 Non fuerant istis plena furore magis.
 Non hic Capanæus valuit, nec et ille Tidæus,
 Non facit excursus iste vel ille ferox:
 Non hic Palamades superat, neque nobilis Aiax,
 Nec regimen gladius Agamenontis habet.
 Subdita Troiana cecidit victoria victa,
 Troiaque preda fero fit velut agna lupo. 990
 Rusticus agreditur, miles nec in vrbe resistit,
 Hectore Troia caret, Argos Achille suo:
 Hectoris aut Troili nil tunc audacia vicit,
 Quin magis hii victi rem sine corde sinunt;
 Nec solito Priamus fulsit tunc liber honore,

967 retor CEHG 979 vrbis S orbis CEHD 981 om. D (margin
 deficit versus in copia) retro grada C

E

Set patitur dominus quid sibi seruus agat.
 Vix Hecube thalami poterant tunc esse quieti,
 Quin dolor interius languida corda mouet;
 Set neque tunc poterat in turribus Ilium altis
 A furiis clausum fortificare virum.

1000

Hic tractat secundum visionem sompni, quasi per figuram,
 de morte Cantuariensis Archiepiscopi.

Cap^m. xiiii. O qui palladium Troie seruabat ab ara,
 Helenus Antistes raptus in ense perit:
 Predicat ipse satis prius vt sibi vita daretur,
 Nec tamen in melius corda ferina mouet.
 Est satis hoc quod ait, si gracia tangeret aures,
 Set sua pro nullo pondere verba ferunt:
 Quicquid in exemplis ibi dixit ab aure recessit,
 Et magis in facinus credula turba fuit.
 Tunc resonat murmur ingensque tumultus ad horam
 Tollitur, et multum sedicionis habet:
 Litibus agreditur virtutes plebs viciorum,
 Conturbatque sacrum sordida turba forum:
 Bella mouet cum fraude fides, cum crimine virtus,
 Cum pietate scelus, cum ratione furor:
 Affectus de corde pios non suscipit hospes
 Impietas, mentem deserit exul amor.

1010

Scit deus hos homines siluestres igne perhenni
 Dignos et reprobos a ratione vagos.
 O dolor in gestis, O gesta nephanda doloris!
 Sunt magis hec baratri quam malefacta viri.
 Non fuit humanum scelus hoc, quod demon agendum
 Duxit ab inferno tam violenter humo.
 Plebs furit in tanto, Cristi quod amore relicto
 Turba rudis patrem nescit habere deum.

1020

999 ylion CE Olion (*rubr.* ylion) D 1019-1023 *Text over erasure*
 SCHG *without erasure* E *As follows in* D

Non pungens ramnus, sed oliua nitens, sed adornans
 Ficus, sed blanda vitis, abhorret eos:
 Non summus dominus regit hos, non spiritus almus,
 Nec lex nec Christus tunc dominatur eis;
 Namque creatorem nullo venerantur honore,

1020*

THs also have this text, but in l. 1021 these read

Summus demon enim regit hos nam spiritus almus

Deficit hic virtus, viciorum copia surgit,
 Et quem deseruit hec, rapit illa locum:
 Inde cadit bonitas, pietas perit, omnis honestas
 Exulat, atque fugam consulit omne bonum:
 Hinc amor et requies, pax et concordia mentis,
 Spesque fidesque suas deseruere domos:
 Sobrietatis amans modus et moderacio rerum
 Et pudor a longe constituere moram:
 Transtulit ad sedem paciencia se meliorem,
 Mens humilis sequitur eius vbique comes:
 Agmine virtutum sublato surgit in illum
 Plebs inimica, manus impia, turba grauis.

1030

Undique concursus ingens conuentus, ad istum
 Conflictum mortis plurima turba ruit:
 Qui simul astabant spectantes vltima cause
 Longius, ex illis vnus et alter ait,
 'Hic reus est mortis, sententia sit capitalis,
 Sit cruor in nobis inque perhenne suus.'
 Verbaque dicuntur dictis contraria verbis,
 Mutua vox tandem garrula dampnat eum.
 Presulis in mortem, violatis numinis aris,
 Prosiliunt hostes, et latus omne fenent:
 Clamant carnifices nulla pietate miserti,
 'Hic manibus nostris interimendus erit.'
 Impositis manibus collum cum falce secabant,
 Nulla fides Cristi iura veretur ibi;
 Ipse tamen facinus pacienter sustulit omne,
 Cum mala tanta ferat, ipse quietus erat.
 Non ignorat eos maledicchio debita Cristi,
 Qui cum sint membra, sic coluere caput.

1040

Quatuor in mortem spirarunt federa Thome,
 Simonis et centum mille dedere necem:
 De vita Thome rex motus corde dolebat,
 Simonis extremum rex dolet atque diem:
 Ira fuit regis mors Thome, mors set ab omni
 Vulgari furia Simonis acta fuit:
 Disparilis causa manet et mors vna duobus,
 Inmerito patitur iustus vterque tamen.
 Illeso collo gladiis perit caput vnum,
 Quod magis acceptum suscipit ara dei;

1050

1060

Alterius capite sano fert vulnera collum,
 Cuius erat medio passio facta foro:
 Miles precipue reus est in sanguine Thome,
 Simonis inque necem rusticus arma dedit:
 Ecclesiam Cristi proceres qui non timuerunt,
 Martirii Thome causa fuere necis; 1070
 Iusticie regni seruire genusque repugnans
 Simonis extremum causat in vrbe diem:
 Corruit in gremio matris Thomas, medioque
 Natorum turba Simon in ense cadit:
 Thomam rex potuit saluasse, set illa potestas
 Simonis ad vitam regia posse caret:
 Vltia fuit Thome mors, et nunc vlcio mortis
 Simonis ante fores cotidiana grauat.
 Fecerat exiguas iam sol altissimus vmbas,
 Fitque die media sanguine tinctus Ephot: 1080
 Candida sic paciens collum percussa securi
 Victima purpureo sanguine pulsat humum.
 Qui pater est anime, viduatur corporis expers,
 Pastor et a pecude cesus abhorret agros:
 Qui custos anime fuerat, custode carebat,
 Huncque necant nati, quos colit ipse pater.
 Qui fuerat crucifer que patrum Primas in honore,
 Hic magis abiectus et cruciatus erat:
 Qui fuerat doctor legum, sine lege peribat,
 Cesus et atteritur pastor ab ore gregis. 1090
 Ante diem moritur sine culpae et sine causa,
 Quo tam natura quam Deus ambo dolent:
 Sit licet ex falsa seruorum lege subactus,
 Liber perpetuas ambulat ipse vias.
 Fortitudo quidem virtus, licet exteriora
 Perdidit, affirmat interiora deo;
 Temperiesque sibi, quicquid furor egerit extra,
 Interius patitur simplicitate sua.
 Tollitur a mundo quamuis sapientia, virtus
 Prouidet in celo cum sapiente locum: 1100
 Obruta iusticia quamuis videatur, ad astra
 Se leuat et summum permanet ante deum.
 Viuere fecerunt quem mortificare putarunt,

1071 repugnans CED repugnans SHGTHs 1077 margin Nota C

Quem tollunt mundo, non potuere deo.
 O probra transacto quis tempore talia nouit,
 Que necis in speculo presulis acta patent?
 Multa per ante bona communia fecerat vltro,
 Sponteque pro meritis vulgus abhorret eum.
 Tale patrasse malum non norunt Nestoris anni,
 Fitque magis mira res, quia raro cadit. 1110
 Non michi tam graua sunt que prius acta fuerunt,
 Set magis ad presens cogniciora grauant;
 Nam quod adesse meo iam vidi tempore dampnum
 Horrida maioris facta doloris habet.
 O quid agit vicium de longo continuatum,
 Hoc docet in vulgo res patefacta modo.
 Hii sunt credo Chajm peiores, hic nisi tantum
 Occidit fratrem, set pater iste fuit.
 Nescio quis laudem facinus per tale meretur,
 Hoc scio quod crimen diruta Troia sinit: 1120
 Iste iuuat quod et ille facit, consentit et alter,
 Vt malus et peior pessimus inde forent:
 Iura volunt quod homo facinus qui mittit, et alter
 Qui consentit ei, sint in agone pares.
 O tibi commissos vrbs que lapidare prophetas
 Audes, quo doleas est tibi causa satis.
 Agrestes tamen hoc facinus specialius omni
 Plebe dabant furie, dum mala prima mouent.
 O maledicta manus caput abscisum ferientis!
 Culpa fit horribilis, pena perhennis erit. 1130
 O qui tale deo crimen prohibente parasti,
 Perfide, qua pena, qua nece dignus eris?
 O furor insane, gens rustica, plebs violenta,
 Quam tua fraus sceleris est super omne scelus!
 Dic qua fronte potes discrimina tanta patrare;
 Equiperat fraudem, perfida, nemo tuam.
 Huc properate senes, huc florida confluat etas,
 Cernite que sceleris rusticus arma tulit.
 Tundite pectus, fundite fletus, plangite funus,
 Cuius inaudita mors perhibetur ita: 1140
 Vtque salire solet mutulati cauda colubri,

1105 Repra D 1107 perante HD 1117 Caym HD 1136
 perfida SCHGDTHs perfide E 1141 mutulati SHD mutilati CE

Palpitat et moritur qui solet esse caput.
 Mors etenim sacris fuit, heu! furiosior aris,
 Et minor a pecude presulis extat honor.
 Venturi memores estote, que temporis huius
 Casus inauditus instruat omne solum:
 Exemplo caueant qui spiritualia seruant,
 Ne simul officium det sibi terra suum.
 Que Cassandra solet predicere more prophete,
 Eueniunt vrbi pondere valde graui. 1150
 Hec manus alma dei mala permittendo sinebat,
 Que tamen inde fuit causa scit ipse deus.
 Insolita cuncti tali de morte stupebant,
 Saltem quos ratio stringit amore dei.
 Non Heleno potuit Priamus succurrere, Regis
 Imperii set eo tempore iura silent;
 Rex tamen vt sciuit quod sic fuit ordine rerum,
 Plangit et hinc doluit cordis amore sui:
 Rex doluit factum, nec habet quo frangere fatum,
 Iura nec ecclesie debita ferre sacre. 1160
 Ante sacras vidi proiecta cadauera postes,
 Nec locus est in quo desinit esse nephas.

Hic tractat vterius secundum visionem sompni de diuersa
 persecucione et occisione, quas in dicta ciuitate quodammodo
 absque vlla protunc defensione furie supradicte, prodolor!
 faciebant, et qualiter huiusmodi fama vicinas perterruit ciuitates.

Cap^m. xv. Quique magis celebres fuerant hoc tempore ciues,
 Sicut oues mortis procubuere manu.
 Corpora missa neci nullo de more feruntur,
 Immo iacent patulis vndique spersa viis:
 Et quod nulla viris, rabies, monumenta manerent,
 Mortua membratim corpora scissa terit:
 Corpora cesorum muris suspensa reponunt,
 Brutaque brutorum more sepulta negant. 1170
 Horrida plaga fuit dum sanguine terra madescit,
 Fons vbicumque tumet, sanguinitate rubet:
 Mors furit in foribus, mors pulsat ad ostia iuris,
 Viuere siue mori rusticus ipse iubet.

1159 frangeret actum D 1160 subdita C
 Cap. xv. Heading 3 pro tunc CED 4 huius ED
 1170 sepulcra D 1173 hostia CE

Quicquid erat forte manibus succumbit eorum,
 Vrbs que summa fuit, cede repressa ruit:
 Turribus euersis inuenta cibaria vastant,
 Omnia diripiunt que meliora sciunt.
 Fit nouus ergo dolor, fit planctus, luctus inuadat,
 Deuiat a cultu regis iniquus homo: 1180
 Annos per centum veteres quos duxerat etas,
 Flebant de casu quem dedit vna dies.
 Plus quam piscis aquam rabies cupit ipsa cruorem,
 Pacis in auxilium nec miserere iuuat:
 Pro nato genitor si verba precancia dixit,
 Corruit ex verbo cesus vterque simul:
 Si veniam peteres, fleres et ad hoc maris vndas,
 Non tamen hec lacryme pondera vocis habent.
 Tunc magis indomitas ardescit vulgus in iras,
 Vt rediat pietas nil valere preces: 1190
 Consumptis precibus furiens violencior extat
 Rusticus, et peius quod valet ipse facit.
 Sic nec aper media silua tam seuus in ira
 Fulmineo rapidos conrotat ore canes;
 Quin cicius verbo, furiis quod dixeris, vno
 Seasisses lesum in caput arma tuum.
 Confusum tanto subite terrore ruine,
 Vix genus ingenuum scit genus esse suum.
 Diffugit ingenuus, vagat, et nec menibus vrbs
 Aut nemorum latebris fert loca tuta satis: 1200
 Mille domos adiit sortem repetendo salutis,
 Set potuit nullo ferre quieta loco:
 Nunc huc, nunc illuc, quasi mocio nubis aquose,
 Se mouet ingenuus, fit neque firma salus:
 Vir cubat in puteis, latebras magis optat Auerni,
 Quam periturus erat, dum latitare queat.
 A siluis silue, set ab aruis arua timescunt,
 Vrbs et ab vrbe, locus nescit habere loca.
 Quam subito positas aspergit sanguine mensas
 Ille furor, cuius horruit acta deus! 1210
 Spersaque sanguineis maduerunt pabula guttis,
 Nec locus aut thalamus dat loca salua viris.

1190 redeat C 1199 vagus D 1206 Quem D 1209 mensas]
 marmas D 1212 locus S thorus CEHG

Tunc nisi sub centro res aut super ethera nulla
 Salua potest fieri proprietate loci.
 Aduena preda fuit, quam rusticus inchola mortis
 Morsibus exagitans ensis in ore terit.
 O dolor in sponsa mortis cum viderit ensem,
 Quo caderet sponsus, nec fuit ipse reus!
 Occupat amplexu lacrimasque per oscula siccant,
 'O pariter celi summa petamus,' ait: 1220
 Accipiunt lacrymas spersi per colla capilli,
 Oraque singultu concuciente sonant.
 Sic magis orbatas quam sepe rigare maritis
 Femineas vidi corde dolente genas;
 Sepe manus stringi, dirumpere sepeque crines,
 Vngues et propriam dilaniare cutem.
 Qui tamen est omnis auctor feritatis, ob ipsos
 Gaudia fert luctus et magis auget eos;
 Monstraque sic hominum calido de sanguine gaudent,
 Quod nichil impietas de pietate sapit. 1230

Sperserat ambiguas huius vaga fama per vrbes
 Rumoris sonitum, cordaque firma mouet;
 Euentuque graui recitatur publica clades,
 Nec de fortuna quo cadet ipse sapit.
 Sic magis ecce viros perterruit impius ensis,
 Cuius non redimunt aurea dona manum:
 Vrget amara sitis, que torrida viscera torquet,
 Dum timor exsiccat pectoris antra viri:
 Inuictumque virum potuit quem nullus ab ante
 Vincere, tunc vicit de grauitate pavor: 1240
 Ymber vt ipse cruor rubefactaque sanguine tellus
 Tunc magis audacis interiora mouet.
 Set tamen vt curet morbum lex nulla medetur,
 Nec sibi pre manibus quis properauit opem:
 Auxilium nullus rebus prestabat amaris,
 Lance suam reputat quisque tenere necem:
 Est in mota manus procerum nec temporis obstat
 Ire, set paciens sustulit omne malum:
 Nulla potentis erat hominis tunc salua potestas,
 Deprimit immo suum cauda maligna caput: 1250

1241 vt (ut) CEHD et S 1243 Eius enim nulla morbo medicina medetur D

Tunc sua cuique domus homini funesta videtur,
 Nec fuit a mortis vlcere certus homo.
 In nimio tinxit elatos sanguine cultros,
 Dum sua ruralis rusticus arma gerit:
 Parcere nec pueris vult impius aut mulieri,
 Vastat cunctorum res, loca, iura, forum.
 Nemo potest veniam sub ea feritate mereri,
 Impetus illorum terruit omne solum:
 Omnis enim vulgi furiis tunc turba fauebat,
 Nec fuit ingenuus vnus vt obstet eis: 1260
 Non fuit in toto gladius vel lancea regno
 Militis in manibus, quo tueatur opus:
 Dum furor excrescit, dum rustica turba tumescit,
 Miles vt ambiguus fit magis inde pius.
 Milicies cessit paciensque locum dedit ire,
 Dum terit improbitas que probitatis erant:
 Occupat en talus loca cordis, iuris et error,
 Nec medicus morbo quis reputauit opem.
 Sic neque nobilium scutum vel lancea quicquam
 Obstitit, vnde vetus fortificetur honor; 1270
 Cassaque iusticia cessat, nec cordis agresti
 Amplius indomiti debita iura tenet.
 Spacia nulla sinunt medicamina ferre furori,
 Set furit ebrietas maior ad omne scelus:
 Hec mala corripere qui vellent nec potuerunt,
 Hii lacrimas animi signa dedere sui:
 Quisque suas lacrymas alto de corde petitas
 Edidit, et finem spectat adesse suum.
 Lumina que fuerant prius arida letaque risu,
 Erumpunt lacrimae more fluentis aque; 1280
 Qui prius ex nullo casu deflere solebant,
 Vt flerent oculos erudiere suos:
 Flebat auus flebatque soror flebantque gemelli,
 Que videant oculi nil nisi triste ferunt.
 Vox fuit 'Heu! ve! ve!' sunt, prodolor! omnia luctus,
 Omnia solliciti plena timoris erant;
 Omnis habens lacrimas, 'Quis me manet exitus?' inquit,
 Nescius ad mane que sibi sero foret.

1269 vel] nec C 1271 cessat CEHDTH: cessit SG 1273 Nulla
 sumunt spacia D

'Fer, precor,' inquit, 'opem, nostroque medere timori,
Egraque sors abeat, o deus!' omnis ait. 1290
Rusticus ingenuis, 'Stat magna potencia nobis,'
Dixerat, 'et vester ammodo cesset honor.'
O genus attonitum gelide formidine mortis,
Quam variata tibi sors dedit ista mali!
Est in thesauris abscondita causa supremis,
Cur ruit ingenuos tanta procella viros.

Pax perit atque quies, animalia namque pusilla
Intrepido corde bella tremenda ferunt:
Que fuerant prede nuper, sibi querere preda
Vidi, set preda nulla resistit eis. 1300

Vidi nam catulos minimos agitare leonem,
Nec loca tuta sibi tunc leopardus habet:
Aspera grex ouium pastori cornua tendunt,
Cordis et effuso sanguine tincta madent:
Postpositaque fide Cristi, furientibus illis,
Ecclesiam reputant atque lupanar idem.

Perfida stulticia tunc temporis omne negauit,
Quod natura sibi vel deus ipse petit:
Non timet ipsa deum neque mundi iura veretur,
Set statuit licitum criminis omne malum: 1310
Ordine retrogrado sic quilibet ordo recessit,
Nec status ipse sapit quid sit habere statum.

Frumenti spicas tribulus vastauit, et ipsas
Cardo supercreuit et viciauit agros.
Loth capitur, pastor rapitur, locus expoliatur,
Et qui cuncta videt secula ceca sinit.

Tunc pro peccatis populi fit pena beatis,
Cunctaque sacra furor esse nephanda putat:
Demonibus homines subici culpīs meruerunt,
Tunc quia non hominem nec timere deum. 1320
Murmurat ex more plebs improba digna dolore,
Murmur et in populo iurgia multa mouet:
Iura sacerdotum presumentes, et honores
Tollentes, iram commeruere dei.

Fulgurat interius dolor huius turbine pestis,
Intonat exterius horrida turba sonis:
Conclamant furie, respondet flebile tellus,

1308 dedit D 1312 sit CE scit SHD

Heu, quod in hoc fient tempore tanta mala!
Leticie facies tunc nulla videtur in vrbe,
Compatitur vultus cordis amara sui: 1330
Nulla quies mentis lese nullumque iuuamen
Extitit, vt sanum tempus habere queat.

Sic amor ecce vetus Troie mutatur in iram,
Cantus et ex planctu victus vbique silet:
In lacrimas risus, in dedecus est honor omnis
Versus, et in nichilum quod fuit ante satis.
Ora rigant fletus, tremit et formidine pectus,
Gaudia que fuerant deuorat ipsa dolor:
Aspiceres alios flentes terraque iacentes,
Quos dolor alterius proprius atque dolet, 1340
Et sua multociens ad celum brachia tendunt,
Si magis ex superis sit medicina malis.

Qui bonus extiterat magis est bonitate remorsus,
Planctus erat celebris, meror vbique nouus.
'Omnia perdidimus,' dicunt, quia nullus in vrbe,
Quem status expectat, quicquid honoris habet.
Qui de lege magis florebant tunc sapientes,
Impositis gladiis colla secantur eis:
Quos magis et furie reputabant esse peritos,
Vulneribus paribus corpora cesa ruunt. 1350

Garrula culpa volat, timidasque perhorruit aures,
Nec sciuit sapiens quid sibi iura valent:
Floruit omne scelus, bonitas perit, egraque iura
Deveniunt, que regens non habet vnde regat.
Hec et plura ferox rabies, que nullus ab ante
Viderat, insolita fecit in vrbe mala:
Vrbes non tantum generaliter, immo per omnem
Iste furor patriam subpeditauit humum.

Hic plangit secundum visionem sompni quasi in propria
persona dolores illorum, qui in siluis et speluncis pre timore
temporis illius latitando se munierunt.

Cap^m. xvi. Hec ita cum vidi, me luridus occupat horror,
Et quasi mortifera stat michi vita mea; 1360
Semper in interius precordia mortis ymago
Pungit, et vt gladius viscera tota mouet.

1361 internis D

Iamque dies medius tenues contraxerat vmbas,
 Iamque pari spacio vesper et ortus erat:
 Ter quater affligi sociorum corpora terre
 Vidi, datque sua mors michi signa mori.
 Aspiciens vultus aliorum cede madentes,
 De propria timui morte remorsus ego;
 Crudelesque manus, orbem sine lumine iuris
 Percipiens dixi, 'Iam cadit ordo viri'; 1370
 Bestia cum regimen hominum rapuisset et arma,
 Et quod nulla suis legibus equa forent.
 Hoc michi solliciti certissima causa timoris
 Exstitit et sortis peior origo mee;
 Nam quia sic proceres vidi succumbere seruis,
 Spes magis in fati nulla salutis erat.
 Est michi rupta domus per eos, quos rupta gehenna
 Miserat, vt leges perderet ordo suas:
 Sic fugiens abii subite contagia cladis,
 Non ausus lese limen adire domus. 1380
 Tuncque domum propriam linquens aliena per arua
 Transcurri, que feris saltibus hospes eram.
 Morsus ego linguis a dorso sepe ruebar,
 Et reus absque meo crimine sepe fui:
 Sic reus infelix agor absens, et mea cum sit
 Optima, non vlllo causa tuente perit.
 Inde ferens lassos aduerso tramite passus,
 Quesiui tutam solus habere viam:
 Attamen ad tantam rabiem pedibus timor alas
 Addidit, et volucris in fugiendo fui. 1390
 Sic vagus hic et ibi, quo sors ducebat euntem,
 Temptauit varia cum grauitate loca:
 Pes vagat osque silet, oculus stupet et dolet auris,
 Cor timet et rigide diriguere come.
 Sicut aper, quem turba canum circumsona terret,
 Territus extrema rebar adire loca.
 Ha, quociens certam sum me mentitus habere
 Horam, proposito que foret apta meo!
 Si qua parte michi magis expediens foret ire,
 Perstetit in media pes michi sepe via: 1400

1369 limine S
1392 Giraudi D

1377 Iehenna C
1395 turma D

1386 ullo om. D (marg. deficit)

Excidit omne decus michi tristi, nulla tuebar
 Rura, nec in precio fertilis ortus erat.
 Mens agitur, que diu pugnat sententia mecum,
 Quis locus ad vitam fert pociora meam;
 Vixque michi credens solo quasi vota momento
 Millesies varians corde vagante tuli.
 Si loca tuta forent, loca tuta libenter adissem,
 Set quo non potui corpore, mente feror;
 Cumque domum volui quandoque redire diebus,
 Vt me prepediat, occupat hostis iter. 1410
 Si progressus eram, caperer ne nocte timebam;
 Sic michi de nullo tempore tempus erat:
 Hostis adest dextra, surgit de parteque leua,
 Vicinoque metu terret vtrumque latus.
 Ha, quociens furiis visis cessi, que sub vmbis
 Auris ad extrema semper aperta fuit!
 Ha, quociens siluis latui vix ausus in antris,
 Desperans sero quid michi mane daret!
 Ha, quociens mentem pauor incutit hec michi dicens,
 'Quid fugis? hic paruo tempore viuus eris!' 1420
 Ha, quociens fuerat mea mens oblita quid essem,
 Dum status anterior posteriora tenet!
 Sepius inque die dum sol clarissimus esset,
 Nox oculis pauidis venit aborta meis.
 Sompnia me terrent veros imitancia casus,
 Et vigilant sensus in mea dampna mei:
 Sic mea sompniferis liquefunt pectora curis,
 Ignibus appositis vt noua cera solet:
 Aut nisi restituar melioris ymagine sompni,
 Aspicio patrie tecta relicta mee. 1430
 Concaua vallis vbi fuerat nemorosa, per vmbas
 Vt lepus obliquas sepe viator eram:
 Purus ab arboribus spectabilis vndique campus
 Tunc michi pro nullo tempore fidus erat;
 Silua vetus densa nulla violata securi
 Fit magis ecclesiis tunc michi tuta domus.
 Tunc labor insolitus sic me lassauit, vt egros
 Vix passus potui ferre vel hic vel ibi:
 Sic fugiendo domos proprias mens horruit antra;
 1420 hic] en D

Peius vt effugiat, sustinet ipsa malum, 1440
 Absque supercilio michi nubis sub tegumento
 Copula cum foliis prebuit herba thorum.
 Si potui, volui sub eodem cortice condi,
 Nulla superficies tunc quia tuta fuit;
 Perque dies aliquot latitans, omnemque tremescens
 Ad strepitum, fugi visa pericla cauens.
 Glande famem pellens mixta quoque frondibus herba
 Corpus ego texi, nec manus vna mouet:
 Cura dolor menti fuerat, lacrimaeque rigantes 1450
 In fundo stomachi sunt alimenta quasi.
 Tunc cibus herba fuit, tunc latis currere siluis
 Impetus est, castra tunc quia nulla iuuant:
 Rore meo lacrimisque meis ieiunia paui,
 Fert satis ad victum langor in ore meum.

Plura dolens timui tunc temporis, et super omne
 Ira dei magni causa timoris erat:
 Tristis eram, quia solus, egens solamine, cogor
 Tunc magis ignotas vt vagus ire vias:
 Sic loca secretos augent secreta dolores,
 Vt releuet luctus quisque sodalis abest: 1460
 Fert tamen, vt possum mestos depromere vultus,
 Solus in exilio gaudia magna dolor.
 Sic lacrimae lacrimis, sic luctus luctibus assunt,
 Dum queror, et non est qui medicamen agat;
 Pectoribus lacrimaeque genis labuntur aborte,
 Dum fuerat fati spes inimica michi.
 Fine carent lacrimae, nisi cum stupor obstitit illis,
 Aut similis morti pectora torpor habet:
 Tunc pariter lacrimas vocemque introrsus abortas,
 Extasis exemplo comprimit ipse metus. 1470
 Brachia porrexi tendens ad lumina solis,
 Et, quod lingua nequit promere, signa ferunt;
 Cumque ferus lacrimas animi siccauerat ardor,
 Singultus reliquas clamat habere vices.
 Pallidiora gerens exhorruit equoris instar
 Multa per interius mens agitata malis;
 Discolor in facie macies monstauerat extra,
 Que magis obruse mentis ad yma latent:

1461 possum SHD possim CE 1477 monstauerat S

Nam pauor et terror, trepidoque insania vultu,
 Me magis ignotum constituere michi. 1480
 Dum mens egra fuit, dolet accio corporis, in quo
 Ossa tegit macies, nec iuuat ora cibus:
 Iam michi subducta facies humana videtur,
 Pallor et in vultu signa reportat humi;
 Sanguis abit mentemque color corpusque reliquit,
 Pulcior est et eo terra colore meo.
 Sic magis a longo passum quod corpus habebam,
 Vix habuit tenuem qua tegat ossa cutem;
 Sicque diu pauidus pariter cum mente colorem
 Perdideram, que fui sic nouus alter ego. 1490
 Vix fuerat quod ego solida me mente recepi,
 Dum bona promisit sors michi nulla fidem:
 Non michi libertas cuiquam secreta loquendi
 Tunc fuit, immo silens os sua verba tenet.
 Si michi quem casus socium transduxerat illuc,
 Miscuimus lacrimas mestus vterque simul:
 Raro fuit quod ego verbis solabar amicis,
 Vix quia tunc fidus vnus amicus erat:
 Illud erat tempus dubium, quo nullus amicum
 Certum certus habet, sicut habere solet. 1500
 Qui prius attulerat verum michi semper amorem,
 Tunc tamen aduerso tempore cessat amor:
 Querebam fratres tunc fidos, non tamen ipsos
 Quos suus optaret non genuisse pater.
 Memet in insidiis semper locuturus habebam,
 Verbaque sum spectans pauca locutus humum:
 Tempora cum blandis absumpsi vanaque verbis,
 Dum mea sors cuiquam cogerat vlla loqui.
 Iram multociens frangit responsio mollis,
 Dulcibus ex verbis tunc fuit ipsa salus; 1510
 Sepeque cum volui conatus verba proferre,
 Torpuerat gelido lingua retenta metu.
 Non meus vt querat noua sermo quosque fatigat,
 Obstitit auspiciis lingua retenta malis;
 Sepe meam mentem volui dixisse, set hosti
 Prodere me timui, linguaque tardat ibi.
 Heu! miserum tristis fortuna tenaciter vrget,
 1485 corpusque reliquit om. D (marg. deficit)

Nec venit in fatis mollior hora meis.
 Si genus est mortis male viuere, credo quod illo
 Tempore vita mea morsque fuere pares. 1520
 Sic vbi respexi, nichil est nisi mortis ymago,
 Quam reputo nullum tollere posse virum :
 Sepe mori volui ne quicquid tale viderem,
 Seu quod ab hiis monstris tutus in orbe forem ;
 Velle mori statui, quia scribitur, 'Omnia soluit
 Mors et ab instanti liberat ipsa malo.'
 'Fortune,' dixi, 'dolor, vndique parce dolenti,
 Da michi vel plene viuere siue mori.'
 Set michi pro fine spem tantum mortis habebam,
 Plusque nec ausus eram limen adire domus. 1530
 Murmura tunc subite subeunt habitacula mentis,
 Talia pro luctu sepeque verba ferunt :
 'O tibi quem presens spectabile non sinit ortus
 Cernere, quam melior sors tua sorte mea est !
 Heu ! mea consueto quia mors nec erit michi lecto,
 Depositum nec me qui fleat vllus erit :
 Spiritus ipse meus si nunc exhibit in auras,
 Non positos artus vnget amica manus.
 Si tamen impleuit mea sors quos debuit annos,
 Et michi viuendi tam cito finis adest, 1540
 Ecce, deus, tu scis quia non tua fata recuso ;
 Dum feris, en pacior que meruisse reor.'
 Cumque mei luctus torrens michi maior invndat,
 Et magis ex sterili sorte volutus eram,
 Ecce Sophia meis compassa doloribus inquit,
 'Siste, precor, lacrimas et pacienter age.
 Sic tibi fata volunt non crimina, crede set illud
 Quo deus offensus te reparando vocat.
 Non merito penam pateris set numinis iram :
 Ne timeas, finem nam dolor omnis habet.' 1550
 Talibus exemplis aliis quoque rebus vt essem
 Absque metu paciens sepe Sophia monet ;
 Conscia mensque michi fuerat, culpe licet expers,
 Spes tamen ambigue nulla salutis adest.
 Non fuerant artes tanti que numinis iram
 A me tollentes tempora leta ferunt.

1525 statui CEHD statim SGHs 1531 subito D 1552 mouet D

Tanta mee lasse fuerat discordia mentis,
 Quod potui sensus vix retinere meos.
 Quid michi tunc animi fuit aut quid debuit esse,
 Cum michi rem certam mors neque vita tulit? 1560
 Nunc id, nunc aliud, dubitata mente reuolui,
 Quo michi nulla quies fit neque leta dies.
 Cum fuit in sompnis mea desperacio maior,
 Exiguo dixi talia verba sono :
 'Crudeles sompni, cur me tenuistis inermem ?
 Quin prius instanti morte premendus eram.'
 Arguit ergo meos ita mens quam sepe dolores,
 'Quid fles? hic paruo tempore,' dixit, 'eris.'
 Sic tenuant vigiles corpus miserabile cure,
 Quas vigili mente sompnia ferre dabant : 1570
 Me timor inuasit, stabam sine lumine mestus,
 Et color in vultu linquit habere genas :
 Attonitus tanto miserarum turbine rerum,
 Vt lapis a mente sepe remotus eram.
 Mens tamen vt rediit, pariter rediere dolores,
 Mortem dum menti vita negare nequit :
 Sic mortem cupiens timui presagia mortis,
 Nec fore quid melius mens michi fida refert.
 Verbis planxissem, set viscera plena dolore
 Obsistunt, nec eo tempore verba sinunt ; 1580
 Obice singultu vocis stetit impetus horrens
 Aduentum lacrimae, lingua refrenat iter.
 Est michi vita mori, mors viuere, mors michi vita
 Dulcior est, redolet viuere mortis amor :
 Solus, inops, expes, vite peneque relictus,
 Attendi si que sors mea certa foret.
 Talia mira nimis longum narranda per annum,
 Que modo vix recolo, tunc paciebar ego.
 Scire meos casus si quis desiderat omnes,
 Quo loquar hos finem non breue tempus habet : 1590
 Sic tamen in variis mea lasa doloribus ipse
 Tempora continuans asperiora tuli.

1575 redire EHD 1588 Que modo SGD Quo modo H Quomodo CE
 1591 Si S

F

Hic etiam secundum visionem sompni describit quasi in propria persona angustias varias que contingebant hiis qui tunc pro securitate optinenda in Turrim Londoniarum se miserunt, et de ruptura eiusdem turris: figurat enim dictam turrim similem esse nauī prope voraginem Cille periclitanti.

Cap^m. xvii. Amplius vt vidi quia lex non nouerat orbem,
 Creuit et ex variis rumor vbique malis,
 En stupor in sompnis magis ac magis inde timorem
 Prouocat, et dubias fert michi sepe vias:
 Quid facerem metuens, aut quid michi cercius esset
 Ignorans, oculos sperserat ira meos.
 Haud procul aspexi nauem, properansque cucurri,
 Sors mea si forte tucior esset ibi; 1600
 Ecceque scala michi patuit, qua scansus in altum,
 Intraui, que pius dat michi nauta locum.
 Ingenui sexus alios conscendere nauem
 Vidi quam plures, quos timor omnis habet:
 Vix fuit a planta capiti gradus vllus eorum
 Qui tunc de stirpe nobilitatis erant,
 Quin maris in medio pauidus conscenderat ille
 Classem, quo requiem, si foret vlla, petat.
 Set quid agant alii, semper michi cura remansit
 Vna, quod a furiis tutus abire queam. 1610
 Nauis in ingressu pauida de mente rogauī,
 Vt michi det faciles vtilis aura vias:
 Quem mare quemque colunt venti, per vota reclamo,
 Vt michi det placidum per mare Cristus iter:
 'Tu michi, stella maris, sis preuia, quo ferar vndis;
 Sit tibi cura mei, te duce tutus ero.'
 Cum maris vnda procul a litore nos rapuisset,
 Nauis et optato flumine carpsit iter,
 A furiis terre tunc amplius esse quietum
 Me dixi, set in hoc spes mea vana fuit; 1620
 Nam mea quando fuit spes maior vt ipse salutem
 Consequerer, subito causa doloris adest.
 Terribilem picea tectus caligine vultum
 Ether ab excelso commouet arma fretis:
 Quatuor ora fremunt ventorum sic, quod inermem

Cap. xvii. *Heading* a persona propria CHDT
 1610 tutus] cautus D

Anchora non poterat vlla iuuare ratem.
 Extra se positus madidis Nothus euolat alis,
 Cuius enim gutte dampna furoris agunt:
 Quas sibi non poterat terre comprehendere virtus,
 Pendula celestes libra mouebat aquas; 1630
 Sic defrenato voluuntur in equora cursu,
 Quo maris vnda nimis aucta subegit humum.
 Seuiit in nauem ventis discordibus aura,
 Et maris in remos vnda coacta ruit;
 Fit fragor, et densi funduntur ab ethere nimbi,
 Nauis et est variis exagitata malis.
 Nuncia Iunonis varios tumefacta colores
 Induit, et vario more refudit aquas:
 Nulla set est gutta dulcis quam fuderat, immo
 Turpis, amara, rudis, vilis, acerba, grauis; 1640
 Nil valet ad gustum liquor hic, qui corda hibentum
 Perforat, et quassat viscera tota simul.
 O felix, tales qui tunc euaserat ymbres,
 Qui sunt Stige magis et Flegetonte graves!
 Ipse tamen nauī turbatus semper adhesi,
 Quam furiens pelagi meraserat ira quasi.
 Huius aque fluuio bubo natat inter alaudas,
 Nat lupus inter oues, inter honesta nephas.
 Huius aque subite magis insulcata carina
 Forcia que subiit tecta que castra ruit. 1650
 Pre nimia rabie timuerunt grandia cete,
 Dum magis atque magis aucta fit ira maris.
 Ecce cadunt largi resolutis nubibus ymbres,
 Aeris et medio fulminis ira tonat;
 Inque fretum credas totum descendere celum,
 Terruit et terras Iris vbique minis;
 Inque plagas celi tumefactus scandit et equor,
 Vt si de proprio vellet abire loco.
 Sternitur interdum spumisque sonantibus albet,
 Et redit in subtus quod fuit ante super; 1660
 Et modo cum fuluas ex ymo vertit arenas,
 Tincta superficies fulua patebat aquis.
 Que freta seu venti poterant tormenta parere,
 Fluctibus et grauibus flatibus illa parant:
 1626 potuit C 1662 patebit S

Equoree miscentur aque celestibus auris,
 Mixtaque cum pluua salsa tumescit aqua.
 Vela madent nimbis, tegumenta nec vlla iuuabant,
 Vnus vt in sicco contegat inde caput;
 Pugnaque ventorum spumantes mouerat vndas
 Vertit et in variis fluctibus Auster eas. 1670
 Desuper emissi tenuerunt equora venti,
 Est ita naualis regula ceca magis;
 Tetraque nox premitur, tenebrisque micancia lumen
 Fulmina fulmineis ignibus ipsa dabant.
 Cum mare sub noctem tumidis albescere cepit
 Fluctibus, et preceps Eurus ad arma furit,
 'Ardua iam dudum dimittite cornua nauis,'
 Clamat, 'et ad velum currite,' rector ait.
 Hic iubet, impediunt aduerse iussa procelle,
 Nec fragor auditum tunc sinit esse maris; 1680
 Sponte tamen properant alii subducere remos,
 Pars munire latus quisque labore suo.
 Egerit hic fluctus equorque refundit in equor,
 Hic rapit antemnas, que sine lege vagant:
 Bella gerunt venti fretaque indignancia miscent,
 Cassus et vltorius. fit labor ille viris.
 Tanta mali moles classem compresserat audax,
 Vt vecors animum laxat abire vagum;
 Ipse pauet nec se quis sit status ipse fatetur,
 Dum timor ex mentis frigore corda gelat. 1690
 Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
 Rector et in remis fert nichil ipse magis.
 Omnia pontus erat, deerant quoque litora ponto,
 Regis et ad solium fert sua monstra fretum.

Hic dicit secundum visionem sompni qualiter tanta super-
 habundauit tempestas, quod de certo absque manu diuina
 remedio omnes in dicta nauis hesitarunt, et deum super hoc
 precipue quilibet sexus ingenui deuocius exorabat.

Cap. xviii. Ceruleus, rubeus, pingit geminus color arcum,
 Et furor ethereus vndique spersus adest;

1669 Pugnaque CEDHs Pungnaque SHGT 1675 tumidus EH
 1693 erant ED

Cap. xviii. Heading a de certo remedio absque manu diuina CEHD

Desuper ira tonat, subtus rumpuntur abissi,
 Et de visceribus terra fluenda vomit;
 Insolitas pluuias nubes effundit et vndas,
 Sustinet innumeras vndique nauis eas. 1700
 Nescia sicque vagans nauis qua sorte fruatur,
 Equoris et pluue sic natat inter aquas;
 Et mare terribili confundit murmure mentes,
 Quod timor ex solo terret vbique sono.
 Tristius et celum tenebris obducitur atris,
 Vix videt ex oculis iste vel ille manus.
 De celo veniunt tunc signa minancia mortem,
 Omnis et expectat quid sibi fata volunt:
 Desuper impletur flammis vlticibus aer,
 Et furor ex omni parte perurget aquas: 1710
 Ignea tunc sonitus diffundit flamma feroces,
 Et scintilla quasi fulmina spersa volat.
 Igniuomus fluuius sic nos torquebat, vt omnis
 Submisso capite mutus in ore silet:
 Deficit ars animique cadunt viresque fatescunt,
 Nec fuit vltorius spes aliqualis eis.

En super hoc veniens inmensus belua ponto
 Eminent, ex cuius naribus vnda tonat:
 Ipse velut nauis prefixus concita rastro
 Sulcat aquas, et eum cuncta propinqua timent: 1720
 Ipse ferox latum sub pectore possidet equor,
 Et propria sibi iura marina petit:
 Frater erat Cille, furiens magis ipse Caribdi,
 Et velut os Herebi, que voret ipse petit.
 Perdidit hiis visis audacior intima cordis
 Robora, que subito surripit ille pauor;
 Iamque gubernator, tollens ad sidera palmas,
 Exposcit votis inmemor artis opem:
 Vincitur ars vento, neque iam moderator habenis
 Vtitur, immo vaga per freta nauis arat. 1730
 Tunc quasi febricitans os omnes horruit escas,
 Mensque vomit sensus absque salute suos:
 Brachia cum palmis, oculos cum menteque tristi
 In celum tendens, postulat omnis opem:
 Non tenet hic lacrimas, stupet hic, vocat ille beatos,

1706 ille vel iste CE 1724 quem D

Proque salute sua numina quisque vocat.
 Rector cuncta deo commendans talia dixit,
 'Celestis celerem det michi rector opem.'
 Rima patet, que viam prebet letalibus vndis,
 Nec stat qui mortis non reputaret iter. 1740
 Visa michi Cilla fuit et tunc visa Caribdis,
 Deuoret vt nauem spirat vtrumque latus.

O quam tunc similis huic naui Londoniarum
 Turris erat, quod eam seua procella quatit;
 Turris egens muris, vbi sumpsit petra papiri
 Formam, quam penetrans sordida musca terit;
 Turris, vbi porta sibi seras ferre recusat,
 Quo patitur thalamus ingredientis onus;
 Turris, vbi patula furis via restat, et omnis
 Rusticus ingrediens res rapit atque loca; 1750
 Turris, vbi vires succumbunt debilitati,
 Turris, vbi virtus non iuuat vlla viros;
 Turris in auxilium spirans, custode remoto,
 Et sine consilio sola relicta sibi;

Turris in obprobrium patricida que sanguine feda,
 Cuius ineternum fama remorsa volat;
 Turris, vbi rupta spelunca fuit leopardi,
 Ipseque compulsus vt pius agnus abit;
 Turris, vbi pressit vi tegula feda coronam,
 Quo cecidit fragili sub pede forte caput; 1760
 Turris, non thuris olefacta salute set egra,
 Lugens non ludens, tedia queque ferens;
 Turris diuisa linguis Babilonis ad instar,
 Turris, vt est nauis Tharsis in ore maris.
 Sic patitur pressa vicii sub gurgite turris,
 Nescia qua morum parte parare viam.
 Quisque dolet, set non vt ego, dum talis amarum
 Spectat ad interitum naufraga Cilla meum.
 Hec ita sompnifero vigilans quasi lumine signa
 Vidi, quo timui dampna futura rei. 1770

Nimirum quod ego, dum talia ferre putabam,
 Territus in sompnis et timefactus eram:
 Ductus in ambiguis dixi quam sepe periclis,
 Quod michi naue mea tucius equor erat.
 Sic ego concussus Euros Zephirosque timebam,

Et gelidum Boream precipitemque Nothum:
 Quatuor hii venti partes per quatuor orbis
 Flant, nec obesse suis flatibus vlla queunt.
 Nostra per aduersas agitur fortuna procellas,
 Sorte nec vlla mea tristior esse potest. 1780
 Talia fingebam misero michi fata parari,
 Demeritoque meo rebar adesse malum.
 Sic mecum meditans, tacito sub murmure dixi,
 'Hec modo que pacior propria culpa tulit.'
 Non latuit quicquam culparum cordis in antro,
 Quin magis ad mentem singula facta refert:
 Cor michi commemorat scelerum commissa meorum,
 Vt magis exacuat cordis ymago preces.
 Non fuit ex sanctis quem non mea lingua precatur,
 Dum maris interitum preuia signa parant: 1790
 Accensam summi precibus mulcere paratus
 Iram, cum lacrimis sic mea verba dedi.

'Conditor O generis humani, Criste redemptor,
 Est sine quo melius nil vel in orbe bonum,
 Dixisti, que tuo sunt omnia condita verbo,
 Mandasti, que statim cuncta creata patent;
 Inque tuo verbo celi formantur, et omnem
 Spiritus ornatum fecerat inde tuus.
 Per te sunt et aque, certus quoque terminus illis,
 Est per te piscis et maris omne genus: 1800
 Aera cum genere volucrum sermone creasti,
 Quatuor et vento partibus ora dabas:
 Cunctipotensque tuo fundasti numine terram,
 Fixit quam stabilem prouidus ordo tuus:
 Cunctaque terrigena viuunt animalia per te,
 Subque tua lege reptile quodque mouet.
 Sicut ymago tua tandem fuit et rationis
 Factus homo, quod opus sit super omne tuum;
 Qui precepta tua veteri serpente subactus
 Preterit, et pomi mors sibi morsus erat. 1810
 Set pietate tibi quod eum de morte resumas,
 Virginis ex carne tu caro factus eras;
 Sicque parens nostri generis de carnis amore

Efficeris, nobis gravior vnde fores.
 Vt te credo deum sic esse meumque parentem,
 Micius, oro, pater, tu mea fata rege!
 Vt de morte crucis te non pudet esse cruentum,
 Hoc ita, Criste meis tempore parce malis!
 Qui Paulum pelago, Petrum de carcere, Ionam
 Eripis a piscis ventre, memento mei!
 Nescit abesse deus in se sperantibus, egros 1820
 Visitat, elisos erigit, auget opem.
 Peccavi, redeo, miserere precor miserendi!
 Tempus adest, miseros te refouere decet.
 Parce, precor, fulmenque tuum tua tela reconde,
 Que michi nunc misero tristia tanta parant.
 'O! cui fundo preces, te deprecor, intret in aures
 Hec mea diuinas vox lacrimosa tuas!
 Iam prope depositus sum mundo, frigidus, eger,
 Seruatus per te, si modo seruer, ego. 1830
 O superi, fractis,' dixi, 'succurrite remis,
 Et date naufragio litora tuta meo!
 Que genus humanum curauit origine Cristi,
 Materiam cure prebeat illa mee!
 Te precor, alme deus, sit vt illa michi mediatrix,
 Que peperit florem flore manente suo.
 Cur mala que pacior nullo michi tempore soluis?
 Ecce simul morimur, respice, plaga monet!
 Cum magis in precibus prostratus proxima dampna
 Expectans timui speque salutis egens, 1840
 Impetus en subito ruit, et concussit ad ymum
 Nauem, quam Cille deuorat ira prope:
 Vis tamen alma precum sitibunda voraginis ora
 Obstruxit, nec ea fit saciata vice.
 Semper in incerto fuimus quid fata pararent,
 Nec spes pro nobis, nec timor equus adest.
 Micius ille perit subitis qui mergitur vndis,
 Quam sua qui timidus brachia iactat aquis.
 Absque quiete tamen rogat omnis vota que suplex
 Impendit, que pias fundit ad alta preces. 1850

1848 timidus SCEHGH: timidus T tumidis D (corr.)

Hic fingit secundum visionem sompni de quadam voce
 diuina in excelsis clamante, et quomodo deus placatus tandem
 precibus tempestates sedauit, et quomodo quasi in holocaustum
 pro delicto occisus fuit ille Graculus, id est Walterus, furiarum
 Capitaneus.

Cap^m. xix. Clamor in excelsis, lacrimae gemitusque frequentes,
 Non veniam cassi preteriere dei;
 Attamen ipse maris Neptunus qui deus extat,
 At mare pacificet, tunc holocausta petit.
 Dona valent precibus commixta, per hec deus audit
 Micius, et votis annuit ipse precum:
 Cum magis ergo furit tumidi maris aucta procella,
 Et magis in mortem visa pericla patent,
 Vnus erat Maior Guillelmus, quem probitatis
 Spiritus in mente cordis ad alta mouet; 1860
 Iste tenens gladium quo graculus ille superbus
 Corruit, ex et eo pacificauit opus.
 Vna peribat auis, quo milia mille reuiuunt,
 Et furibunda deus obstruit ora maris.
 Sit licet hoc tarde, tunc nauis post scelus actum
 Induit infelix arma coacta dolor.
 Graculus en moritur! sic non moriuntur invlti,
 Quos prius ex rostro lesit ad arma suo:
 Qui ferit ex gladio periit gladiator in illo,
 Et magis infelix imbuet auctor opus: 1870
 In scelus addendum scelus est, in funera funus,
 Sic luet exactor quod tulit ante malum;
 Inque leues abiit morientis spiritus auras,
 Si petat inferius antra scit ipse deus.
 Sic quia miliciam transumpsit ymagine monstri,
 Irrita decepti vota colonis erant.
 Cum magis est quicquid superi voluere peractum,
 Desinit a furiis sors maledicta suis:
 Forsitan illa dies erroris summa fuisset,
 Si deus in tali morte negasset opus. 1880
 O michi quanta tulit tantus solacia victor,
 Obruta qui tante sortis ad alta leuat!
 O benedicta manus, tam sufficiens holocaustum

1859 Willelmus D 1870 imbuet SG imbuit CEH incidet D
 1874 infernis E infernus D

Que dedit, vnde maris victa procella silet!
 Nam deus vt voluit, plus dum furit equoris vnda,
 Grata superveniens hora salutis adest.
 Quod deus ipse suam pro tempore distulit iram,
 Vocis ab excelso protulit ista sonus;
 Aeris e medio diuina voce relatum
 Tunc erat et nostris auribus ista refert: 1890
 Dixit, 'Adhuc modicum restat michi tempus, et ecce
 Differo iudicium cum pietate meum.'
 Cilla per hoc verbum paciens restrinxit hiatum,
 Quod prius exhausit protinus illa vomit;
 Sicque iubente deo nauis, quam seua vorago
 Sorbuit, erigitur equoris alta tenens:
 Sic prius austerus stat sub moderamine motus,
 Tantus celesti venit ab ore vigor:
 Et iam deficiens sic ad sua verba reuixi,
 Vt solet infuso vena redire mero. 1900

Conclamant naute, surgunt pariter properantque
 Quilibet officium fortificare suum:
 Sic inter medium vite mortisque reformant
 Cursum, quo breuiter tucius ire putant:
 Exiguam veli, que tunc tamen integra mansit,
 Extollunt partem, ducat vt ipsa ratem.
 Tanta fit ingluuies et aquarum fluxus habundans,
 Vix quod sedatas terra resumpsit aquas:
 Set mare qui pedibus calcauit in orbe misertus,
 Horrida compescens tempora leta dedit: 1910
 Equora constrinxit celi que foramina clausit,
 Et minus iratas cedere iussit aquas:
 Nebula deiecit nimbis aquilone remotis,
 Nec fragor vterius voce tonante furit:
 Equoris arcet aquas, iubet vt sit terminus illis,
 Ne maris infirmam plus terat ira ratem.
 Tunc celo terras ostendit et ethera terris,
 Et pelagi furias pescuit ipse feras:
 Tunc loca concrescunt, quia decrescentibus vndis
 Pax redit, atque probis fit renouata salus. 1920
 Fusca repurgato fugiebant numina celo,
 Fulsit et optata clarior illa dies;
 Ortaque lux radiis solidum patefecerat orbem,

Cessit et anterior sors tenebrosa malis.
 Sic mare litus habet, plenos capit aluceus ampnes,
 Legibus atque noue tunc patuere vie:
 Sic, deus vt voluit, cum sit moderacior vnda,
 Leticie mixti conualuere metus.
 Omnes tunc Cristum laudant, quod ab ore procelle
 Non sinit extinctos, set reparauit eos. 1930
 Tunc ego, deflexis genibus set ad ethera palmis
 Tensis, sic dixi: 'Gloria, Criste, tibi!'
 Hoc iterans gelida formidine frena resolui,
 Leticieque noue spes michi mulcet iter.
 Dum mare pacatum, dum ventus amicior esset,
 Spes redit et nautis corda subacta leuat.
 Viribus ergo suis pavidus sibi nauta resumptis
 Nauigat, vt portum pacis adire queat.
 Carbasa mota sonant, iubet vti nauita ventis,
 Subque noue sortis spe noua vela dari. 1940

Hic loquitur adhuc de nauis visa in sompnis, id est de mente sua adhuc turbata, vt si ipse mentaliter sompniando, quasi per nauem variis ventis sine gubernaculo agitatam, omnes partes mundi pro pace mentis scrutanda investigasset, et tandem in partes Britannie maioris, vbi raro pax est, dicit se applicuisse. Dicit etiam qualiter vox in sompnis sibi iniunxit quod ipse omnino scriberet ea que de mundo in illo scrutinio vidisset et audisset; et ita terminatur sompnum.

Cap^m. xx. Clausit adhuc oculos sompnus, quo sompnia nauem
 Semper pretendunt, que loco tuta petit,
 Nec timor ambigue poterat cito cedere menti,
 Quam prius ad portum salua venire queat.
 Deficiunt remi iam ventis vndique fracti,
 Ac vbi sors duxit nauis habebat iter:
 Littora pacifica scrutans temptabat in omnem
 Partem, nec poterat pacis habere locum;
 Turbo set equoreis hanc tandem, prodolor! vndis
 Expulit in portum quo furit omne malum. 1950
 Sic Cillam fugiens minus est nec lesa periclis,
 Dum Cilla grauior Insula cepit eam.

Between 1939 and 1940 D inserts Nauigat vt portum queat habere bonum (marg. Deficit versus in copia).

Cap. xx. Heading 1 idest H et D 7 scrutineo CE

Insula lata quidem fuit hec vallata rotundo,
 Que maris Occiani cincta redundat aquis.
 Ad portum veniens de nauī concito litus
 Egressus peciī, turbaque magna michi
 Plebis in occursum iam venerat, ex quibus vnum
 Pre reliquis dignum contigit esse virum:
 A quo quesui, 'Dic, Insula qualis, et vnde
 Tantus adest populus, quis sit et inde modus?' 1960
 Ecce senex ille, portu qui stabat in illo,
 Reddidit ista meis horrida verba sonis.

'Exulis hec dici nuper solet Insula Bruti,
 Quam sibi compaciens ipsa Diana dabat.
 Huius enim terre gens hec est inchola, ritus
 Cuius amore procul dissona plura tenet.
 Nam quia gens variis hec est de gentibus orta,
 Errores varie condicionis habet:

Egregie forme sunt hii, set condicione
 Ecce lupis seue plus feritatis habent. 1970

Non metuunt leges, sternunt sub viribus equm,
 Victaque pugnaci iura sub ense cadunt:
 Legibus inculta fraudes, scelus, arma, furores,
 Pluraque pestifera plebs nocumenta parit:
 Que gestant homines terre de partibus huius
 Pectora, sunt ipso turbidiora mari.

Hec humus est illa vario de germine nata,
 Quam cruor et cedes bellaque semper habent:
 Tristia deformes pariunt absinthia campi,
 Terraque de fructu quam sit amara docet. 1980
 Non magis esse probos ad finem solis ab ortu
 Estimo, si populi mutuus esset amor.'

Pluribus auditis que singula displicuerunt,
 Heu! michi corda dolor iam renouatus agit:
 Dulcius ipse michi numen nunc quando putabam,
 Fortune species obstat acerba mee.

Cum video quam sunt mea fata tenacia, frangor,
 Spesque leuis magno victa timore silet:
 Sic ego fortune telis confixus iniquis
 Pectore concipio nil nisi triste meo: 1990

1954 Occiani (occiani) SGHT oceani CED 1965 inchola S incola
 CEHGD

Attigeram portum, portu terrebar ab ipso,
 Plus habet infesta terra timoris aqua.
 Sic magis in terris dubiis iactatus et vndis,
 Nescio quo possum tutus habere fugam:
 Sic simul insidiis hominum pelagique laboro,
 Et faciunt geminos ensis et vnda metus.
 Cur ego tot gladios fugii, tociensque minata
 Obruit infelix nulla procella caput?

Iam mea spes periit, tali dum sors mea portu,
 Est vbi nulla quies, duxit habere moram. 2000

Fugerat ore color, macies subduxerat artus,
 Sumebant minimos ora subacta cibos;
 Vtque leui Zephiro graciles vibrantur ariste,
 Frigida populeas vt quatit aura comas,
 Pergere cum volui, tremulus magis ipse iacebam,
 Et dolor in corde parturientis erat:
 Sic ego dumque queror, lacrimae mea verba sequuntur,
 Deque meis oculis terra recepit aquam.

Viderit ista deus qui nunc mea pectora versat;
 Nescio quid terris mens mea maius agat: 2010

Sic iterum corde nouiter spasmatum ab infra
 In terram cecidi mortis ad instar ego.
 Tandem cumque leuans oculos et corpus ab ymo
 Erexī, vidi post et vtrumque latus,
 Ecce nichil penitus fuerat, velut vmbra set omnis
 Turba que nauis abest, solus et ipse fui.
 Cum me perpendi solum, magis vnde dolebam,
 Fit contristatus spiritus atque meus,
 Ipsa michi subito vox celica, quam prius ipse
 Audieram, verbi more sequentis ait. 2020

'Nil tibi tristitia confert; si dampna per orbem
 Circuendo mare te timuisse liquet,
 Immo tibi potius modo prouideas, quia discors
 Insula te cepit, pax vbi raro manet.
 Te minus ergo decet mundanos ferre labores,
 Munera nam mundus nulla quietis habet:
 Si tibi guerra foris pateat, tamen interiori
 Pace, iuuante deo, te pacienter habe.

1994 possim D 2010 magis EDT 2017 inde CE 2022 Circuendo
 SHT Circueundo CED

Dum furor incurrit, currenti cede furori,
 Difficiles aditus impetus omnis habet; 2030
 Desine luctari, referant tua carbasa venti,
 Vtque iubent fluctus sic tibi remus eat.
 Siue die laxatur humus seu frigida lucent
 Sidera, prospicias que freta ventus agit:
 Tempora sicut erunt sic te circumspice, nulla,
 Sint nisi pre manibus, secula visa cape:
 Ludit in humanis diuina potencia rebus,
 Et certam presens vix habet hora fidem.
 Semper agas timidus, et que tibi leta videntur,
 Dum loqueris fieri tristia posse putes: 2040
 Qui silet est firmus, loquitur qui plura repente,
 Probra satis fieri postulat ipse sibi.
 Ocia corpus alunt, corpus quoque pascitur illis,
 Excessusque tui dampna laboris habent:
 Gaudet de modico natura, set illud habundans
 Quod nimis est hominem semper egere facit:
 Te tamen admoneo, tibi cum dent ocia tempus,
 Quicquid in hoc sompno visus et auris habent,
 Scribere festines, nam sompna sepe futurum
 Indicium reddunt.' Vocis et ecce sonus 2050
 Amplius hiis dictis non est auditus, et illo
 Contigit vt gallus tempore more suo
 Lucis in aurora cantum dedit, vnde remoto
 Euigilans sompno sic stupefactus eram,
 Vix ego quod potui cognoscere si fuit extra
 Corpus quod vidi, seu quod abintus erat.
 Nunc quia set vigilo viuens terrore remoto,
 Est mea cum domino spes magis aucta meo.

Hic reddit vigilans gracias deo, qui cum in sompnis a pelago
 liberauit.

Cap^m. xxi. Clarius aspiciens oculis vigilantibus orbem,
 Nubeque depulsa conualuisse diem, 2060
 Percipiens furias veteri de lege repressas,
 Et noua quod fractum lex reparasset ifer,
 Illesosque mei nunc palpans corporis artus,
 Exultans humeros sustinuisse caput,
 Creuit amicitia vetus et fugit impetus ire,

Et renouantur eo tempore iura viri.
 Tunc prius ad dominum cordis nouitate reuiuens
 Cantica celsithrono laudis honore dedi:
 Non tamen ad plenum fateor mea corda redisse,
 Qui mala tam subito tanta per ante tuli. 2070
 Qui semel est lesus fallaci piscis ab hamo,
 Sepe putat reliquis arma subesse cibus;
 Vix satis est hodie tutus qui corrui heri,
 Tranquillas eciam naufragus horret aquas:
 Sic ego dum recolo steteram quibus ipse periclis,
 Dampna priora michi posteriora timent:
 In pelago positus sic me meminisse procellam
 Nosco, quod a mentis non cadet ipsa viis.
 Me miserum! quanto cogor meminisse dolore
 Temporis illius, quo dolor omnis erat! 2080
 Nunc tamen euasus, quia viuo furore remoto,
 Cum laudis iubilo cantica soluo deo.
 Stella Maria maris, michi que mulcebat amarus
 Fluctus ne periam, laudo quietus eam.
 Gaudeo pre cunctis quia non me Cilla vorauit,
 In cuius positus gutture totus eram:
 Hostibus in mediis interque pericula versor,
 Set pietate dei sum modo liber ego:
 Sic ego transiui latebras horrenda ferarum
 Oraque, nec mortis morsus habebam eis. 2090
 Vt rosa per spinas non nouit acumine pungi,
 Eripior gladio sic ferientis ego.
 Sic cum rusticitas fuerat religata cathenis,
 Et paciens nostro subiacet illa pede,
 Ad iuga bos rediit, que sub aruis semen aratis
 Creuit, et a bello rusticus ipse silet.
 Sic ope diuina Sathane iacet obruta virtus,
 Que tamen indomita rusticitate latet;
 Semper ad interitum nam rusticus insidiatur,
 Si genus ingenuum subdere forte queat. 2100
 Nam fera rusticitas nullo moderatur amore,
 Corde set aduerso semper amara gerit:
 Subditus ipse timet nec amat seruilis arator,

2070 perante H 2073 hodie tutus S tutus hodie CEHGD
 2082 soluo] psallo D 2094 ipsa C

Fedat et hunc cicius qui magis ornat eum.
 Forcius ergo timor stimulans acuat in ipsos,
 Et premat hos grauitas quos furit illa quies:
 Qui premunitur non fallitur ingeniosus,
 Per mala preterita dampna futura cauet.
 Dextra tamen domini virtutem fecit, vt illa
 A me transiret plena furore dies: 2110
 Contritus laqueus est, a quo liber abiui,
 Et velut a sompno sum renouatus homo.
 Vt cecidi subito, subiti releuamina casus
 Dat deus, et lapsum subleuat ipse pedem:
 Viuere nunc video michi sompnum, nunc puto vitam
 Esse meam, nouitas cor michi tanta tenet:
 Me polus absoluit, quamuis sua fulmina misit,
 Terret nec nocuit illa procella michi.

Qui michi consilium viuendi mite dedisti,
 Cum foret in misero pectore mortis amor, 2120
 Est michi, quod viuens tibi iam pro munere laudes
 Reddo, quod vltimus sis michi vita deus:
 Gaudia posco michi renoues, deus, est quia longo
 Tempore leticie ianua clausa mee.
 O mea si tellus, quam non absorbit equor,
 Debita sciret eo reddere vota deo!
 Castigauit eam dominus, nec in vlcera mortis
 Tunc tradidit, set adhuc distulit ira manum.
 Quicquid agant laudis alii, non ipse tacebo,
 Quem deus in furiis vulsit ab ore maris: 2130
 Set quia tunc variis tumidis iactabar in vndis,
 Que mea mens hausit, iam resoluta vomet.
 Me licet vnda maris rapuit, mea numina laudo,
 Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
 Dum mea mens memor est, scribens memoranda notabit,
 In specie sompni que vigilando quasi
 Concepi pauidus, nec dum tamen inde quietus
 Persto, set absconso singula corde fero.
 Non dedimus sompno quas sompnus postulat horas,
 Tale licet sompnis fingo videre malum. 2140
 O vigiles sompni, per quos michi visio nulla
 Sompniferi generis set vigilantis erat!

2123 renoues est et quia D

O vigiles sompni, qui sompnia vera tulistis,
 In quibus exemplum quisque futurus habet!
 O vigiles sompni, quorum sententia scriptis
 Ammodo difficilis est recitanda meis!
 Vt michi vox alias que vidi scribere iussit,
 Amplius ex toto corde vacare volo:
 Quod solet esse michi vetus hoc opus ammodo cedat,
 Sit prior et cura cura repulsa noua. 2150

Hic dicit quod ipse iam vigilans, secundum vocem quam in sompnis acceperat, intendit scribere ea que de mundo vidit et audiuit, et vocat libellum istum Vox Clamantis, quia de voce et clamore quasi omnium conceptus est; vnde in huius operis auxilium spiritum sanctum inuocat.

Incipit prologus libri Secundi.

Multa quidem vidi diuersaque multa notauī,
 Que tibi vult meminens scribere penna sequens:
 Non tamen inceptis ego musas inuoco, nec diis
 Immolo, set solo sacrificabo deo.
 Spiritus alme deus, accendens pectore sensus,
 Intima tu serui pectoris vre tui:
 Inque tuo, Criste, laxabo nomine rethe,
 Vt mea mens capiat que sibi grata petit.
 Inceptum per te perfecto fine fruatur
 Hoc opus ad laudem nominis, oro, tui. 10
 Qui legis hec eciam, te supplico, vir, quod honeste
 Scripta feras, viciis nec memor esto meis:
 Rem non personam, mentem non corpus in ista
 Suscipe materia, sum miser ipse quia.
 Res preciosa tamen in vili sepe Minera
 Restat, et extracta commoditate placet:
 Hoc quod in hiis scriptis tibi dat virtutis honestas
 Carpe, nec vlla tumens vltiora pete.
 Si te perstimulet stilus hic stillatus in aure,
 Sit ratio medicus mulceat inde graue: 20
 Et si compositis verbis non vtar, vt illis
 Metra perormentur, cerne quid ipsa notant:
 Et rudis ipse rude si quid tractauero, culpe
 Qui legis hoc parce, quod latet intus habe:

Heading L resumes here 1 vocem] visionem DHs 2 acceperat
 et ex plebis voce communi concept L
 Incipit prologus &c. om. L 20 Sic EDL Set T

Et si metra meis incongrua versibus errent,
 Que sibi vult animus congrua vota cape.
 Rethorice folia quamuis formalia desint,
 Materie fructus non erit inde minor:
 Sint licet hii versus modice virtutis ad extra,
 Interior virtus ordine maior erit. 30

Quamuis sensus hebes obstet, tamen absque rubore
 Que mea simplicitas sufficit illa dabo.
 In sene scire parum multum solet esse pudori
 Temporis amissi pre grauitate sui;
 Set modo siqua sapit docet aut prouisa senectus,
 Vix tamen hec grata vox iuuenilis habet.
 Que scribunt veteres, licet ex feruore studentes,
 Raro solent pueris dicta placere satis;
 Obloquioque suo quamuis tamen ora canina
 Latrent, non fugiam quin magis ista canam. 40
 De saxis oleum, de petra mel tibi sugge,
 Deque rudi dociles carmine sume notas.
 Quicquid ad interius morum scriptura propinat,
 Doctrine causa debet habere locum:
 Verba per os asini qui protulit, hic mea spes est,
 Eius vt ad laudem cercius ore loquar.
 Ergo recede mee detractor simplicitati,
 Nec mea scripta queat rodere liuor edax:
 Lite vacent aures lectoris et obuia cedant
 Murmura, differ opus, inuida turba, tuum. 50
 Si tamen incendat Sinon Excetraque sufflet,
 Non minus inceptum tendo parare stilum.
 Est oculus cecus, aurisque manet quasi surda,
 Qui nichil vt sapiat cordis ad yma ferunt;
 Et si cor sapiat quod non docet, est quasi pruna
 Ignea, sub cinere dummodo tecta latet.
 Nil fert sub modio lucens candela reconsa,
 Pectoris aut sensus ore negante loqui.
 Quid si pauca sciam, numquid michi scribere pauce
 Competit, immo iuuat alter vt illa sciat. 60
 De modicis igitur modicum dabo pauper, et inde
 Malo valere parum quam valuisse nichil.
 Non miser est talis, aliquid qui non dare possit;

29 Sunt C 51 Symon excetraque L si non excetraque D

Si dare non possum munera, verba dabo.
 Attamen in domino credenti nulla facultas
 Est impossibilis, dum bene sentit opus.
 Gracia quem Cristi ditat, non indiget ille;
 Quem deus augmentat possidet immo satis:
 Grandia de modico sensu quandoque parantur,
 Paruaque sepe manus predia magna facit: 70
 Sepius ingentes lux pellit parua tenebras,
 Riuulus et dulces sepe ministrat aquas.
 Constat difficile iustum nichil esse volenti;
 Vt volo, sic verbum det deus ergo meum.
 Non tamen ex propriis dicam que verba sequuntur,
 Set velut instructus nuncius illa fero.
 Lectus vt est variis florum de germine fauus,
 Lectaque diuerso litore concha venit,
 Sic michi diuersa tribuerunt hoc opus ora,
 Et visus varii sunt michi causa libri: 80
 Doctorum veterum mea carmina fortificando
 Pluribus exemplis scripta fuisse reor.
 Vox clamantis erit nomenque voluminis huius,
 Quod sibi scripta noui verba doloris habet.

Hic dicit, secundum quod de clamore communi audiuit,
 qualiter status et ordo mundi precipue in partibus istis in
 peius multipliciter variantur; et quomodo super hoc vnus-
 quisque fortunam accusat.

Incipit liber Secundus.

Cap^m. i. **I**ncausti specie lacrimas dabo, de quibus ipse
 Scribam cum calamo de grauitate nouo.
 Esse virum vanum Salomon dat et omnia vana,
 Datque nichil firmum preter amare deum.
 Quotquot nascuntur vox illis prima doloris,
 Incipit a fletu viuere quisquis homo:
 Omnes post lauacrum temptatio multa fatigat,
 Demonis ars, carnis pugna, cupido grauis:

Cap. i. 8 pugna CEDL pugna S pugna H

Nunc stat et abstat homo, flat et efflat, floret et aret,
 Nec manet vilus ei firmus in orbe gradus. 10
 Incipit ecce mori vir, cum iam fuderit aluo
 Mater eum, quem post terminat hora breuis:
 Infantem fletus, puerum scola, luxus adultum,
 Ambicioque virum vexat auara senem;
 Sola nec vna dies homini tam leta ministrat,
 Quin dolor ex aliqua parte nocebit ei.
 Si tamen esse potest quod felix esset in orbe,
 Dudum felices nos dedit esse deus:
 Quicquid summa manus potuit conferre creatis,
 Contulit hoc nobis prosperitatis opus. 20
 Huius erat vite, si que sit, gloria summe,
 Nobis pre reliquis amplificata magis.
 Tuncque fuisse deum nobis specialius omni
 Conuersum plebe clamor vbique fuit:
 Famaque sic mundi, nobisque beacius omni
 Tempus erat populo nuper; et ecce modo
 Turpiter extincta sunt nostra beata vetusta
 Tempora, nam presens torquet amara dies.
 Quam cito venerunt sortis melioris honores,
 Tam cito decasum prosperitatis habent: 30
 Nos cito floruius, set flos erat ille caducus,
 Flammaque de stipula nostra fit illa breuis;
 Set labor et cure fortunaque moribus impar,
 Quod fuit excelsum iam sine lege ruunt.
 Nostra per immensas ibant preconia gentes,
 Que modo mutata sorte pericla ferunt.
 Querunt propterea plures cur tempus et aura
 Stat modo deterius quam solet esse prius:
 Querunt cur tanta nobis quasi cotidiana
 Assunt insolita nunc grauiora mala: 40
 Nam nichil in terra contingens fit sine causa,
 Sicut Iob docuit, qui mala multa tulit.
 Se tamen immunes cause communiter omnes
 Dicunt, vt si quis non foret inde reus;
 Accusant etenim fortunam iam variatam,
 Dicentes quod ea stat magis inde rea.
 Fortunam reprobant nunc omnis homo, quia mutat
 9 obstat ED

Et vertit subito quod fuit ante retro ;
 Hocque potest speculo quisquis discernere nostro,
 Que fuerat dulcis nunc fit amara nimis. 50

Hic corripit fortunam et sui euentus inconstanciam
 deplangit.

Cap^m. ii. O tibi que nomen fortune concipis, illos
 Quos prius exaltas cur violenta premis?
 Hiis quibus extiteras pia mater dira nouerca
 Efficeris, vario preuaricata dolo :
 Quos conformasti tua sors dissoluit in iram,
 Quos magis vnisti spergis in omne malum.
 Si pudor in facie fallente tua foret vilus,
 Te quibus associas non inimica fores.
 Dudum flore rosa fueras, set mole perurens
 Nunc vrtica grauas quos refouere soles : 60
 Mobilis est tua rotā nimis, subito quoque motu
 Diuitis ac inopis alterat ipsa status.
 Malo set a fundo conscendere summa rotarum,
 Quam quod ab excelso lapsus ad yma cadam :
 De super in subtus absit, de sub michi supra
 Adueniat, namque prospera lapsa nocent.
 Est nam felicem puto maxima pena fuisse,
 Quam miser in vita posset habere sua.
 Est o quam verum, quod habenti multa dabuntur,
 Qui tenet et pauca perdere debet ea ! 70
 Hoc patet in nobis, quibus olim magnificatis
 Gens quasi tota simul subdita colla dabat.
 Patria nulla fuit, vbi nos in honore locati
 Non fuimus, set nunc laus vetus exul abest :
 Omnis enim terra nobis querebat habere
 Pacem, nunc guerras hostis vbique petit.
 Qui plana fronte dudum comparuit, ecce
 Cornua pretendens obuius ipse venit ;
 Et qui cornutus fuerat, nunc fronte reflexa,
 Cornibus amissis, vix loca tutus habet. 80
 Que fuerat terra bene fortunata per omne,
 Dicunt fortunam iam perisse suam.

56 spargis CED 65 Desuper EDLT

Dic set, fortuna, si tu culpabilis extas ;
 Credo tamen causa nulla sit inde tua :
 Det quamuis variam popularis vox tibi famam,
 Attamen ore meo te nichil esse puto.
 Quicquid agant alii, non possum credere sorti,
 Saltem dumque deus sit super omne potens.
 Non te fortunam quicquid michi ponere credam,
 Vt gens que sortem murmurat esse tuam : 90
 Hac tamen in carta, que sit sibi ficta figura,
 Scribere decreui, set nichil inde michi.

Hic describit fortunam secundum aliquos, qui sortem fortune
 dicunt esse et casum.

Cap^m. iii. O fortuna, tibi quod aperte dicitur audi,
 Inconstans animi, que nec es hic nec ibi :
 Es facie bina, quarum deformiter vna
 Respicit, ex et ea fulminat ira tua ;
 Altera felici vultu candescit, et ipsi
 Hanc qui conspiciunt, prospera cuncta gerunt.
 Sic odiosa tua facies et amabilis illa
 Anxia corda leuat sepeque leta ruit : 100
 Ex oculo primo ploras, ridesque secundo,
 Ac econuerso, te neque noscet homo.
 Dum geris aspectum duplum variata per orbem,
 Non te simplicibus constat inire viis.
 Prosperitate tua stetero si letus in orbe,
 Dum puto securo stare, repente cado ;
 Et timet incerta cor sepe doloris in vmbra,
 Cum michi leticia cras venit ecce noua.
 Omnia suntque tuo tenui pendencia filo,
 Qui plus credit eis fallitur atque magis ; 110
 Sique leues oculi sint ictus, sunt leuiora
 Ordine precipiti pendula fata tua.
 Munera nulla iuuant vt te possint retinere,
 Nec domus est certa que stat in orbe tua.
 Tu grauior saxis, leuior tu quam leuis aura,
 Asperior spinis, mollior atque rosis :
 Tu leuior foliis tunc cum sine pondere siccis
 Mobilibus ventis arida facta volant ;
 Et minus est in te, quam summa pondus arista,

Que leuis assiduis solibus vsta riget. 120
 Tu modo clara dies, modo nox terrore repleta;
 Tu modo pacifica, cras petis arma tua:
 Nunc tua deliciis sors fulget, nunc et amaris
 Pallet, vt incerta des bona desque mala:
 Parca que larga manu tu singula premia confers,
 Ac aufers cui vis, sic tua fata geris.

Non Iris tot diuersos in nube colores,
 Marcius aut varia tempora Mensis habet,
 Quin magis in mille partes tua tempora scindis,
 Omnia dissimili tincta colore gerens. 130
 Est meretrice tuus amor et fallacior omni,
 Et velut vnda maris sic venis atque redis:
 Nemo sciet sero que sit tua mane voluntas,
 Nam tua mens centri nescit habere locum:
 Omne genus lustras, nec in vilo firma recumbis,
 Turbinis et vento te facis esse parem.
 Non tua conceptam michi firmant oscula pacem,
 Nam tua principia finis habere negat:
 Est sine radice tua plantula, nec diuturni
 Floris habet laudem, namque repente cadit. 140
 Quod sibi permaneat tua nil sapiencia confert,
 Set sunt ambigua singula dona tua:
 Est tua prosperitas aduersis proxima dampnis,
 Et tua, si que sit, gloria rite breuis.

Hic tractat vterius de mutacione fortune secundum quod
 dicunt: concludit tamen in fine, quod neque sorte aut casu,
 set ex meritis vel demeritis sunt, ea que hominibus contingunt.

Cap^m. iiii. Frustrantur cuncti querentes gaudia mundi,
 Nam fortuna nequit mel sine felle dare:
 Invidie comes est melior fortuna, nec vquam
 Fida satis cuiquam, mobilis immo manet.
 Quis miser ignarus fortune nesciat actus?
 Quod dat idem tollit, infima summa facit. 150
 Fert vt luna suam fortuna perambula speram,
 Decrescit subito, crescit et illa cito:
 Crescit, decrescit, stabilis nec in ordine sistit,

152 Crescit decrescit/crescit D 153 Crescit, decrescit] Decrescit
 subito D

Est nunc subtus ea, nunc et in orbe supra.
 Regnabo, regno, regnaui, sum sine regno,
 Omnes sic breuiter decipit illud iter.
 Motibus innumeris variare momenta dierum,
 Omne quod instituunt fata perire sinunt.
 Quando fauet fortuna caue, rota namque rotunda
 Vertit, et inferius que tulit alta premit: 160
 Quos vocat eicit, erigit, obruit, omnia voluit,
 Esse suum proprium vendicat ipsa dolum.
 Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,
 Et manet in nullo cotidiana loco:
 En rapuit quodcumque dedit fortuna beatum,
 Fit macer et subito qui modo crassus erat.
 Dum iuuat et vultu ridet fortuna sereno,
 Prospera tunc cuncta regna sequuntur opes:
 Cum fugit illa, simul fugiunt, nec noscitur ille
 Agminibus comitum qui modo cinctus erat. 170

Monstrat in exemplis anni mutabile tempus,
 Quam fortuna suis stat varianda modis.
 Non est fortuna talis quin fallat amica,
 Dum mentita sue lex regit acta rote.
 Hec rota continue per girum de leuitate
 Vertitur, et nullo tempore fixa manet:
 Hec rota personas mundi non excipit vllas;
 Hec rota castigat, soluit, et omne ligat.
 Non illam flectis precibus, non munere mulces,
 Non nullis lacrimis nemo mouebit eam: 180
 Non sexus, non condicio, non ordo vel etas,
 Nil compellit eam cum pietate pati.
 Ciuis et agricola, rex, rusticus, albus et ater,
 Doctus et insipiens, diues inopsque simul,
 Mitis et impaciens, pius, atrox, equus, iniquus,
 Sunt in iudicio, iudice sorte, pares.
 Hos premit, hos releuat, leuat hos vt ad yma retrudat,
 Interutrumque iocat quos ad vtrumque vocat:
 Ludit et illudit rebus, cum lubricus axis
 Labitur et secum lubrica queque facit. 190
 Hec rota nugatrix sic girovagatur eodem
 Motu, ne possit rebus inesse quies.

168 cuncta C 174 tegit CE

Impetus euertit quicquid fortuna ministrat
 Prospera, nec stabilem contulit ipsa statum.
 Heu! cur tanta fuit concessa potencia tali,
 Cui nichil est iure iuris in orbe datum?
 Si quid iuris habet, surrepcio dicitur esse,
 Nam de iure nichil quo dominetur habet.
 Sic dicunt homines, qui credunt omnia casu
 Quod deus extruxit ipsa mouere potest: 200
 Set fortuna tamen nichil est, neque sors, neque fatum,
 Rebus in humanis nil quoque casus habet:
 Set sibi quisque suam sortem facit, et sibi casum
 Vt libet incurrit, et sibi fata creat;
 Atque voluntatis mens libera quod facit actum
 Pro variis meritis nomine sortis habet.
 Debet enim semper sors esse pediseca mentis,
 Ex qua sortitur quod sibi nomen erit:
 Si bene vis, sequitur bona sors; si vis male, sortem
 Pro motu mentis efficit esse malam. 210
 Si super astra leues virtutum culmine mentem,
 Te fortuna sue ducit ad alta rote:
 Set si subrueris viciorum mole, repente
 Tecum fortunam ducis ad yma tuam.
 Expediit vt sortem declines deteriozem,
 Dum tuus est animus liber vtrumque sequi.

Hic dicit secundum scripturas et allegat, qualiter omnes creature homini iusto seruietes obediunt.

Cap^m. v. Dixerat ista deus, si que preceperit ipse
 Quis seruare velit, prospera reddet ei,
 Campos frugiferos, botris vinetaque plena,
 Temperiem solis et pluuiialis aque; 220
 Sidera compescet, Saturnum reddet amenum,
 Qui fuerat pestis tunc erit ipse salus;
 Inque suas metas gladius non transiet, immo
 De virtute sua singula bella fugat.
 Sic pax, sic corpus sanum, sic copia rerum
 Sunt homini iusto, dum timet ipse deum:
 Tempore quo iustus steterit, stant prospera secum,
 Sique cadat iustus, prospera iure cadent;
 Nam retrouersantur peruersi prospera iusti,

Cumque malus fuerit, carpet et ipse mala. 230
 Sic deus ex meritis disponit tempora nostris,
 Vt patet exemplis, si memoranda legis.
 Angelus hic cecum Raphael sanare Tobiam
 Euolat e celis pronus in orbe viris:
 Imperio iusti nequeunt obstare subacti
 Tortores baratri, set famulantur ei:
 Ac elementorum celestia corpora iustum
 Subdita iure colunt, et sua vota ferunt.
 In virtute dei sapiens dominabitur astra,
 Totaque consequitur vis orizontis eum: 240
 Circulus et ciclus, omnis quoque spera suprema
 Sub pede sunt hominis quem iuuat ipse deus.
 Sol stetit in Gabaon iusto Iosue rogitante,
 Nec poterat gressus continuare suos;
 Imperio Iosue solis rota non fuit ausa
 Currere, set cursus nescia fixa stetit:
 Stella quidem natum patefecit nuncia Cristum,
 Quo pacem iustis reddidit ipse deus.
 Aeream pestem legimus sanasseque sanctum
 Gregorium Rome, subueniente prece. 250
 Diuisit Moyses mare virga percuciente,
 Quo poterat populus siccus inire pedes:
 Firma fides Petri dum cepit credere Cristi
 Verba, viam pedibus prebuit vnda maris:
 Propter Heliseum limpharum gurgite mersum
 Ferrum transiliit desuper atque redit.
 Ignea tres pueros fornax suscepit Hebreos,
 Flamma set illesis victa pepercit eis.
 Terra set Hillario, que plana fuit prius, almo
 Se leuat, et sedes alta recepit eum: 260
 Ex duris Moyses saxis heremique iubente
 Dum saliant fluctus, gens bibit atque pecus:
 Montes rex Macedum diuisos consolidauit;
 Ex precibus iustis sic dedit esse deus.
 Omnis in orbe fera iusti virtute subacta
 Est, draco sicque leo, quos sibi subdit homo:
 Namque per hoc iustum nouit Babilon Danielem,
 Romaque Siluestrum senserat esse sacrum.

Aeris et volucres iussu Moysi ceciderunt,
 Inque cibos populi subiacuere dei: 270
 Et piscis triduo Ione seruiuit in vndis,
 Dum Niniue portu ventre refudit eum.
 Omnia sic iusto patet vt diuina creata
 Subueniunt homini, subdita sunt et ei.
 O quam diues homo, quam magno munere felix,
 Cui totus soli subditur orbis honor!
 Felix pre cunctis, cui quicquid fabrica mundi
 Continet, assurgit et sua iussa facit.
 Si tamen econtra iustus sua verterit acta,
 Illico peruersum senciet inde malum. 280

**Hic tractat secundum scripturas et allegat, qualiter omnes
 creature homini peccatori aduersantes inobediunt.**

Cap^m. vi. Dum Dauid ipse scelus commisit, in aere pestis
 Congelat, et gentem sternit vbique suam:
 Et pro peccatis Sodomam combusserat ignis,
 Estque Chore culpis eius adusta domus:
 Propter peccatum torrens peruenit aquarum,
 In moriendo quibus condolet omne genus:
 Et terre solida viciis fuerant liquefacta,
 Dum Dathan ac Abiron scissa cauerna vorat:
 Angelus et domini Sirie turmas dedit ensi,
 Lisiamque ducem fecit inire fugam: 290
 Septem nocte viros Sarre iugulauit iniquos
 Demon et Asmodeus, vult ita namque deus.
 Nil fortuna potest iniusto ferre salutis,
 Namque creans obstant atque creata simul:
 Nil valet auferre iusto fortuna valoris,
 Nam deus ipse iuuat, et sibi fata nichil.
 Vires Sampsoni, vel sensum quis Salomoni,
 Absolon aut speciem contulit? Ecce quidem
 Corpora natura dedit, et sic exiget illa,
 Virtutes anime gracia sola dei: 300
 Sic patet vt fortuna nichil valet addere nobis,
 Tollere seu quicquid, cum nichil ipsa dedit.
 Cum tam pacificum rexit Salomon sibi regnum,

279 Attamen econtra si iustus D 294 obstat CGDL 300 anime
 CEHGDL animi S 303 Paragraph her HDL

Tot quoque diuicie quando fuere sue,
 Cumque Philisteum constat vicisse gigantem
 Funda manu Dauid, num deus ista tulit?
 Cumque dies fuerant Ezechie morientis
 Sic elongati, mors quoque cessit ei,
 Set cum de culpa fuit excusata Susanna,
 Hester et in populo glorificata suo, 310
 Dic que fortuna tunc prospera contulit ipsis?
 Nulla, puto, neque iam quis rogo causet eam.
 In recolente deum non est fortuna colenda,
 Nec faciente malum sors valet esse bona.

Quid Pharao poterat fortunam corripuisse,
 Cumque furore sui tot periere viri?
 Aut Nabugodonosor sua quod mutata figura
 In pecus extiterat, quid nisi culpa dabat?
 Aut quid et ille Saül, qui regnum perdidit et se,
 Num quia precepti fit reus ipse dei? 320
 Non Azariam lepra candida sorte subegit,
 Vsurpans templi presulis acta sibi?
 Set quid Achab dicet? Naboth dum tolleret agrum,
 Eius auaricia fit sibi causa necis.
 Aut Roboas? quoniam senium bona dogmata spreuit,
 Diuisum regnum plangit habere suum.
 Aut Phinees et Ophni, quos belli strauerat ensis,
 Archaque capta fuit? preuia culpa tulit.
 Aut quid Hely, qui retrocadens sibi vertice fracto
 Corruit a Sella, dum stupet inde noua? 330
 Non sors fortune poterat sibi talia ferre,
 Set pro peccatis contigit illud eis.
 Qui male fecerunt mala premia fine tulerunt,
 Namque malos iuste perdidit ipse male.
 Cum simulacra colens populus peccasset Hebreus,
 Illum tradebat hostibus ira dei:
 Cum prece pulsaret celum simulacra relinquens,
 Hostes terga dabant, illud agente deo.
 Iudei reges valuerunt tunc super omnes,
 Dum non iura sui preteriere dei; 340
 Hostiles acies populus Iudeus in armis
 Semper deuicit, dum bonus ipse fuit:
 311 illis CE

Set cum transgressi fuerant, tunc hostis vbique
Victos, captiuos, sternere cepit eos.
Ex meritis vel demeritis sic contigit omne,
Humano generi quicquid adesse solet:
Sic vario casu versabitur alea mundi,
Dum solet in rebus ludere summa manus.

**Hic loquitur de deo summo Creatore, qui est trinus et vnus,
in cuius sciencia et dispositione omnia creata reguntur.**

Cap^m. vii. Est deus omnipotens solus qui cuncta gubernat,
Omnia preuidit totus vbique manens; 350
Omnia ventura sibi sunt presencia semper,
Quam prius et fiant, hec quasi facta videt.
Ante creaturam genitor deus, et genitura
Prima creatura, causaque prima mouens.
Omne quod est esse certum sibi tempus habebat,
Ante quidem tempus set deus omne fuit:
Omne quod est, quod erat, quod erit, quod ducit ad esse,
Est deus, et nec ei temporis esse datur:
Nulla coeua deo poterunt se tempora ferre,
Sic patet est dominus iure priore deus. 360
Est pater, est natus deus, est et spiritus almus,
Tres ita personas nomina trina sonant:
Quelibet hic persona deus dominusque vocatur,
Est deus et dominus solus et vnus idem.
Hee sunt persone tres, set substancia simplex,
Hee tres sunt vnum, non tria, tres set idem:
Hiis tribus vna manet essencia, tres deus vnus,
Hic nichil aut maius aut minus esse potest:
Vna tribus mens, vna trium substancia simplex,
Vna tribus bonitas, vna Sophia trium. 370
Est ignis, calor et motus tria, sicque videntur;
Hec tria sic semper feruidus ignis habet:
Sic pater et natus et spiritus in deitate
Tres sunt, et solum cum paritate notant.
Cum dominus dicat, 'Hominem faciamus,' in illo
Clarius insinuat que sit habenda fides:
Hic persona triplex auctore notatur in vno,
Cum maneat simplex in deitate sua.

377 Hic SCEHG Hec DLHs

**Hic loquitur de filio dei incarnato domino nostro Ihesu Cristo,
per quem de malo in bonum reformamur.**

Cap^m. viii. Nunc incarnatum decet et nos credere natum,
Quem colimus Cristum credulitate Ihesum. 380
Sic opus incepit natus, de corde paterno,
De gremio patris venit ad yma deus.
De patre processit, set non de patre recessit,
Ad mundi veniens yma, set astra tenens;
Semper enim de patre fuit, fuit in patre semper,
Semper apud patrem, cum patre semper idem:
Assumpsit carnem factus caro, nec tamen illam
Desiit assumens esse quod ante fuit:
Vnitur caro sic verbo, quod sint in eadem
Hec duo persona, verus vbique deus: 390
Quod fuit, hoc semper mansit, quod non fuit, illud
Virginis in carne sumpsit, et illud erat.
Par opus huic operi nusquam monstratur, honori
Nullus par potuit esse, Maria, tuo.
Infirmus carne, set robustus deitate,
Carne minor patre, par deitate manens:
Hinc alit, hinc alitur, hinc pascit, pascitur inde,
Hinc regit, hinc regitur, hinc nequit, inde potest:
Hinc iacet in cunis et postulat vbera matris,
Hinc testatur eum celicus ordo deum: 400
Hinc presepe tenet artum sub paupere tecto,
Hinc ad eum reges preuia stella trahit:
Hinc sitis, esuries, lacrimae, labor atque dolores,
Et tandem potuit sustinuisse mori.
Ponitur in precio res impreciables, ipse
Proditur et modico venditur ere deus:
Postque salus, vita, seui predacio claustris;
Inde resurrexit regna paterna petens:
Iudicioque suo, finis cum venerit orbis,
Attribuet cunctis que meruere prius. 410
Sic homo perfectus, sic perfectus deus idem,
Exsequitur plene quicquid vtrumque decet.
Suggerit hoc verum mortale quod vbera suggit,
Quod noua stella gerit suggerit esse deum:

408 resurrexit SHT resurrexit CEDL

Quod presepe tenet, hominis; quod tres tribus vnum
 Muneribus laudant, cernitur esse dei.
 Vt sit inops diues, deus infans, rex sine lecto,
 Lactis opem poscit pascere cuncta potens,
 Hospicium presepe tenens, cui fabrica mundi
 Est domus, et thalamus ardua tecta poli. 420
 Venit vt esuriat panis, requiesque labore,
 Fons siciat, penas possit habere salus,
 Lux obscurari tenebris, sol luce carere,
 Et contristari gloria, vita mori.
 Hec ita sponte tulit proprio commotus amore,
 Vt deus in nostra carne maneret homo.
 Sicut Adam fragilis fit primi causa doloris,
 Ille deus fortis letificauit opus:
 Culpa prioris Ade nascentes vulnerat omnes,
 Donec sanet eos vnda sequentis Ade. 430
 Primus Adam pecudi, volucris dominatur et angui,
 Sub pede noster habet cuncta secundus Adam.
 Tempore descensus veteri fuit ad loca flendi,
 Ad loca gaudendi lex noua fecit iter.
 Vt sic credat homo fore qui vult saluus oportet,
 Nec sciat vltius quam sibi scire licet.

Hic dicit quod quilibet debet firmiter credere, nec vitra quam decet argumenta fidei inuestigare.

Cap^m. ix. Cum deus ex nichilo produxit ad esse creata,
 Ipse deus solus et sine teste fuit.
 Vt solus facere voluit, sic scire volebat
 Solus, et hoc nulli participauit opus. 440
 Materies nulla, subtilis forma, perhennis
 Compago nostre nil rationis habet.
 Subde tuam fidei mentem, quia mortis ymago
 Iudicis eterni mistica scire nequit:
 Letitiam luctus, mors vitam, gaudia fletus,
 Non norunt, nec que sunt deitatis homo:
 Non tenebre solem capiunt, non lumina cecus,
 Infima mens hominis nec capit alta dei.
 Nempe sacri flatus archanum nobile nunquam
 Scrutari debes, quod penetrare nequis. 450

Cum non sit nostrum vel mundi tempora nosse,
 Vnde creaturas nosse laborat homo?
 Nos sentire fidem nostra ratione probatam,
 Non foret humanis viribus illud opus.
 Humanum non est opus vt transcendat ad astra,
 Quod mortalis homo non ratione capit:
 Ingenium tante transit virtutis in altum,
 Transcurrit superos, in deitate manet.
 Qui sapienter agit, sapiat moderanter in istis,
 Postulet vt rectam possit habere fidem. 460
 Ingenium mala sepe mouent; non nosse virorum
 Est quid in excelsis construit ipse deus:
 Multa viros nescire iuuat; pars maxima rerum
 Offendit sensus; sobrius ergo sciat:
 Committat fidei quod non poterit rationi,
 Quod non dat ratio det sibi firma fides.
 Adde fidem, nam vera fides, quod non videt, audit,
 Credit, sperat, et hec est via, vita, salus.
 Argumenta fides dat rerum que neque sciri
 Nec possunt mente nec ratione capi: 470
 Vera fides quicquid petit impetrat, omne meretur,
 Quicquid possibile creditur ipsa potest.
 Lingua silet, non os loquitur, mens deficit, auris
 Non audit, nichil est hic nisi sola fides.
 Vna quid ad solem sintilla valet, vel ad equor
 Gutta, vel ad celum quid cinis esse potest?
 Vult tamen a modicis immensus, summus ab ymis,
 Vult deus a nobis mentis amore coli.
 Hunc in amando modus discedat, terminus absit;
 Nam velut est dignus, nullus amauit eum. 480
 Ille docet quodcumque decet, set et aspera planat,
 Curat fracta, fugat noxia, lapsa leuat:
 Nam crux et roseo perfusi sanguine clauis,
 Expulso Sathana, nostra fuere salus.
 Quisque Ihesum meditans intendere debet vt actus
 Deponat veteres et meliora colat.
 Vita per hoc nomen datur omnibus, et benedicti
 Absque Ihesu solo nomine nemo potest.

451 f. nosce CE

461 nosce CE

H

Non est sanctus vt hic dominus, qui solus ab omni
 Labe fuit mundus, sanctificansque reos. 490
 Et nisi tu non est alius, quia sunt nichil omnes
 Hii quos mentitur aurea forma deos.
 Sic beat ecclesia nos per te larga bonorum,
 Et Sinagoga suis est viduata bonis.

Hic tractat quod in re sculptili vel conflatili non est con-
 fidendum, nec eciam talia adorari debent; set quod ex illis
 in ecclesia visis mens remorsa ad solum deum contem-
 plandum cicus commoueat.

Cap^m. x. O maledicta deo gens perfida, nempe pagani,
 Quos incredulitas non sinit esse sacros;
 Recta fides Cristi quos horret, nam sine recto
 Iure creatoris ligna creata colunt.
 Incuruatur homo, sese prosternit, adorat
 Ligna, creatoris inmemor ipse sui. 500
 Ligna sibi, lapides, que cernit ymagine sculpta,
 Quodlibet ipse suum iactitat esse deum.
 Quem deus erexit, pronus iacet ante fauillam,
 Et sculptam statuam stipitis orat homo;
 Orat opem, petit auxilium, nec muta refantur,
 Postulat et manibus quos creat ipsa manus.
 Quam vacui sensus est et rationis egeni,
 Quod dominus rerum res facit esse deos!
 O perturbate mentis reminiscere pensa,
 Cuius erat primo condicionis homo: 510
 Ad mentem reuoca titulum, quo te deus olim
 Insignem fecit, cum dedit esse tibi.
 Nonne fuit primo totus tibi conditus orbis,
 Subiecteque tuis nutibus eius opes?
 Non fuit ad cultum, factus fuit orbis ad vsum,
 Esse tuus seruus, non deus esse tuus.
 Que iubet ergo tibi ratio, quod vel faber igne
 Conflat vel ligno leuigat, esse deum?
 O miser, vnde deos tibi dices ydola vana,
 Tuque deo similis ad simulacra iaces? 520
 Omnibus, heu! viciis hec est insania maior,

Numina muta coli, dum nichil ipsa sciunt.
 Que nec habent gressum, tactum, gustum neque visum,
 Numquid ymaginibus sit reputanda salus?
 Ad rationale quid brutum, quid minus illud
 Ad vitale genus, quod neque viuunt, erit?
 Arboris est vna pars sulcus, pars et ymago,
 Pars pulmenta coquit, arbor et vna fuit:
 Ecce duas partes calco, set tercia sculpta
 Nescio deberet qua ratione coli. 530
 'Fiat eis similis ea qui componit, et ille
 Qui confidit eis': sic iubet ipse deus.
 Dignior est sculptor sculpto: concluditur ergo
 Quod nimis est fatuus qui colit actor opus.
 Nos set ymaginibus aliter fruimur, puto, sculptis,
 Non ad culturam ius minuendo dei;
 Nos set habemus eas, memores quibus amplius esse
 Possumus, vt sanctis intima vota demus.
 Credimus esse deum, non esse deos, neque ritus
 Nos gentilis habet: absit ab orbe procul! 540
 Set cum causa lucri statuas componit et illas
 Ornat, vt ex plebe carpere dona putet,
 Qui sic fingit opus saltem deuotus ad aurum,
 Nescio quid meriti fabrica talis habet.
 Cumque deus Moysi fuerat de monte locutus,
 Visa dei populo nulla figura fuit;
 Nam si quam speciem populus vidisset, eadem
 Forma fecisset sculptile forsitan opus.
 Set deus ex tali sculpto qui spernit honorem,
 Noluit effigiem quamque notare suam; 550
 Est set ymago dei, puto, iuncta caro rationi;
 Ex qua culturam vendicat ipse suam.
 Vndique signa crucis in honore Ihesu crucifixi
 Mentibus impressa sunt adoranda satis.
 Vis crucis infernum vicit, veterisque ruine,
 Demone deiecto, crux reparauit opus:
 Crux est vera salus, crux est venerabile lignum,
 Mors mortis, vite porta, perhenne decus:
 Pectora purificat, mentemque rubigine mundat,
 Clarificat corda, corpora casta facit; 560

Dat sensus, auget vires, tollitque timorem
 Mortis, et ad martern corda parata facit.
 In cruce libertas redit, et perit illa potestas,
 Hoste triumphato, que dedit ante mori :
 In cruce religio, ritus cultusque venuste
 Gentis concludunt omnia sacra simul :
 In cruce porta patet paradisi, flammeus ensis
 Custos secreti desiit esse loci :
 Ecce vides quantis prefulgeat illa figuris,
 Pagina quam pulcre predicet omnis eam. 570
 Mira quidem crucis est virtus, qua tractus ab alto
 Vnicus est patris, vt pateretur homo.
 Vi crucis infernum Cristus spoliauit, et illam,
 Perdita que fuerat, inde reuexit ouem :
 Vi crucis in celum conscendit, et astra paterni
 Luminis ingrediens ad sua regna redit :
 Glorificata caro, que sustulit in cruce penas,
 Presidet in celo sede locata dei.
 Sic virtute pie crucis et celestis amoris
 Surgit in ecclesia gracia lege noua. 580

Hic dicit quod, ex quo solus deus omnia creauit, solus est a creaturis adorandus, et est etiam magne rationis vt ipse omnia gubernet et secundum merita et demerita hominum in sua voluntate solus iudicet.

Cap^m. xi. Semper id est quod erat et erit, trinus deus vnus ;
 Nec sibi principium, nec sibi finis adest :
 Principium tamen et finem dedit omnibus esse,
 Omnia per quem sunt, et sine quo nichil est.
 Que vult illa potest vt sufficiens in idipsum ;
 Iussit, et illico sunt que iubet ipse fore :
 Cuius ad imperium famulantur cuncta creata,
 Hunc volo, credo meum celitus esse deum.
 Dum sit aperta dei manus omnia replet habunde,
 Auertenteque se, vertitur omne retro. 590
 Singula iudicio sapiens sic diuidit equo,
 Fallere seu falli quod nequit ipse deus.
 Res est equa nimis, deus ex quo cuncta creauit,

Sint vt in arbitrio subdita cuncta suo.
 Cum solo causante deo sint cuncta creata,
 Num fortuna dei soluere possit opus ?
 Que nil principiis valuit, nec fine valebit,
 Estimo quod mediis nil valet ipsa suis.
 Quis terre molem celi que volubile culmen,
 Quis ve mouere dedit sidera ? Nonne deus ? 600
 Quis ve saporauit in dulcia flumina fontes,
 Vel quis amara dedit equora ? Nonne deus ?
 Conditor orbis ad hoc quod condidit esse volebat,
 Vt deseruiret fabrica tota deo.
 Terram vestiuit herbis et floribus herbas,
 Flores in fructus multiplicare dedit :
 Invigilat summo studio ditescere terram,
 Et fecundare fertilitate sua :
 Nec satis est mundus quod flumine, fontibus, ortis,
 Floribus et tanto germine diues erat ; 610
 Res animare nouas, varias formare figuras,
 Et speciebus eas diuaricare parat.
 Diuersi generis animancia terra recepit,
 Ingemuitque nouo pondere pressa suo ;
 Distribuitque locos ad eorum proprietates,
 Iuxta quod proprium cuiilibet esse dedit,
 Montibus hiis, illis conuallibus, hiis nemorosis,
 Pluribus in planis dans habitare locis :
 Aera sumpsit auis, piscis sibi vindicat vndas,
 Planiciem pecudes, deua queque fere. 620
 Ars operi dictat formas, opifexque figurat,
 Artificis sequitur fabrica tota manum.
 Fortune nichil attribuit, set solus vt ipse
 Cuncta creat, solus cuncta creata regit :
 Est nichil infelix, nichil aut de sorte beatum,
 Immo viri meritis dat sua dona deus.
 Quicquid adest igitur, sapiens qui scripta reuoluit
 Dicet fortunam non habuisse ream :
 Hoc fateor vere, quicquid contingit in orbe,
 Nos sumus in causa, sint bona siue mala. 630

Hic dicit quod, ex quo non a fortuna, set meritis et demeritis, ea que nos in mundo prospera et aduersa vocamus digno dei iudicio hominibus contingunt, intendit consequenter scribere de statu hominum, qualiter se ad presens habent, secundum hoc quod per sompnium superius dictum vidit et audiuit.

Incipit prologus libri tercii.

Cum bona siue mala sit nobis sors tribuenda
 Ex propriis meritis, hiis magis hiisque minus,
 Fit mundi que status in tres diuisio partes,
 Omnibus vnde viris stat quasi sortis opus,
 Et modo per vicia quia sors magis astat iniqua,
 Ponderet in causis quilibet acta suis:
 In quocumque gradu sit homo, videatur in orbe
 Que sibi sunt facta, sors cadit vnde rea.
 Non ego personas culpabo, set increpo culpas,
 Quas in personis cernimus esse reas. 10
 A me non ipso loquor hec, set que michi plebis
 Vox dedit, et sortem plangit vbique malam:
 Vt loquitur vulgus loquor, et scribendo loquelam
 Plango, quod est sanctus nullus vt ante status.
 Quisque suum tangat pectus videatque sequenter
 Si sit in hoc talis vnde quietus erit.
 Nescio quis purum se dicet, plebs quia tota
 Clamat iam lesam quemlibet esse statum.
 Culpa quidem lata, non culpa leuis, maculauit
 Tempora cum causis, nos quoque nostra loca: 20
 Nil generale tamen concludam sub speciali,
 Nec gero propositum ledere quemque statum.
 Nouimus esse status tres, sub quibus omnis in orbe
 More suo viuunt atque ministrat eis.

Heading Hic incipit ex quo L. Incipit prologus libri tercii om. L.
 9 set et S, et in later hand) 13 vulgus] populus (ras.) C 16 Vt ait D
 Sit sic L

Non status in culpa reus est, set transgredientes
 A virtute status, culpa repugnat eis.
 Quod dicunt alii scribam, quia nolo quod vlli
 Sumant istud opus de nouitate mea.
 Qui culpat vicia virtutes laudat, vt inde
 Stet magis ipse bonus in bonitate sua: 30
 Vt patet oppositum nigris manifestius album,
 Sic bona cum viciis sunt patefacta magis:
 Ne grauet ergo bonos, tangat si scriptor iniquos,
 Ponderet hoc cordis lanx patientis onus:
 Vera negant pingi, quia vera relacio scribi
 Debet, non blandi falsa loquela doli.
 Si qua michi sintilla foret sensus, precor illam
 Ad cumulum fructus augeat ille deus:
 Si qua boni scriptura tenet, hoc fons bonitatis
 Stillet detque deus que bona scribat homo: 40
 Fructificet deus in famulo que scripta iuuabunt,
 Digna ministret homo semina, grana deus.
 Mole rei victus fateor succumbo, set ipsam
 Spes michi promittit claudere fine bono:
 Quod spes promittit, amor amplexatur, vtrique
 Auxiliumque fides consiliumque facit;
 Suggesterit, instigat, suadet, fructumque laboris
 Spondet, et exclamat, 'Incipe, fiet opus.'
 Quo minor est sensus meus, adde tuum, deus, et da,
 Oro, pius vultus ad mea vota tuos: 50
 Vt nichil abrupte sibi presumat stilus iste,
 Da veniam cepto, te, deus, oro, meo.
 Non ego sidereas affecto tangere sedes,
 Scribere nec summi mistica quero poli;
 Set magis, humana que vox communis ad extra
 Plangit in hac terra, scribo moderna mala:
 Vtilis aduerso quia confert tempore sermo,
 Promere tendo mala iam bona verba die.
 Nulla Susurro queat imponere scandala, per que
 Auris in auditu negligat ora libri: 60
 Non malus interpres aliquam michi concitet iram,
 Quid nisi transgressis dum loquar ipse reis.
 Erigat, oro, pia tenuem manus ergo carectam,
 46 conciliumque H 58 malo C

Vt mea sincero currat in axe rota :
 Scribentem iuuet ipse fauor minuatque laborem,
 Cum magis in puido pectore perstat opus :
 Omnia peruersas poterunt corrumpere mentes,
 Stant tamen illa suis singula tuta locis :
 Vt magis ipse queam, reliqui poterintque valere,
 Scit deus, ista mei vota laboris erunt.
 Aspice, quique leges ex ipsis concipe verbis,
 Hoc michi non odium scribere suadet opus.
 Si liber iste suis mordebitur ex inimicis,
 Hoc peto ne possint hunc lacerare tamen :
 Vade, liber, seruos sub eo qui liberat omnes,
 Nec mala possit iter rumpere lingua tuum ;
 Si, liber, ora queas transire per inuida liber,
 Imponent alii scandala nulla tibi.
 Non erit in dubio mea vox clamans, erit omnis
 Namque fides huius maxima vocis homo.
 Si michi tam sepe liquet excusacio facta,
 Ignoscas, timeo naufragus omne fretum.
 O sapiens, sine quo nichil est sapiencia mundi,
 Cuius in obsequium me mea vota ferunt,
 Te precor instanti da tempore, Criste, misertus,
 Vt metra que pecii prompta parare queam ;
 Turgida deuitet, falsum mea penna recuset
 Scribere, set scribat que modo vera videt.
 In primis caueat ne fluctuet, immo decenter
 Quod primo ponit carmine seruet opus :
 Hic nichil offendat lectorem, sit nisi verum
 Aut veri simile, quod mea scripta dabunt.
 In te qui es verus mea sit sententia vera,
 Non ibi figmentum cernere possit homo :
 Conueniatque rei verbum sensumque ministret,
 Dulce sit et quicquam commoditatis habens :
 Absit adulari, nec sit michi fabula blesa,
 Nec michi laus meriti sit sine laude tua.
 Da loquar vt vicium minuatur et ammodo virtus
 Crescat, vt in mundo mundior extet homo :
 Tu gressus dispone meos, tu pectus adauge,
 Tu sensus aperi, tu plue verba michi ;
 69 poteruntque C 90 Quodque prius D Quod prius L

Et quia sub trino mundi status ordine fertur,
 Sub trina serie tu mea scripta foue.
 Hiis tibi libatis nouus intro nauta profundum,
 Sacrum pneuma rogans vt mea vela regas.

70

Hic tractat qualiter status et ordo mundi in tribus consistit gradibus, sunt enim, vt dicit, Clerus, Milicies, et Agricultores, de quorum errore mundi infortunia nobis contingunt. Vnde primo videndum est de errore cleri precipue in ordine prelatorum, qui potenciores aliis existunt; et primo dicet de prelatiis illis qui Cristi scolam dogmatizant et eius contrarium operantur.

Incipit liber tercius.

Cap^m. i. **S**unt Clerus, Miles, Cultor, tres trina gerentes,
 Set de prelatiis scribere tendo prius.
 Scisma patens hodie monstrat quod sunt duo pape,
 Vnus scismaticus, alter et ille bonus :
 Francia scismaticum colit et statuit venerandum,
 Anglia set rectam seruat vbique fidem.

80

As follows in CHGEDL,

Cap^m. i. Sunt Clerus, Miles, Cultor, tres trina gerentes ;
 Hic docet, hic pugnat, alter et arua colit.
 Quid sibi sit Clerus primo videamus, et ecce
 Eius in exemplis iam stupet omnis humus.
 Scisma patens hodie monstrat quod sunt duo pape,
 Vnus scismaticus, alter et ille bonus :

90

As follows in THs,

Cap^m. i. Sunt clerus, miles, cultor, tres trina gerentes ;
 Hic docet, hic pugnat, alter et arua colit.
 Quid sibi sit clerus primo videamus, et ecce
 De reliquis fugiens mundus adheret eis.
 Primo prelatos constat preferre sequendos,
 Nam via doctorum tucior illa foret.

100

In place of Incipit &c., L has here the four lines 'Ad mundum mitto,' with picture below: see p. 19.

4^r exempla D humus] mundus DL
 1st regentes Hs 4th mundit T

Ergo meis scriptis super hoc vbicumque legendis
Sint bona dicta bonis, et mala linquo malis.

Inter prelatos dum Cristi quero sequaces,
Regula nulla manet, que prius esse solet. 10
Cristus erat pauper, illi cumulantur in auro;
Hic pacem dederat, hii modo bella mouent:
Cristus erat largus, hii sunt velut archa tenaces;
Hunc labor inuasit, hos fouet aucta quies:
Cristus erat mitis, hii sunt tamen impetuosi;
Hic humilis subiit, hii superesse volunt:
Cristus erat miserans, hii vindictamque sequuntur;
Sustulit hic penas, hos timor inde fugat:

Francia scismaticum colit et statuit venerandum,
Anglia sed rectam seruat vbique fidem.

Ergo meis scriptis super hoc vbicumque legendis
Sint bona dicta bonis, et mala linquo malis. 10*

Delicias mundi negat omnis regula Cristi,
Sed modo prelati preuaricantur ibi.
Cristus erat pauper, illi cumulantur in auro;
Hic humilis subiit, hii superesse volunt:
Cristus erat mitis, hos pompa superbit inanis;
Hic pacem dederat, hii modo bella ferunt:
Cristus erat miserans, hii vindictamque sequuntur;
Mulcet eum pietas, hos mouet ira frequens:

Morigeris verbis modo sunt quam plura docentes,
Facta tamen dictis dissona cerno suis.

Ipse Ihesus facere bene cepit, postque docere, 10**
Set modo prelatis non manet ille modus.
Ille fuit pauper, isti cumulantur in auro;
Hic pacem dederat, hii quoque bella ferunt:
Ille fuit largus, hii sunt velut archa tenaces;
Hunc labor inuasit, hos fouet aucta quies:
Ille fuit mitis, hii sunt magis igne furentes;
Hic humilis subiit, hii superesse volunt:
Ille misertus erat, hii vindictamque sequuntur;
Sustulit hic penas, hos timor inde fugat:

18* eum] ei D enim L

Cristus erat virgo, sunt illi raro pudici;
Hic bonus est pastor, hii set ouile vorant: 20
Cristus erat verax, hii blandaque verba requirunt;
Cristus erat iustus, hii nisi velle vident:
Cristus erat constans, hii vento mobiliiores;
Obstitit ipse malis, hii magis illa sinunt:
Hii pleno stomacho laudant ieiunia Cristi;
Cristus aquam peciit, hii bona vina bibunt:
Et quotquot poterit mens escas premeditari
Lautas, pro stomacho dant renouare suo.
Esca placens ventri, sic est et venter ad escas,
Vt Venus a latere stet bene pasta gule. 30

Respuit in monte sibi Cristus singula regna,
Hiis nisi mundana gloria sola placet.
Moribus assuetus olim simplex fuit, et nunc
Presul opes mores deputat esse suos.

Cristus erat verax, hii blandaque verba requirunt;
Cristus erat iustus, hii nisi velle vident: 20*
Cristus erat constans, hii vento mobiliiores;
Obstitit ille malis, hii mala stare sinunt:
Cristus erat virgo, sunt illi raro pudici;
Hic bonus est pastor, hii sed ouile vorant:
Hii pleno stomacho laudant ieiunia Cristi;
Mollibus induti, nudus et ipse pedes:
Et que plus poterunt sibi fercula lauta parari,
Ad festum Bachi dant holocausta quasi. 28*
Esca placens ventri, &c. as 29 ff.

Ille fuit virgo, vix vnus castus eorum;
Hic bonus est pastor, hii set ouile vorant: 20**
Ille fuit verax, hii blandaque verba requirunt;
Ille fuit iustus, hii nisi velle vident:
Ille fuit constans, hii vento mobiliiores;
Obstitit ipse malis, hii magis ipsa sinunt:
Hii pleno stomacho laudant ieiunia Cristi;
Hic limpham peciit, hii bona vina bibunt: 26**
Et quotquot poterit &c., as 27 ff.

22* ille CD ipse HGEL 27* poterint D

24** ipse] ille H

Creuerunt set opes et opum furiosa cupido,
 Et cum possideant plurima, plura petunt.
 Sunt in lege dei nuper magis hii meditati,
 Numen eis vultum prestitit vnde suum:
 Nunc magis intrauit animos suspectus honorum,
 Fit precium dignis, sunt neque cuncta satis.
 In precio precium nunç est, dat census honores,
 Omneque pauperies subdita crimen habet.
 Cum loquitur diues, omnis tunc audiet auris,
 Pauperis ore tamen nulla loquela valet:
 Si careat censu, sensus nichil est sapienti,
 Census in orbe modo sensibus ora premit.
 Pauper erit stultus, loquitur licet ore Catonis;
 Diues erit sapiens, nil licet ipse sciat:
 Est in conspectu paupertas vilis eorum
 Cuiuscumque viri, sit licet ipse bonus;
 Sit licet et diues peruerse condicionis,
 Horum iudiciis non erit ipse malus.
 Nil artes, nil pacta fides, nil gracia lingue,
 Nil fons ingenii, nil probitas, sine re:
 Nullus inops sapiens; vbi res, ibi copia sensus;
 Si sapiat pauper, nil nisi pauper erit.
 Quem mundus reprobat, en nos reprobamus eundem,
 Vtque perit pereat perdicionis opus;
 Nos set eum laude nostra dignum reputamus,
 Copia quem mundi duxit ad orbis opes:
 Et sic prelati mundus prefertur ab intus,
 Hiis tamen exterius fingitur ipse deus.
 Laudamus veteres, nostris tamen vtimur annis,
 Nec vetus in nobis regula seruat iter:
 Non tunc iusticiam facinus mortale fugarat,
 Que nunc ad superos rapta reliquit humum.
 Felices anime mundum renuere, set intus
 Cura domos superas scandere tota fuit;
 Non venus aut vinum sublimia pectora fregit,
 Que magis interius concupiere deum.
 Plura videre potes modo set nouitatis ad instans,
 Que procul a Cristi laude superba gerunt:
 Nunc magis illesa seruant sua corpora leta,

58 periat HCGL

Set non sunt ista gaudia nata fide:
 Sufficit hiis sola fecte pietatis in vmbra,
 Dicant pomposi, quam pius ordo dei.
 Pro fidei meritis prelati tot paciuntur,
 Vnde viros sanctos nos reputamus eos.

Hic loquitur de prelati illis qui carnalia appetentes vltra
 modum delicate viuunt.

Cap^m. ii. Permanet ecce status Thome, cessit tamen actus,
 Normaue Martini deperit alma quasi; 80
 Sic qui pastor erat, nunc Mercenarius extat,
 Quo fugiente lupus spergit vbique gregem.
 Non caput in gladio iam vincit, nec valet arto
 Vincere cilicio deliciosa caro:
 Ollarum carnes preponit fercula, porros,
 Gebas pro manna presul habere petit.
 Prodolor! en tales sinus ecclesie modo nutrit,
 Qui pro diuinis terrea vana petunt.
 Ollarum carnes carnalia facta figurant,
 Que velut in cleri carne libido coquit. 90
 Est carni cognata venus, iactancia, fastus,
 Ambicio, liuor, crapula, rixa, dolus.
 Ventre saginato veneris suspirat ad vsum
 Carnis amica caro, carnea membra petens:
 Et sic non poterunt virtutum tangere culmen,
 Dum dominatur eis ventris iniquus amor.
 Subuertunt Sodomam tumor, ocia, copia panis,
 Impietasque tenax: presul, ad ista caue.
 Set modo prelati dicant michi quicquid ad aures,
 Lex tamen ex proprio velle gubernat eos: 100
 Si mundo placeant carnique placencia reddant,
 Ex anima virtus raro placebit eis.
 Bachus adest festo patulo diffusus in auro,
 Precellit calices maior honore ciphus;
 Glorificans mensam non aurea vasa recondit,
 Quo poterit vano vanus honore frui.
 Aula patet cunctis oneratque cibaria mensas,
 Indulgetque nimis potibus atque cibis:

81 Mercenarius G mercennarius E 86 Glebas D

Vestibus et facie longus nitet ordo clientum,
 Ad domini nutus turba parata leues;
 Sic modico ventri vastus vix sufficit orbis,
 Atque ministrorum vocibus aula fremit.
 Tantum diuitibus, aliis non festa parantur,
 Nec valet in festo pauper habere locum;
 Vanaque sic pietas stat victa cupidine ventris;
 Dum sit honor nobis, nil reputatur onus.

Sicque famem Cristi presul laudare gulosus
 Presumit, simile nec sibi quicquid agit;
 Quicquid et ad vicium mare nutrit, terra vel aer,
 Querit habetque sibi luxuriosa fames:
 Esuriens anima maceratur, et ipsa voluptas
 Carnis ad excessum crassat in ore gulam.
 Sic epulis largis est pleno ventre beatus
 Luce, set in scortis gaudia noctis habet;
 Cumque genas bibulas Bachus rubefecerit ambas,
 Erigit ex stimulis cornua ceca Venus:
 Sic preclara viri virtus, sic vita beata
 Deliciis pastus cum meretrice cubat.
 Frigida nulla timet Acherontis, quem calefactum
 Confouet incesti lectus amore sui;
 Sicque voluptatum varia dulcedine gaudet,
 Et desiderii seruit vbique suis;
 Sicque ioco, venere, vino sompnoque beatus,
 Expendit vite tempora vana sue.
 Nescit perpetuo quod torrem nutriat igni
 Corpus, quod tantis nutrit alitque modis.

**Hic loquitur de prelati illis qui lucris terrenis inhiant, honore
 prelacie gaudent, et non vt prosint set vt presint, episcopatum
 desiderant.**

Cap^m. iii. Nemo potest verus dominis seruire duobus,
 Presul in officio fert tamen illa duo:
 Eterni regis seruum se dicit, et ipse
 Terreno regi seruit et astat ei:
 Clauiger ethereus Petrus extitit, isteque poscit
 Clauis thesauri regis habere sibi.

Sic est deuotus cupidus, mitisque superbus,
 Celicus et qui plus sollicitatur humo:
 Sic mundum sic et Cristum retinebit vtrumque,
 Mundus amicitior, Cristus amicus, erit.
 Inter eos, maior quis sit, lis sepe mouetur,
 Set quis erit melior, questio nulla sonat:
 Si tamen ad mundi visum facies bonitatis
 Eminent, hoc raro viscera cordis habent.

Hoc deus esse pium statuit quodcunque iuuaret,
 Nos tamen ad nocuas prouocat ira manus:
 Vti iusticia volo, set conuertor in iram,
 Principiumque bonum destruit ira sequens:
 Carnem castigo, miseros sustento, set inde
 Nascens furatur gloria vana bonum.
 Istud fermentum mundane laudis et ire
 Absque lucro meriti respuit ira dei:
 In vicium virtus sic vertitur, vt sibi mundus
 Gaudeat et Cristus transeat absque lucris.

Vt presul prosit dudum sic ordo petebat,
 Set modo que presit mitra colenda placet.
 Presulis ex precibus populo peccante solebat
 Ira dei minui nec meminisse mali;
 Nuncque manus Moyses non erigit in prece noster,
 Nos Amalech ideo vexat in ense suo.
 Moyse leuante manus Iosue victoria cedit,
 Dumque remittit eas, victus ab hoste redit:
 Sic pro plebe manu, lacrimis, prece, sidera pulsans
 Presul ab instanti munit ab hoste suos;
 Ac, si dormitet victus torpore sacerdos,
 Subdita plebs vicium de leuitate cadit.
 Quos habeat fructus suplex deuocio iusti,
 In precibus Moysi quisque notare potest.

Qui bonus est pastor gregis ex pietate mouetur,
 Et propriis humeris fert sibi pondus ouis;
 Qui licet immunis sit ab omni labe, suorum
 Membrorum culpas imputat ipse sibi.
 Non in se Cristus crimen transisse fatetur,
 Set reus in membris dicitur esse suis:
 Non facit hic populum delinquere, set tamen eius

Suscepit culpas vt remoueret eas.
 Nunc tamen, vt dicunt, est presul talis in orbe,
 Qui docet hoc factum, nec tamen illud agit:
 Nam qui de proprio se ledit crimine, raro
 Efficitur curis hic aliena salus:
 Non valet ille deo conferre salubria voto,
 Ad mundi cultum qui dedit omne suum.

Presul in orbe gregem curare tenetur egentem,
 Ipse videns maculas vngere debet eas: 190
 Set si magnatos presul noscat maculatos,
 Illos non audet vngere, namque timet.
 Si reliqui peccent, quid ob hoc dum soluere possunt?
 Torquentur bursa sic reus atque rea:
 Ipse gregis oculos mulget, trahit in tribulosque
 Cause quo lana vulsa manebit ei.
 Quod corpus peccat peccantis bursa relaxat:
 Hec statuunt iura presulis ecce noua.
 Sic iteranda modo venus affert lucra registro;
 Dum patitur bursa, sunt residua mala: 200
 Dum oculus pregnat satis, impregnare licebit;
 Dat partus oculi iura subacta tibi.
 Sic timor et lucrum sunt qui peccata relaxant,
 Sub quorum manibus omne recumbit opus:
 Sic lucri causa presul mulcet sua iura,
 Annuit et nostris fas adhibere malis:
 Mammona sic nummi nobis dispensat iniqui,
 Non tamen eternas prestat habere domos.

Nunc furit en Iudex, si luxuracio simplex
 Fiat, et incestum nescit habere reum: 210
 Si coheat laicus resolutus cum resoluta,
 Clamat in ecclesia clerus et horret ea;
 Clerus et in cohitu si peccet, nil reputatur,
 Dum Iudex cause parsque sit ipse sue.
 Sic modo dii gentis subuertunt cunctipotentis
 Iura, que dant michi ius, sum magis vnde reus:
 Sicque grauant alios duro sub pondere pressos,
 Inque suis humeris quam leue fertur onus.
 Vxor adulterio deprensa remittitur, in quo
 Exemplum venie Cristus habere docet;

193 possint D

Tale tamen crimen non aurea bursa redemit,
 Set contrita magis mens medicamen habet.
 Non tamen est lacrima modo que delere valebit
 Crimen, si bursa nesciat inde forum:
 Bursa valet culpam, valet expurgareque penam,
 Bursa valet quantum curia nostra valet.

Hic loquitur de legibus eorum posituiis, que quamuis ad cultum anime necessarie non sunt, infinitas tamen constitutiones quasi cotidie ad eorum lucrum nobis grauitur imponunt.

Cap. iiii. Num dat pre manibus scleris veniam michi Cristus?
 Non puto, set facto post miseretur eo:
 Aut quod peccatum non est, numquid prohibendum
 Hoc Cristus statuit? talia nulla facit. 230
 Nunc set, que Moysi neque lex prohibet neque Cristi,
 Plurima decretis dant prohibenda nouis;
 Set michi que statuunt hodie peccata, remittunt
 Cras, sibi si dedero: de quibus ergo peto.
 Aut est quod proprie res peccatum gerit in se,
 Aut nisi sit vetita, non foret ipsa mala.
 Est si peccatum, tunc cur, quam sit prius actum,
 Prestat idem nummis posse licere meis?
 Est si res licita, tunc cur sua lex positua
 Hanc fore dampnandam striccius artat eam? 240
 Hoc de iusticia puto non venit, immo voluntas
 Taliter vt fiat lucra petendo iubet:
 Exequitur iuste rem iustam, qui bene causas
 Non zelo nummi iudicat, immo dei.
 Legibus ecclesie quicquid sit in orbe ligatum
 Ex iusta causa, credo ligare decet:
 Set nichil iniustum deus accipit, vnde nec alter
 Affirmare potest quod deus ipse negat.
 Alcuius ecce Simon temptat renouare volatum,
 Ne cadat ipse nouo plura timere potest. 250

Heading Hic loquitur quomodo de legibus posituiis quasi cotidie noua instituuntur nobis peccata, quibus tamen priusquam fiant prelati propter lucrum dispensant, et ea fieri libere propter aurum permittunt LTH: (Hic quomodo diligentibus posituiis . . . prius fiant &c. L. liberi LT)

209 numquam L. vnquam D

Non laqueare venit iter humanum pius ille
 Cristus, set planam dirigit ipse viam;
 Nos tamen ex plano componimus aspera, durum
 Ex molli, que scelus pro pietate damus.
 Lex etenim Cristi fuit hec quam gracia mulcet,
 Nostra set ex penis lex positiua riget.
 Lex Cristi simplex sub paucis condita verbis
 Clauditur, vnde iugum suaue ministrat onus:
 Infinita tamen legis sententia nostre
 Aggravat, et finem vix habet ipsa suum. 260
 Libera lex Cristi satis est, fit legeque nostra
 Absque lucro gratis gracia nulla viris.
 Omne fit ex causa; sic est quod lex positiua,
 Quam fundat clerus, grande figurat opus.
 In quanto volucres petit auceps carpere plures,
 Vult tanto laqueos amplificare suos:
 In quanto leges auget clerus positiuas,
 Fit magis hiis stricta gentis in orbe via:
 Cum magis in stricto gradimur, cicius pede lapsa
 Sternimur, et clero subpeditamur eo: 270
 Cum sibi plus mundum teneat clerusque subactum,
 Tum magis ecclesia gestat in orbe lucra:
 Dum magis est clerus diues, magis inde superbus
 Astat, et ex velle dat sua iura fore.
 Sol notat ecclesiam, Sinagogam luna figurat,
 Set modo custodes ista nec illa ferunt:
 Sunt qui nec legis veteris precepta reseruant,
 Nec que Cristus eis addidit ipse noua.
 Nuper erat firmus presul sine crimine sanctus,
 Vtilis in populo, dignior ante deum; 280
 Set modo si mundum poterit complectere vanum,
 Est sibi nil populi laus vel ab ore dei.

Hic loquitur de prelatiis qui bona mundi temporalia possidentes spiritalia omittunt.

Cap^m. v. Hec vox angelica, que nuper in ethere Romam
 Terruit, en nostro iam patet orbe nouo.
 Tempore Siluestri, dum Constantinus eidem
 Contulit ecclesie terrea dona sue,

258 iugum] suum C 273 Dum S Cum CEHDL

'Virus in ecclesia seritur nunc,' angelus inquit,
 'Terrea dum mundi fit domus ipsa dei.'
 Sic fuit vt dixit, postquam possessio creuit
 In proprium cleri, virus adhesit ei: 290
 Sic reditus iam quisque suos amat, et sibi quid sit
 Vtile sollicitis computat ipse viis.
 Ecclesie iura sibi nil sunt, dummodo castra
 Curant cum terris amplificare suis.
 Esuriunt mundum semper, set in ordine solum
 Nomen ab ecclesiis sufficit illud eis.
 Ordinis angelici fertur quod sunt dominati
 Atque potestates, sic et in orbe vides;
 Nam quia clerus ibi nequit ipsis assimilari,
 Ferre gerarchiam dat sibi terra suam: 300
 Sic quia prelati dubitat quid carpere celis,
 Huius vult mundi certus honore frui.
 Dixit Pilato Cristus, quod in hoc sibi mundo
 Non fuerat regnum: iam neque presul eum
 Consequitur, set ei contraria sumere cuncti
 Regna volunt, et in hiis bella mouere viris.
 Pro fidei causis nolunt dare bella paganis,
 Solum nec verba pandere lege sacra;
 Set pro terrenis si contradixerit ipsis
 Saltem Cisticola, dant ibi bella fera. 310
 Sic quia mundana sine Cristo iam capit arma
 Clerus in ecclesia, iure carebit ea.
 'Cognoscetis eos,' Cristus, 'de fructibus horum,'
 Dicit, et est illa regula vera satis.
 Quomocumque suam clerus legem positiuam
 Laruat, erit testis cultus ad acta foris.
 Egros umbra Petri sanauit, lux neque nostra
 Nec vox nec votum ferre meretur opem.
 Subdita decurrit pedibus super equora siccis
 Petrus, iam nostram mergit et vnda fidem. 320
 Qui nos prosequitur, Cristi de lege iubemur
 Illum per nostras rectificare preces;
 Nos tamen absque deo de iure nouo positiuo
 Vindictam gladii ferre monemus ibi.
 Sic hos destruimus quos edificare tenemur,
 300 gerarchiam SHT Ierarchiam CL Ierarchiam ED

Perdimus et Cristi quod tulit ipse lucri.
 'Sit michi vindicta,' deus inquit, set quia papa
 Est deus in terris, vindicat ipse prius.

Hic loquitur qualiter Cristus pacem suis discipulis dedit et reliquit: dicit tamen quod modo propter bona terrena guerras saltem contra Christianos prelati legibus suis positius instituunt et prosequuntur.

Cap^m. vi. Ante sue mortis tempus dedit atque reliquit
 Pacem discipulis Cristus habere suis; 330
 Et quia tunc solum cupiebant nil nisi Cristum,
 In Cristi pace cuncta tulere pie.
 Set quia nunc mundum cupiunt tantummodo vanum,
 Que sibi sunt mundus bella ministrat eis;
 Et quia belligeram ducit clerus modo vitam,
 Auctor eos pacis non iuuat ipse deus.
 Dixerat ad Petrum Cristus, 'Quicumque virorum
 Percutit in gladio, fine peribit eo':
 Nec poterit falli fateor sententia Cristi,
 Quamuis sit cleri mortifer ensis ibi. 340
 Percuciant ense; si quisque repercutit, inde
 Dampnat eum libri lex positua noui.
 Predicat en Petrus, set pugnat papa modernus,
 Hic animas, alius querit auarus opes:
 Hic fuit occisus pro iure dei, tamen alter
 Occidit, neque ius sic habet ipse deus:
 Simplicitate fidem non viribus excitat vnus,
 Alter et in pompis prouocat arma magis.
 Vult Deus vt non sit temeraria nostra querela,
 Set mala que patimur vindicet illa deus: 350
 Hostiles acies inimicaque vinximus ora,
 Cum vindex nostras nesciat ira vias.
 Mollibus in rebus non se probat accio Cristi,
 Tempore set duro se probat alta fides:
 Militat in Cristo pia que patientia tristi
 Materiam vere tempore laudis habet.
 Cristus erat paciens, probra dum tulit omnia, set nos
 De facto minimo commouet ira modo.

Heading a dicitur tamen nunc D dicitur tamen I.
 351: vinximus SDL vincimus CEHG

Omne vigeat opus, dum cleri nobiliores
 Cuncta sub arbitrio deseruere dei; 360
 Ipsa vetus pietas plantare fidem dabat, et nunc
 Extirpat vindex ira superba patrum.
 'Non gladius saluat, et qui sperabit in arcu
 Non saluatur eo,' testificante Dauid:
 Set nos Dauiticam variamus tradicionem,
 Dumque sacerdotis sit gladiata manus.
 Archa vetus Moysi valuit, nobisque valebit
 Arcus qui populum tensus in orbe ferit.
 In celo posuit deus arcum, sit quod ibidem
 Federis in signum pacis ad omne genus; 370
 Nos tamen in terris nostrum dum tendimus arcum,
 Pacis in exilium signa cruoris habet.
 Adiuuet ipse deus quos vult, set noster in armis
 Saluus erit clerus militis acta tenens.

Criste, tua forti Sathanam virtute ligasti,
 Quem nos de clero soluimus ecce nouo;
 Ipse solutus enim soluit quoscumque ligatos,
 Quo sua vota deo soluere nemo venit.
 Abbatem monachus nescit, nec claustra priorem
 Ordinis in forma iam retinere queunt;
 A dextro latere meretricem dumque sacerdos
 Et gladium leua promptus ad arma tenet.
 Quis tali melius est consignatus in orbe,
 Forcior armatus, vt bene bella ferat?
 Tempore quo cohitum natura mouet, pecus omne
 Prouocat ex facili bella furore suo:
 Set si causa sit hec, sumat qua presbiter arma,
 Longior a pace pugna perhennis erit.

Militis officium non aris thurificare
 Est, neque presbiteri publica bella sequi. 390
 Si valet in bello clerus sibi ferre triumphum,
 Ammodo quid validi militis acta valent?
 Quem decet orare clerum pugnare videmus,
 Curam de bellis, non animabus habent.
 Quid si vulneribus superaddat homo tibi vulnus,

375 fl. marginal note om. ELTHsLs 375 margin hic om. S
 379 neque C margin in guerris S guerris CHGD 380 margin
 *poliantes S om. CHGD

Nota hic de bello
 Cleri tempore Regis
 Ricardi in Flandria,
 quia tunc non solum
 seculares set etiam
 regulares presbiteri in
 guerris ibidem mor-
 talibus quasi Laici
 380 spoliantes insisterunt.

Num dici medicus debeat ipse tuus?
 Num decet aut medicum morbo superaddere morbum,
 Quo fugit interius longius ipsa salus?
 Hoc experta docet natura, quod omnis in orbe
 Qua magis infirmor, est medicina mala. 400
 Quos reperare decet pacem, si bella frequentent,
 Nescio quo pacis tutus inire viam.
 Dicitur vt fortuna rei de fine notatur,
 Rebus et in dubiis exitus acta probat:
 Qualis erit finis, seu que fortuna sequetur
 In cleri bellis scit magis ipse deus.

**Hic loquitur qualiter clerus in amore dei et proximi deberet
 pius et paciens existere et non bellicosus.**

Cap^m. vii. Semper in aduersis est virtus maior, et ecce
 Lumen in obscuro clarius esse solet.
 Nobile vincendi genus est paciencia; vincit
 Qui patitur; si vis vincere, discite pati. 410
 Armiger ipse tuus et signifer est tibi Christus,
 Si simplex fueris et pacienter agas.
 Ense manu, iaculis, aliis pugnare iubetur,
 Nos pugnare fide, spe, pietate decet.
 In seruuum domini nichil hostis iuris habebit,
 Ordine seruato causa fauebit ei:
 Sic cum doctrinis fueris completus honestis,
 Tunc hostes poteris inde fugare tuos.
 Vt sis sublimis meritis accinctus in hostes,
 Scripture iaculis hostica tela fugas. 420
 Pro nobis pugnet Ysaïas cum Ieremia,
 Cum Daniele Iohel, cum Samuele Dauid;
 Lex euangelii, vox Pauli, sermo prophete,
 Tres michi sunt testes, nostra stat vnde salus.
 Cogitat ecce Dauid domino fundare, set audit
 A domino, templum, 'Non fabricator eris:
 Es vir sanguineus, ideo dignum michi templum
 Sanguine fedatus tu fabricare nequis.'
 Sanguinis effusor, amplectens crimina mundi,
 Ex bellis templum non valet esse dei: 430
 Ecclesie sancte talis non erigit edem,

401 reperare S reparare CED

Nec sacre fidei collocat ipse domum.
 Est nam mors odium, sicut scriptura fatetur;
 Qui fratres odit est homicida sui:
 Quomodo nos igitur, plebis de sanguine tincti,
 Altaris famuli possumus esse dei?
 Peccantis Christus vult vitam, nec moriatur,
 Set conuertatur, viuat vt ipse deo:
 Et nos pro mundi rebus iugulamus in ense,
 Quos Cristi sanguis viuere fecit, eos. 440
 Quas statuit Christus leges fuerant pietatis,
 Nec peccit mundi quid nisi corda sibi;
 Non cordis carnem, set quam dilectio mentem
 Prestat, et has leges vendicat esse suas:
 Nos tamen econtra cum sanguine carnea corda
 Poscimus, vt nostra sit magis ira fera.
 Nescio si mundum sub guerra vincere tali
 Possumus; hoc reputo, displicet illa deo:
 Namque malignantis deus ecclesiam magis odit,
 Subque manu tali prospera nulla sinit. 450
 Virtutem dat eis, qui mundum vincere norunt,
 Ipsa fides Cristi fratris et intus amor.
 Fratris amor pacem confirmat, federa seruat,
 Stringit amicitias continuatque fidem:
 Fratris amor nescit aliena sitire, nec vquam
 Que sua sunt querit, nec scit habere suum:
 Fratris amor ledi non vult nec ledere querit,
 Nec queritur, nec dat vnde queratur homo.
 Augens merorem male vindicat ipse dolorem,
 Dum pugnat clerus obstat et ipse deus: 460
 Nam mundanus amor premit omni tempore quosque,
 Set diuina manus seruat ab hoste suos.
 Prima dei timor est sapiencia, prima salutis
 Est via, lux prima premia prima parans:
 Federe perpetuo timor amplexatur amorem,
 Quem sibi consimili federe iungit amor.
 Vna nequit virtus alia virtute carere,
 Nam timor est et amor connumeratus idem:
 Est pater, hinc amor est; est iudex, inde timetur;
 Et timor hic et amor comoda multa ferunt. 470

454 cotinuatque H 462 saruat H

Non timor est serui set nati, suppliciumque
 Non parit, immo parat premia magna viro.
 Omnis amans Cristum timet illum; qui timet ipse
 Non facit excessum, prouocet vnde deum:
 Hic amor inspirat hominem discernere celum,
 Iudicat et mundi gaudia vana fore.
 Est igitur mirum, modo quod discordia cleri
 Non se pacificat huius amoris ope.
 Litera sacra docet, virtus quod amor placet omnis,
 Et non mundanus ambiciosus honor; 480
 Namque suos mundus dilectores magis arcet,
 Et minus in fine commoditatis habent.
 In veteri lege nullas habuere Leuite
 Terras, nec mundus sollicitauit eos;
 Immo deo soli plebis pro pace vacare
 Est et non alia sollicitudo sua.
 Non est ergo bonum mundanas sumere guerras,
 Cum deus est mitis et bona pacis amat.

**Hic tractat eciam qualiter non decet prelatos contra populum
 Cristianum ex impaciencia aliqualliter bella mouere; set tantum
 ex precibus, deo mediante, absque ire impetu omnem mundi
 deuincant maliciam.**

Cap^m. viii. Inuoluens mentem meditando me stupor angit,
 Cristi doctrina quam pietosa fuit; 490
 Omne quod est pacis instruxit regula Cristi,
 Quicquid et est belli nostra cupido mouet.
 Ponit et opponit ratio michi de racione,
 Qualiter ex clero bellicus vnus erit.
 Plures sunt cause, quod non ita fiat, et inde
 Cristus in exemplum plurima verba docet:
 Et si pro mundo fiat, sapiencia mundi
 Arguit econtra, si videatur opus:
 Nam dum pacifici fuerant nec honoris auari, 500
 Omnis tunc requies glorificabat eos.
 Si mundana decet mundanos bellica pugna,
 Longius a clero sit tamen ille furor:
 Que prosunt aliis, aliis nocuisse probantur,
 Quod facit hunc stare, corruet alter eo:

Heading deuincant EL. deuincat SCHD

Non bene conueniunt laicis misteria cleri,
 Nec clero laici conuenit arma sequi.
 Bella gerant alii, regat et paciencia clerum,
 Quique tubis resonant, nos tacuisse decet.
 Quo leuius cessit cuiquam victoria belli,
 Victoris tanto gloria maior erit. 510
 Non hlis, qui poterunt ex verbo cuncta ligare,
 Expedit vt ponant quomodocumque manus:
 Non opus est armis, vbi vox benedicta triumphat;
 Qui vincit precibus, est sibi guerra nichil:
 Quem deus in tanto promouit munere clerum,
 Sollempnes satis est voce mouere preces.
 Qui sibi vult pacem, paciens in pace quiescat;
 Non grauat hunc mundus quem iuuat ipse deus:
 Quo casu queris, tibi respondere tenebor:
 Qui bellator erit, bella parantur ei. 520
 O quam perduros habet impaciencia fines,
 Vnde solet preceps exitus esse grauis.
 Impetus, vt memini, grauis est deformiter illis,
 Quos sine iure dei propria iura regunt;
 Stultaque multociens nocuit vexacio stulto,
 Qui proprio capiti fine refundit onus:
 Cumque suas vires quis vult preponere Cristi
 Viribus, et bellum vincere credit eis,
 Tanto debiliior erit, et cum sic superare
 Se putat, en victus subditur ille prius. 530
 Vult implere viam Balaam, set trita flagellis
 Et diuina videns tardat asella viam:
 Quod sibi sic hominis habet impetuosa voluntas,
 Denegat effectus commoditatis opus.
 Quam variis vicibus humane res variantur,
 Hoc docet expertus finis vbique rei:
 Quam minima causa magnum discrimen oriri
 Possit, ab effectu res manifesta docet.
 Rebus in aduersis opus est moderamine multo,
 Nec decet in grauibus precipitare gradum: 540
 Micius in duris sapiens Cato mandat agendum,
 Nam nimis accelerans tardius acta facit:
 Rebus in ambiguis quociens fortuna laborat,

516 Solennes CEL. Solennes D. 536 Hec DL

Plus faciet paciens quam furor ille potest.
Talia rite docet, aliis dum predicat, ecce
Clerus, et econtra sic quasi cecus agit.

Turpia doctorem fedant, cui culpa repugnat,
Nec sibi quid longo tempore laudis erit.
Nos nisi prosperitas nichil excusare valebit,
Quam constat nimiam nos tenuisse diu :
Exstitit in letis minor et sollercia nobis,
Cernere nec cecos nostra cupido sinit.
Copia multociens hominem defraudat inanem,
Atque magis plenum causat habere famem.
Quam fuerat requies nuper sine crimine clero
Dulcis, amara modo sollicitudo docet.

Casibus in letis magis est metuenda voluptas,
Sepius in vicium que vaga corda ruit :
Casibus in letis quam sit vicina ruina,
Et lapsus facilis, nemo videre potest.

Non reputet modicum modico contenta voluntas,
Res de postfacto que fuit ante docet :
Nec magnum reputet quisquam, quin tempore quouis
Fortuito casu perdere possit idem.

Discant precipites et quos mora nulla retardat,
Ne nimis accelerent in sua dampna manus :
Hoc docet in clero magis experientia facti,
Quod mundana nichil cura valoris habet.

Est homo iumentis similis, qui fulget honore
Vanus, et ignorat quid sit honoris onus.

Est honor ille deo, puto, quando superbia mentem
Non grauat, immo dei debita iura tenet.

'Qui mecum non est, hic contra me reputatur,
Collector sine me spersor inanis erit' :

Hec sunt verba dei, cuius de pondere legis
Addit vel minuit lex positiua nichil.

Hic tractat quod, sicut non decet dominos temporales vsur-
pare sibi regimen in spiritualibus, ita non decet cleri prelatos
attemperare sibi guerras et huiusmodi temporalia, que mundi
superbia et auaricia inducunt.

Cap^m. ix. Anulus et baculus sunt ius papale sequentes,

346 sit CE 361 No paragraph S Cap. ix Heading 2 nec decet CEDL

Quos velut in signum spirituale tenet ;
Cesaris et ceprum mundi sibi signat honorem,
Quo quasi mundane res famulantur ei. 580
Papa colens animas has dampnat viuificatque,
Corpora set Cesar subdita iure regit.
Non licet vt Cesar animas torquere valebit,
Nec de posse suo res tenet illa sibi ;
Nec decet ex guerris hominum quod papa fatiget
Corpora, namque sibi non tenet illud opus :
Quisque suum faciat factum, pro quo venit ille,
Saltem qui pondus tam capitale gerit.
Qui tenet hic animas sub cura, celsior extat,
Et gradus anterior glorificabit eum. 590
Quicquid agit papa, licet, vt status ille fatetur,
Errat persona, non status ille tamen :
Nam sacer ille status mundum transcendit, et eius
Celorum claus dextera palma gerit.
Hinc aperitque polum, tetram quoque claudit abissum,
Que super aut subtus sunt, sua iura colunt ;
Quod ligat est firmum, quod soluit eritque solutum,
Posse suum nostris sic animabus habet.

Cesaris hec que sunt, lex vt reddantur eidem
Vult, et vt illa dei sint tribuenda deo. 600
Cesaris est vt ei caput inclines, animamque
Pape, sic proprium reddis vtrique suum :
Cesar habere statum pape nequit, aut sibi papa
Cesaris imperium non propriare potest.
Cesaris hoc non est vt spiritualia temptet,
Nec decet vt papa Cesaris arma gerat :
Papa suum teneat Cesarque suum, quod vtrique
Iura coequata stent racione rata.

Si sibi presumat Cesar papalia iura,
Hoc non papa sinit, immo resistit ei : 610
Ergo quid est bellum pape quod Cesaris extat ?
Nam deus ecclesie pacis amator erat.
Set quia papa suis mundum scrutatur in armis,
Inueniet similem quem petit inde modum :
Opponis mundo, mundus respondet, et illam
Quam sibi preponis rem dabit ipse tibi.

579 sceptrum C 595 tetram CEH terram SGDL

Quos prius ecclesia fundauerat ipsa fideles,
 Nunc magis impaciens dura per arma necat.
 Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
 Rectorem dubie nauita puppis amat :
 620 Cristus amat pacem, pax vendicat et sibi clerum,
 Clerus et ergo suos debet habere pios.
 Turpe referre pedem nec passu stare tenaci,
 Turpe laborantem deseruisse ratem ;
 Turpius est Cristi pro mundo iura fugare,
 Qui statuunt bellum pacis adesse loco.
 Omnia regna quasi, Cristi que nomen inuadat,
 Bella gerunt reprobis horridiora Gethis.
 Sufficeret tamen hoc, quod bella forent laicorum,
 Si non quod proprio clerus in ense ferat :
 630 Quicquid agant laici, minus excusare valebo
 Clerum, quem Cristi regula pacis habet.
 Set bona que mundi fugitiua sunt velut vmbra,
 Postposito Cristo, bella nephanda mouent.

Quicquid in humanis sit spiritualiter actum,
 Clerus in officio clamat habere suo :
 Est et mundanis que maior gloria rebus,
 Vendicat hoc gladii proprietate sui.
 Sic modo fert clerus geminas quibus euolat alas,
 Illa tamen mundi plus placet ala sibi.
 640 Sic piper vrtice mordacis semina miscent,
 Dum clerus mundi sponsus adheret ei ;
 Dumque tumens mundo clerus se miscet auaro,
 Quo doleat populus, fit magis egra salus.
 Non satis est illis populum vexare quietum,
 Set magnum bello sollicitare deum.
 Est 'Non occides' scriptum, set in orbe manentem
 Preualet hoc certum nullus habere locum.
 Est vbi dic ergo ius nostrum, nonne caducis
 Talibus in rebus quas retinere nequis ?
 650

Linea natalis matris de iure fatetur
 Heredem Cristum, qua fuit ortus, humi :
 Si quid in hoc mundo nobis proprium magis esset,
 Pars foret hoc Cristi que titulatur ei :

617 *No paragr.* CE
 sunt fugitiua velut vmbra L

633 sunt vmbra velud (velut) fugitiua CEG
 641 piper vrtice om. D (blank)

Hanc tenet intrusor modo set paganus, ab illa
 Thesauris nostris nulla tributa feret.
 Nos neque personas neque res repetendo mouemus
 Bella viris istis, lex ibi nostra silet :
 660 Non ibi bulla monet, ibi nec sententia lata
 Aggrauat, aut gladius prelia noster agit ;
 Que sua sunt Cristus ibi, si vult, vendicet ipse,
 Proque sua bellum proprietate ferat.
 Nos ita longinquis non frangimus ocia guerris,
 It neque pro Cristi dote legatus ibi ;
 Set magis in fratres, signat quos vnda renatos,
 Pro mundi rebus publica bella damus.

Mandatum Cristi clerus quod predicet extat,
 Et sibi sic lucrum spirituale gerat ;
 Non lego quod mundi pro lucro clerus ad arma
 Procedat, set ibi parcat amore dei.
 670 Sermo tamen cleri paganos nescit, vt illos
 Conuertat, nec eo se iuuat ipse lucro :
 Castra sibi que domos pocius lucratur et vrbes,
 Pro quibus, vt vincat, forcius arma mouet.
 Est sibi quod proprium, sic spirituale recusat,
 Torpet et improprie quo foret ipse vigil ;
 Que tamen impropria Cristus sibi dixerat, illa
 Mundi terrena propriat ipse sua :
 Sic magis impropria propriat, propriisque repugnans
 Dispropriat clerus, que dedit acta deus.
 680 Venit enim princeps huius mundi, famulatum
 Optinet et nostrum, fert quia grande lucrum,
 Cristi pauperiem mens nostra perhorret auara,
 Ociam ne nostri corporis ipsa premat ;
 Nec sua cor mulcet humilis paciencia nostrum,
 Hoc etenim nostra pompa superba negat :
 Nullus nos cinget nisi libera nostra voluntas,
 Cuius habet tenera ducere frena caro.

Conditor est iuris qui spernere iura videtur,
 Nec tenet ipse vias, quas docet esse suas ;
 690 Crimina condempnat qui crimine primus habetur,
 Corripiens alios deteriora facit.

Ipse suas maculas, qui noscere vult aliorum,

Noscat, et emendet que sua culpa parat:
 Qui clauēs Petri gestaret vt ostia celi
 Panderet, illa viris claudit in orbe prius.
 Cum magis hoc penso, magis obstupēfactus in illo
 Sum, nam lux quicquid predicat vmbra fugat:
 Vnius gustus infecit milia multa,
 Commaculantur eo cuncta sapore malo. 700
 Sublimo residens dux prima superbia curru,
 Multa minans vultu, lumine, voce, manu:
 Subsequitur liuor, turba comitatus acerba,
 Pallida res, atra pestis, amara lues;
 Que solet et pietas peccata remittere vindex,
 Extat auaricia luca caduca petens.

Quam grauis est pestis, quam triste superbia nomen,
 Radix peccati, fons et origo mali!
 Fons fuit hec sceleris, tocius causa doloris,
 Virtutum morbus, saltus ad yma cadens, 710
 Hospes auaricie, paupertas prodiga, fraudis
 Principium, fallax sensus, iniquus amor,
 Irrequies mentis, lis proxima, mortis amica,
 Perfida mens, ratio deuia, vanus honor.
 Hec quasi de proprio sunt apropiata superbo,
 Heres et baratri primus habetur ibi:
 Hoc capitale malum quo regnat egens caput omne
 Conficit, et caude par facit esse sue.
 Hoc caput est rerum viciis seruire coactum,
 Liber homo didicit hoc graue ferre iugum; 720
 Non illud domini, quod dicitur esse suaue,
 Immo quod imposuit inuidus hostis ei;
 Non quo libertas perquiritur illa salutis,
 Set quod seruili condicione premit.
 Fabrica prima, decus primum, primatis honore
 Preditus, est prime perdicionis opus.
 Prodolor, heu! tante dic que sit causa ruine:
 Elate mentis motus origo fuit.
 O mens elata, presumptio dira, superni
 Regis habere locum, iudicis esse parem, 730
 Equarique suo factori, non imitari,
 Equiperare deum nec bonitate sequi!
 Expedit exemplis vt talibus euacuetur

Fastus, et ex humili corde paretur opus.
 Incertum dimitte, tene certum, quia Cristi
 Actus erat pacis, bella nec vlla mouet.
 Si caput ecclesie delinquat ab ordine sacro,
 Ecce nephas capitis membra nephanda parat.

Ordo sacerdotum pro Cristi nomine guerras
 Non dedit, immo pati cum pietate solet. 740
 Fustibus hii torti quemquam torquere recusant,
 Cunctaque sic vincunt, dum pacienter agunt;
 Inque bono vicere malum, quia Cristus eorum
 Dux fuit, et iustis iusta petita dabat.
 Quesiuit precibus bona spiritualia Petrus,
 Vicit et egregie sic sua bella prece:
 Hec fuit excelsi dextre victoria, cuius
 Viribus efficitur quicquid adesse cupit.
 Omnia namque pie moderatur, et omnia iusto
 Pondere perpendit, dum sua vota dedit: 750
 Sic qui prospiceret Cristi meditans pietatem,
 Non tumidus fieret nec leuitate fluens.

Non fuit argentum sibi dixit Petrus et aurum,
 Set preciosa magis dat sibi dona deus:
 Dixerat hic claudo quod surgat, surgit et ille,
 Ambulet et vadat, vadit et ipse statim.
 Nunc quid erit nobis? nam si vir postulet omnis
 Vt sic curemus, absque salute sumus.
 Non habet elatus animus, quo digna precetur,
 Molle cor; ad timidas dat deus immo preces. 760
 Qui fuerat dulcis salibus viciatur amaris,
 Floriger et veris floribus extat inops.
 Auro magnifici sumus et virtutis egeni,
 Nam que sunt auri duximus illa sequi:
 Aurum si quis habet, satis ipsum constat habere,
 Est et in hoc mundo sic benedictus homo.
 Influit in cleri totus quasi mundus hiatum,
 Inque suas fauces aurea queque vorat:
 Vt tamen inde iuuet inopes, non paruula gutta
 Refluit, immo tenax propriat omne sibi. 770
 Se dedit in precium Cristus pro munere plebi,
 Nos tamen ingrati nostra negamus ei.

O caput ecclesie, reminiscere tempora Cristi,
 Si dedit exemplis talia sicut agis.
 Ipse redemit oues, a morteque viuificauit,
 Quas pietatis inops tu cruciando necas.
 Precipit ipse, vices per septem septuagenas
 Dimittat Petrus, parcat et ipse reis;
 Tu tamen ad primam gladio cum vindice culpam
 Percutis, et nullo parcis amore viro. 750
 Ecce Rachel plorat nec habet solamina tristis,
 Dum genus ex proprio ventre reliquit eam.
 O genus electum, gens sancta, quid est quod auara
 Scandala iudiciis ponis in orbe tuis?
 Prodolor! ecclesie bona, que debentur egenis,
 Dissipat in bellis qui dominatur eis.
 Prodolor! a clero, pietatis iure remoto,
 Cauda fit ecclesie qui solet esse caput;
 Fitque salus morbus, fit vitaeque mors, releuamen
 Lapsus, lex error, hostis et ipse pater. 790

Hic querit quod, ex quo prelati scribunt et docent ea que
 sunt pacis, quomodo in contrarium ea que sunt belli pro-
 curant et operantur. Ad quam tamen questionem ipse sub-
 sequenter respondet.

Cap^m. x. In libris cleri Rome sic scribere vidi:
 'Yt melius viuas, hec mea scripta legas.
 Vis seruire deo, vis noscere qualia querit?
 Hec lege, tuncque scies qualiter illud erit.
 Dilige mente deum, pete, crede, stude reuereri.'
 Teste libro cleri, sic iubet ipse geri.
 'Est quia vita breuis, fuge luxus corporis omnes,
 Preponens anime celica dona tue;
 Iusticiam serua, tua sit lex omnibus equa;
 Hoc facias alii, quod cupis ipse tibi: 800
 Ex toto corde dominum tu dilige, tota
 Ex animaque simul sit tibi fratris amor:
 Gignit nempe dei dileccio fratris amorem,
 Et diuinus amor fratris amore viget.
 Munera fer miseris, que Cristo ferre teneris,
 Arma quibus neceas, bella nec vlla geras:

Heading a incontrarium S

Sis pius et paciens, tua sitque modestia cunctis
 Exemplum pacis, duret vt illa magis.
 Hec ita cum legi, confestim me stupor vrget,
 Qualiter in clero bella videre queo: 810
 Querere sic volui de clero, quis foret ille
 Qui michi responsum de racione daret.
 Questio mota fuit, qua sumpta clericus vnus
 Astat et oppositis prompserat ista meis;
 Supponens primis quod ei sit culmen honoris
 Pontificis summi, talia dixit ibi.
 'Diuidit imperium terrena potencia mecum,
 Iureque celicolo subdita regna colo;
 Set quia terra prope nos est celumque remotum,
 Que magis est nobis terra propinqua placet. 820
 Aula michi grandis, sublimis et arte decora,
 Nobilis est thalamus, mollis et ipse thorus:
 Vt placeant ori que postulo, de meliori
 Fercula lauta cibo sunt michi, vina bibo:
 Ex auium genere, de piscibus omne salubre,
 Vt magis est placitum, dant michi ferre cibum:
 Singula que genera vini dat potibus vna
 Optineo, quod in hiis sit michi nulla sitis.
 Sunt michi carmina consona, timpana, letaue musa,
 Histrio dat variis cantica plena iocis: 830
 Que mare, terra parit, meliora vel aera format,
 Sunt michi prompta foro, sicut habere volo.
 Est michi vinea, sunt viridaria fonte reclusa,
 Que peto de mundo cuncta tenere queo:
 Est michi fecundus dotalibus ortus in agris,
 Pompaque castrorum, summus et vrbis honor:
 Silua feras, volucres aer suscepit habendas,
 Et mare quam vario pisce repleuit aquas.
 Set loca non tantum nobis, nec et illa creata
 Sufficiunt, auri sint nisi dona lucri. 840
 'Ecce fores large, quas seruat ianitor arte,
 Sic vt in has pauper nullus habeat iter:
 Curia quos reprobat isto sermone repellit,
 "State foras, vacui, flebitis ante fores."
 Que non dona manum presentat ianitor illam

840 lucri] dei EHT

K

Excludat, nostras nec sciat ipsa vias:
 Qui tamen occulto cupit vt sit noster amicus,
 Aurum det, sine quo victima nulla placet:
 Que manus est plena, magis inuitabitur illa,
 Stet foris et vacua, nec veneretur ita.
 Omnia soluo, ligo, summo diademate regno,
 Orbis ego dominus: quid michi velle magis?
 Me dominum clamat, me viuens omnis adorat,
 Omne solum calco sic deus alter ego.
 Est thronus excelsus, quo possumus omnibus vna
 Et benedicta manu, sic maledicta dare:
 Sicque potestate nostra reuerenter vbique
 Magnus in ecclesia, maior in orbe sumus.
 'Dicimus, et facta iam sunt, mandamus, et ecce
 Accrescunt subiti dona creata lucri.
 Que Cristus renuit suscepimus omnia regna
 Mundi, que dominans gloria vana dedit:
 Sic exaltati de terra traximus ad nos
 Omnia deliciis amplificata magis.
 Sic status assumptus quales sumus approbat, vt nos
 Ocia plectentes qui cruciamus humum.
 Suaue iugum, leue Cristus onus nobis dedit, et nos
 Pondera que mundi sunt grauiora damus:
 Iura damus populis, set nos non lege tenemur,
 Que michi lex placuit iuris habebit onus.
 Iudiciis hominum non stat quod pecco per orbem,
 Sic michi cuncta licent, que magis acta placent;
 Et si mundus in hiis fiat michi forte rebellis,
 Est mea de guerris forcior ecce manus.
 Hiis quoque de causis respondeo papa, quod omnes
 Per mea terrigenos bella retrudo viros.
 'Inter discipulos fuerat discordia facta,
 Norma set infantis pacificauit opus:
 Nos tamen ad veram nullo moderamine pacem
 Flectere quis poterit, hoc neque pompa sinit.
 In cruce confixus patitur sua funera Cristus,
 Et fuit illa viris passio vera salus:
 Omnibus exemplum fuit hec paciencia Cristi,
 Alterutrum socii simus vt inde pii.
 Nos tamen in signum vindicte ponimus illam,

Plebis et in mortem ferre iubemus eam:
 Sicque pium signum diuertimus a pietate,
 Que fuit et vita, nunc noua pestis erit.
 Sic modo sunt mortis nuper vexilla salutis,
 Que tulit et pacem crux modo bella gerit:
 Sicque crucem domini baiulamus, mente set vlla
 Non sequimur dominum, qua tulit ipse crucem.
 Quod nequit hoc virtus, supplebunt ammodo vires,
 Non mos set mortis pugna parabit iter:
 Nostra sinistra teret quicquid fundauerat olim
 Dextra, que sic humilis non parit oua fides.
 Quam collegerunt alii dispergere messem
 Tendimus, et feritas nostra vorabit humum:
 Vineam sic domini nostras inculca labores
 Non habet, estque magis bellica facta manus:
 Sic magis, extrahere quem de pietate tenemur,
 Sternimus in puteum de feritate bouem.
 'Quod tulerat Petrus lucrum Iudea fatetur,
 Quas tulit et Paulus gens manifestat opes:
 Nos neque cum vacuis manibus veniemus in auro,
 Quod tamen est lucrum spirituale nichil.
 Postera quicquid agat etas, iam nulla veremur
 Crimina, dum mundus noster amicus erit:
 Vt sit enim nomen nostrum nomen super omne,
 Est vbi rarus honor, pugna iuuabit opus.
 Ense peribit homo iuxta leges Machometi,
 Eius qui nomen spernit habere sacrum:
 Nos ita decretum iam ponimus ense vultum,
 Nomen vt hinc nostrum presit in omne solum.
 Cesaris imperio qui contradicit, amicus
 Eius in hoc mundo non reputatur homo:
 Sic homo, qui nomen nostrum non preficit altum,
 Filius est mortis, ensis in ore reus.
 'Mittere sic gladium non pacem venimus orbi,
 Et noua iam facimus omnia, dampna tamen.
 Sic caput in membra iam seuit, et aggrauat illos,
 Quos minus officio lederet ipse suo:
 Sic pater in natos nunc fit magis ipse Saturnus,
 Quos sua deberet lexque fouere, necat:
 Sic et pastor oues, quas pascere iure tenetur

Iam vorat, et proprium predat ouile suum :
 Sic ferus vt iudex agitamus secla per ignem,
 Purgatique magis eris habemus opes.
 Vendat enim tunicam sibi clerus et hinc emat ense,
 Cesset et a sacris quilibet ordo suis :
 Nomen et in terris sic nostrum magnificemus, 930
 Vt timeant alii bella futura sibi.
 Iam pastoralis baculus vertetur in hastam,
 Mitra fit in galeam, pax ruit inque necem :
 Qui prodesse velit prosit, nam nos super omnes
 Preferri volumus, gestet et alter onus.
 'Sic nos, qui summi portamus nomina cleri,
 Corde magis ceci duximus arma sequi :
 Quicquid agant anime, nos subdere corpora mundi
 Tendimus, et nobis lex positua fauet ; 940
 Nam licet ex glosa gladium quod sumat vtrumque,
 Quo ferat extenta bellica, nostra manus.
 Ergo magis paueant omnes dedicere nobis,
 In quorum bellis os ferit atque manus.
 Attamen ad pacem nostram suscepimus omnes
 Barbaricas gentes, ne cruciemur eis :
 Contra Cisticolas pretendimus arma mouère,
 Qui modo sunt ausi vix sua iura loqui.
 Auriculam Petrus abscidit, vulnus et illud
 Sanum restituit Christus vt ante fuit ; 950
 Nostra set ira caput aufert, quo vulnere nullum
 Nouimus in sanum post reuenire statum.
 Est igitur Petri maior sententia nostra,
 Et gladius noster forcior ense suo.'
 Sic differt Clemens nunc a clemente vocatus,
 Errat et Acephalo nomine nomen habens.

Hic loquitur de prelatiis illis, qui nomen sanctum sibi presumunt, appropriant tamen sibi terrena, nec aliis inde participando ex caritate subueniunt.

Cap^m. xi. Angelus, vt legitur, sancto quandoque Iohanni
 Dixit, cumque cadens alter adorat eum,
 'Tu michi, serue dei, videas ne feceris illud,

Immo deum toto cordis honore cole.'
 'Quem tamen in terris celestis ciuis honorem
 Respuit, hunc repetit curia nostra sibi ;
 Flectitur inde genu, que pedes post oscula nostros
 Mulcent, vt Cristi pes foret alter ibi.'

Precipit hoc Christus, eius quod discipulorum
 Nemo patris nomen querat habere sibi :
 In celo sancti proclamant 'Sanctus' vt illi
 Qui sedet in solio dignus honore suo.
 'Nos tamen in gente nomen portamus vtrumque,
 "O pater, o sancte," quisque salutat, "aue!" 970
 Extitit a Cristo data nobis magna potestas,
 Vndique quam mundus amplificare studet.
 Hoc sit vt esse potest: celum quicumque ligabit,
 Scimus nos mundum posse ligare satis :
 Nam modo lex posita bellorum ponit auara
 Quod valet ecclesia vi reuocare sua.
 Set quicquid clerus rapit et tenet ex alienis,
 Hoc valet a clero tollere nullus homo.'

Quicquid habet clerus proprios hoc vertit in vsus,
 De laicis partem vult set habere suam. 980
 Hic bona cuncta sua fore dicit sanctificata,
 Nec licet vt laicus mittat ad illa manus ;
 Partem sed laici petit ipse per omnia lucri,
 Nec vult cum dampno participare suo.
 Si communis amor fuerit, commune sit omne,
 Quod liquet alterutrum posse iuuare virum :
 Set quia iam clerus non est communis amoris,
 Quicquid habet soli vult retinere sibi.

Ex veteri lege raptum sit quicquid ab hoste,
 Non valet illud homo sanctificare deo ; 990
 Nostra set ecclesia clerus vicinia rapta
 Predat, et hec propria dicit habere sacra.
 Sic multat laicum clerus, multare set ipsum
 Nemo potest, et ita stant modo iura noua :
 Sic non pastor oues pascit, set pastus ab ipsis
 Lac vorat et vellus, alter vt ipse lupus :
 Sic libras siciens libros non appetit, immo
 Marcam pro Marco construit ipse libro :

Summas non summa memoratur, et optima vina
 Plusquam diuina computat esse sacra: 1000
 Virtutis morem non, set mulieris amorem
 Querit, et hoc solo temptat arare solo.
 Sic honor ex onere non est, nam fulget honore
 Corpore, set corpus non digitabit onus.

**Hic loquitur de Simonia prelatorum, et qualiter hii delicati,
 dicentes se esse ecclesiam, aliis grauiora imponunt, et viterius
 de censura horribili laicos pro modico impetuose infestant.**

Cap^m. xii. Ecce, deo teste, vir qui non intrat ouile
 Per portam, latro furque notatur eo.
 Sic et in ecclesiam promotus per Simoniam
 Clerus, furtiuo se gerit inde modo;
 Nec bona de furto conferre placencia Cristo
 Quis valet, immo deus pellit ab inde manus. 1010
 Ergo valet fiscus que non vult carpere Cristus;
 Sunt quia mundana, mundus habebit ea:
 Namque suo iure dum clerus abutitur, inde
 Priuari dignum iura fatentur eum.
 Se vocat ecclesiam clerus, quasi diceret, illam
 Non tanget laicus, est honor immo suus:
 Sic fastus cleri communi iustificari
 Non vult iusticia, set latitante via.
 Se leuat et reliquos subdit predatque subactos
 Legis composite de nouitate sue: 1020
 Sic modo sub specie diuina cerno latere
 Has pompas mundi, stant neque iura dei.
 Sancta quid ecclesia est hominum nisi turba fidelis?
 Sic patet vt laicus, quem colit ipsa fides,
 Est pars ecclesie, melior nec clericus ipse,
 Ni melius viuat. Quis michi tale negat?
 Vna fides, vnum baptisma, deus manet vnus,
 Sic nos ecclesia iungit et vna tenet;
 Et veluti multa tegit vna cortice grana,
 Sic populos plures colligit vna fides. 1030
 Ecclesie sancte cur tunc sibi nomen habere
 Vult tantum clerus, alter vt ipse deus?
 Appendit legis pondus collis alienis,
 Set non vult humeris quid graue ferre suis

Omnia dat licita sibimet, michi set prohibenda;
 Ille quiescit, ego sudo labore meo.
 Sic iter ex factis viciis prebet faciendis,
 Verba set econtra dicet in aure tua:
 Hinc plebs attonita dubitat, si credere dictis,
 An cleri factis debeat ipsa prius. 1040
 Set prohibens michi rem, dum sit culpandus eadem,
 Vix credo verba, sunt quia facta rea:
 Tollere sicque nouos de clero cerno superbos,
 Per veteres humiles quod dedit ipsa fides.
 Precipiunt isti maxillam percucienti
 Subdere, sic vt eo stet pacienter homo:
 Intuleris set eis si quid graue, mox tibi mortis
 Censuris anime dant maledicta tue.
 Qui necat hic animam sub pena mortis, eadem,
 Si posset, corpus perderet ipse prius. 1050
 Sic magis ipse lupo fert pastor dampna maligno
 In iugulando suas, quas medicaret, oues.
 Hii gestant celi clauas, intrant nec et ipsi,
 Nos nec inire sinunt, quos sine lege regunt:
 Nec populi mentes doctrine vomere sulcant,
 Nec faciunt operis id quod oportet opus.
 Ad dextram Cristi vellent residere beati,
 Set nollent calicem sumere, Criste, tuam.
 Hii piscatores laxant sua recia lucris,
 Vt capiant mundum, non animabus opem. 1060
 Sic male viuentes laicis exempla ministrant,
 Qui velut instructi more sequuntur eos:
 Sic ouis ex maculis pastoris fit maculosa,
 Et cadit in foueam cecus vterque simul.

**Hic loquitur qualiter prelati non solum doctrina set etiam
 bonis actibus populo sibi commisso lucere deberet.**

Cap^m. xiii. In tenebris pergens nescit quo vadat, vt ille
 Qui non discernit que sit habenda via;
 Cumque caret populus doctrina, nec videt ipsum
 Qui suus est presul iura tenere dei,
 Cum neque scripta docet, neque facta facit pietatis,
 Immo sui vicii dedita culpa patet, 1070
 Cum de nocte sua pereat sine luce lucerna,

Et virtutis habent presulis acta nichil,
 Tunc errare facit plebem, sine luceque cecus
 Cecum consequitur, vnde ruina venit.
 Ergo suas luces accendant clarius illi
 Qui sunt ductores, vt videamus iter.
 Igne lucerna micans tria dat, splendet, calet, vrit ;
 Hec tria presul habet sub racione trium :
 Vita splendorem demonstrat, amore calorem,
 Et quia peccantes arguit, vrit eos.
 Cum populum sibi corde ligat, precibusque beatis
 Seruat et auget oues, tunc placet ipse deo.
 Vt sit sollicitus quicumque pauore tenetur,
 Ne lupus ille Sathan intret ouile suum :
 Pascat oues presul exemplaue sancta ministret,
 Vt sapiant dulces mellis in ore fauos.
 Sepius assueuit Tubicen prodesse, suosque
 Dux bene pugnantes concitat ore viros :
 Te magis, o presul, qui dux es spiritualis,
 Promere lege dei consona verba decet.
 Solue tuam vocem sicut tuba ductilis altam,
 Osque tuum verbis instruat acta gregis :
 Clama, ne cesses, populo dic crimen eorum,
 Preuius exemplis tu tamen esto bonus.
 Dum sapor assidua remanens sit dulcis in vnda,
 Gracius ex ipso fonte bibuntur aque :
 Cum magis in Cristo sit cleri vita beata,
 Quem docet ille magis, sermo beatus erit.
 Sermo dei numquam vacuus redit, immo lucrata
 Conferet emissus dupla talenta lucri :
 Sermo dei purus, mens quem sincera ministrat,
 Claustra poli penetrans dona reportat humo.
 Curatos anima tales que possidet egra,
 Inueniet, si vult, sana salutis iter.
 Qui nil terrenum sapiunt, set celica querunt,
 Et solum siciunt esuriuntque deum ;
 Quos non librarum pascit nitor, immo librorum,
 Non facies auri, set cibant ara dei ;
 Hii, cum sint propria digni mercede laboris,
 Permansura serunt que sine fine metunt.
 Sic qui recta docet, facit et super hoc quod oportet,

1080

1090

1100

1110

Expedit vt facias quod tibi dictat opus :
 Tunc bene fortis equus reserato carcere currit,
 Cum quos pretereat quosque sequetur habet.
 Legis enim veteris scripture sunt memorande,
 Quo bonus exemplum pastor habere queat.
 Commemoranda satis fuit hec sapiencia, quando
 Ante gregem virgas ordinat ille Iacob :
 Partim nudat eas ablato cortice, partim
 Corticis indutas veste relinquit eas.
 In virgis splendet sublato cortice candor,
 Cum de scripturis splendida verba trahit ;
 Cortex saluatur, cum litera sola tenetur,
 Et pastor sensu simplice pascit oues.
 Set quid pastores dicent exempla negantes ?
 Vt sibi proficiant ista nec illa tenent.
 Cuius nec vita bona seu doctrina iuuabit,
 Instruat vt populum, nil reputamus eum.
 Indiscreta tamen sunt qui documenta parantes
 Scismatis in plebem magna pericla mouent.
 Indocti causa doctoris sepe scolares
 Virtutis capiunt commoda nulla scole :
 Sic importuni prelati, quamuis habundent
 Dogmata, si desint acta, vigore carent.
 Quidam corripiunt magis ignibus impetuosi,
 Et velut vrsus oues de feritate premunt ;
 Talis enim doctor, cum durius increpat vllum,
 Ledit eum cuius debuit esse salus ;
 Vulnerat ipse reos, set vulnera nulla medetur ;
 Prouocat in peius quod fuit ante malum :
 Sic nos prelati nequit os curare superbi,
 Cum viciosus homo moribus auctor erit.
 Est et prelatus, qui corripiens quasi blando
 De sermone fauet, nec reus inde cauet :
 Corripiebat Hely pueros dulcedine patris,
 Non vice pastoris, non grauitate soni ;
 Pro quorum culpa dampnatur Hely, quia valde
 Impius in pueris per pia verba fuit.
 Sic pastor qui subiectos non corripit, iram
 Summi patris emens carcere dignus erit.

1120

1130

1140

1150

Ista solent scribi, 'Medium tenuere beati,
 Non nimis alta petas, nec nimis yma geras.'
 Non nimis ex duro presul nos iure fatiget,
 Nec nimis ex molli simplicitate sinat.
 Si non leua manus equitis moderacior extet,
 Oppositis frenis sepe repugnat equus.
 Eripit interdum, modo dat medicina salutem,
 Nil prodest quod non ledere possit idem.
 Set qui frena tenet, prouiso tempore, presul,
 Quo magis est sanum ducet honestus iter:
 Sepius ex dulci peccans sermone reuiuít,
 Qui magis impaciens verba per acra foret.
 Expedít interdum tamen absque fauore rebelles
 Equa quod inuitos presulis ira premat:
 Sepe ferus morbus herbis mitescit amaris,
 Namque feret molles aspera spina rosas:
 Dura vides quod humus stimulantibus obruta sulcis
 Sepius ad placitum molle cacumen habet.

Vnctus erit presul oleo, quod plura figurat,
 Precipueque sibi conuenit illa sequi:
 Quatuor ista facit, penetrat, lucet, cibát, vngit,
 Que sibi mitratus debet habere bonus.
 Nil penetrare potest nisi cum virtute vigoris,
 Ista tamen virtus in penetrando iuuat;
 Nam cum mollicies fuerit coniuncta vigori,
 Mitis et austerus presulis actus erit.
 Fermento careat, oleo spergatur, vt absit
 Culpa nocens, et eum sanctus inungat amor:
 Vox ita doctoris, quanto sublimius intus
 Corda ferit, tanto forcius illa mouet:
 Sic olei virtus virtutes ponderat eque,
 Forcia dum penetrat, micus acta regit.
 Lux cecis, cibus est ieiunis, vnccio morbis;
 Hiis iubar infundit, hos cibát, hosque fouet:
 Lux est exemplo, cibus est dum pascit egenos,
 Vnccio dum populis dulcia verba serit.
 Hoc oleo, testante Dauid, Christus fuit vnctus,
 Vnguine leticie cum pater vnxit eum:
 Non vnguntur eo qui culpam Simonis equant,
 Qui vendunt vel emunt, nec sacra gratis habent:

1160

1170

1180

1190

Exulat hic de plebe dei qui peccat in istis,
 Tales nam pellit Christus ab ede sua.

**Hic loquitur qualiter signa Anticristi in Curia Romana
 precipue ex auaricia secundum quosdam apparuerunt.**

Cap. xiii. Plura locutura mens deficit ipsa timore,
 Labitur exanguis et tremefacta silet;
 Huius enim vicii michi tangere si licet vlla,
 Testis erit Christus Romaque tota simul.
 Roma manus rodit non dantes, spernit et odit,
 Donum pro dono sic capit omnis homo.
 Non est acceptor personarum deus, immo
 Gracior intendit actibus ipse viri;
 Gracia set nostra tantum quos mundus in auro
 Ditát, non alios accipit illa viros.
 Qui precium ponit diues preciata reportat
 Munera, nam tali curia tota fauet:
 Assumens oleum secum non intrat ibidem,
 Aurea ni valeat vngere gutta manum:
 Copia nil morum confert vbi deficit aurum,
 Nam virtus inopum nulla meretur opem.
 Auro si pulses, intrabis, et illud habebis
 Quod petis, et donum fert tibi dona tuum:
 Si tibi vis detur large, da munera larga,
 Nam si pauca seras, premia pauca metes.
 Quid faciet sapiens? stultus de munere gaudet.
 Dicat ad hec clerus, qui sapit ista magis.
 Munera, crede michi, capiunt hominesque deosque,
 Placatur donis maior in orbe datis:
 Set cum pro mundo tribuat sua munera Simon,
 Promotus Cristi non erit inde sui.
 Vt veniant ad aquas sicientes sponte citauit
 Christus, et ecce suo fonte cibauit eos;
 Fontibus et nostris siciens non hauriet vllus
 Absque luci pretio, quod dabit ipse prius.
 Vendere quid pro quo modus est quem curia nostra
 Seruat, et auxilio Simonis ipsa viget:
 Curia nostra virum nouit sine munere nullum,

1200

1210

1220

1214 ad hec CEHGDTH: ad hoc L et hec S

Set redit in vacuis euacuata manus.
 Dum dare vult laicus, precellit Theologiam ;
 Si des dona michi, dona rependo tibi :
 Marcus, Matheus, Lucas, si nulla, Iohannes,
 Dona ferant, perdunt que sibi dona petunt :
 Si veniat famulus mundi, viget ipse receptus,
 Si famulus Cristi, nemo ministrat ei.

Si veniat pauper, musis comitatus Homeri,
 Et nichil attulerit, pauper vt ante redit :
 Si nouus Augustinus ibi peteret, nec haberet
 Quod daret ipse prius, transiet ipse vagus.
 Construit atque legit laicus, bene cantat, in auro ;
 Si dare sufficiat, stat bene quicquid agit.
 Qualis enim pietas hec est discernite vosmet,
 Aut si iusticia iura tenebit ita.
 Si labat ecclesia declinans forte per istos,
 Summus eam releuet de pietate sua,
 Confundens hereses et que sunt scismata tollat,
 Ne quis Cisticolas perdere possit oues :
 Vnanimis redeant tibi, te miserante, redemptor,
 Quos pax, quos pietas, quos liget vna fides.
 Anticristus aget que sunt contraria Cristo,
 Mores subuertens et viciosa fouens :
 Nescio si forte mundo iam venerat iste,
 Eius enim video plurima signa modo.
 Petri que titubat nauem prius erige, Criste,
 Quam pereat, nec eam fastus in orbe voret.

**Hic loquitur secundum commune dictum, qualiter honores
 et non onera prelatie plures affectant, quo magis in ecclesia
 cessant virtutes, et vicia multipliciter accrescunt.**

Cap^m. xv. O deus, omne patet tibi cor loquiturque voluntas,
 Et secreta tuo lumine nulla latent :
 Tu nosti, domine, quod quantum distat ab ortu
 Solis in occasum regula prima fugit.
 Ipsa fides operans, quam tu plantare volebas
 Est quasi de clero preuaricata modo :
 Ius quod erat Cristi mundus sine iure resoluit,
 Prelatosque novos vendicat ipse suos.
 Nomen enim sancti sanctum non efficit, immo

Efficitur sanctus quem probat ipse deus.
 Nos tamen a plebe si nomine glorificemur,
 Et laudet mundus, laus placet illa satis :
 Laruata facie sic fallitur ordo paternus,
 Quo furtiuus honor expoliavit onus.

Vox populi cum voce dei concordat, vt ipsa
 In rebus dubiis sit metuenda magis :
 Hec ego que dicam dictum commune docebat,
 Nec mea verba sibi quid nouitatis habent.
 In cathedram Moysi nunc ascendunt Pharisei,
 Et scribe scribunt dogma, nec illud agunt.
 Nam constans, humilis, largus, castus que modestus,
 Fit quibus ecclesiis regula culta prius,
 Nunc vanos, cupidos, elatos, luxuriosos,
 Raptoresque suo substituere loco.
 Pacificos ira mitesque superbia vicit,
 Nummus habet instos et Venus illa sacros.
 Sic non iusticia causas regit, immo voluntas
 Obfuscata malis que ratione carent :
 Sic modo terra deos colit et laceratur ab ipsis,
 Est dum lex cleri nescia lege dei.
 Nudis iam verbis vani tua iura figurant,
 Et nichil aut modicum pondere iuris agunt ;
 Exemplis operum te raro, Criste, sequuntur,
 Perfectumque tue legis inane tenent.
 Que tua precepta ponunt, deponere curant
 A propriis humeris, que michi ferre iubent ;
 Hec precepta tamen que gloria ponit inanis,
 A me tollentes propria ferre volunt.
 De fundamento non curant, immo columpne
 Effigiem laruant, se quoque templa vocant.
 Nuper erat celum corruptum, sicque superbus
 Corruit ex altis, lapsus et yma tenet ;
 Proque suo vicio sic Adam de paradiso,
 Sic Iudasque suum perdidit ipse gradum :
 Non faciunt hominem status aut locus esse beatum,
 Quin magis hos sternunt qui superesse volunt.
 O deus, ecclesiam fecisti quam tibi sanctam,
 Sancios prelatos fac simul inde tuos :

Corrigat, oro, deus, tua iam clemencia tales,
 Nos quibus vt sanctis subdere colla iubet:
 Esse duces nostros quos lege tua statuisti,
 Fac magis vt recta semita ducat eos;
 Et licet instabilis vanus sit et actus eorum,
 Da populo stabilem semper habere fidem:
 Da, deus, et clero, verbo quod possit et actu
 Sic reuocare malum, nos vt in orbe iuuet.
 Exoptata diu dulcis medicina dolorum,
 Sero licet veniat, grata venire solet:
 Sique boni fiant de clero, nos meliores
 Tunc erimus, que dei laus ita maior erit.

1310

Postquam dictum est de illis qui errant in statu prelaeie,
 dicendum est de errore curatorum, qui sub prelatiis consti-
 tuti, parochiarum curas in animarum suarum periculo ad-
 mittentes negligenter omittunt: et primo intendit dicere
 de curatis illis qui suas curas omittentes ad seruiendum
 magnatum curiis adherent.

Cap^m. xvi. Presulis incauti, sicut de voce recepi,
 Errores scripsi, pennaque cessat ibi.
 Sunt tamen, in curis anime qui iura ministrant,
 Rectores alii non sine labe doli.
 Quo status ille modo se tendit scribere tendo,
 Si sit ibi mundus vel magis ipse deus.
 Ad tempus presens rectorum facta reuoluens,
 Inuenio mundi quod solet esse dei.
 Presulis errore, curarum qui caput extat,
 Errat curatus, presulis ipse manus.
 Iam sine prebenda de Simonis arte creata
 Nil putat ecclesiam quomodocumque bonam:
 Hec prebenda tamen inopem non, set meretricem
 Pascit, sicque deum non colit, immo deam.
 Tales nec caste curant neque viuere caute,
 De quibus exempla sunt modo sepe mala:
 Vestis habet pompam, cibus vsum deliciarum,
 Et thorus incestum clamat habere suum.
 Ex Cristi poteris nuper cognoscere verbis
 Discipulos tunicas non habuisse duas;
 Set quia discipuli non sunt, in talibus isti

1320

1330

Nolunt impositum sic retinere modum.
 Non tantum vestes geminant set condiciones,
 Quas magis errantes regula nulla sapit:
 En venit incastos aurum precingere lumbos,
 Denotet vt vanos comptus inanis eos;
 Militis effigie, nisi solum calcar abesse,
 Cernimus hos pompis degenerare suis.

1340

Cuius honor, sit onus; qui lucris participare
 Vult, sic de dampnis participaret eis:
 Sic iubet equa fides, sic lex decreuit ad omnes,
 Set modo qui curant ipsa statuta negant.
 Curas admittunt pingues et pingua sumunt,
 Set nolunt cure pondera ferre sue.
 Si viciis residere nequit curatus in ista
 Cura, tunc aliam querit habere nouam;
 Inficiens primam, post polluit ipse secundam,
 Sic loca non vicia mutat et ipse sua.

1350

Litera dispensat curato presulis empta,
 Et sic curati cura relicta manet;
 Presbiterum laicum retinet sibi substituendum,
 Curia magnatum dum retinebit eum.
 Est vt apes ibi sollicitus dum spirat honores,
 Set piger in cura tardat agenda sua.

Quicquid habet mundus fictum, tunc fingit et ille,
 Curia quo dignum credere possit eum:
 Verba dabit blanda, set nec canis aptus ad arcum,
 Sic humili vultu flectit ad yma genu.
 Alter vt ille Iacob socios supplantat, et omne
 Quo poterit mundi lucra tenere facit.
 Absit eum quicquam tamen absque iuamine docti
 Simonis incipere, qui suus actor erit:
 Ostia si clausa fuerint, sic intrat ouile,
 Ac aliunde suum carpit auarus iter.

1360

De curis anime nil curat, dummodo terre
 Curia magnatis sit sibi culta lucris:
 Fert sibi nil virtus anime set corporis actus,
 Munus non meritum dat sibi ferre statum.
 Qui nichil est per se, nec habet quo tendat in altum,
 Expedit alterius vt releuetur ope:
 Est tamen absurdum, cum quilibet ex alieno

1370

Intumet vterius quam tumuisse decet.

Littera dum Regis Papales supplicat aures,
Simon et est medius, vngat vt ipse manus,
En laicus noster fit clericus aptus vt omnes
Simone consultus scandat in orbe gradus.
Hic qui pauper heri fuerat quasi nudus et omni
Laude carens, nec eum patris habebat honor,
Cuius erat tunica vilis, non larga set arta,
Vix sibi que tetigit simplicitate genu,
Hunc polimita modo vestis circumdat, et eius
Alludens pedibus fimbria lambit humum:
Vestis que medium non nouit poplicis olim,
Iam colit hec talos oscula dando pedi.
Si mundi speculum scruteris in huius amictu,
Plurima rectoris cernere vana potes.

Presulis ipse gradum si non dum scandere possit,
Ecce tamen vestes comparat ipse pares.
Cuius erat solus nuper catulus domicellus,
En sequitur totus nunc quasi mundus eum;
Cuius erat baculus nuper palfridus, ad eius
Sellam cum loris subditur altus equs.
Sic viget in curis diues, set moribus experts
Indiget, et vano more gubernat opes.
Computus in mundi rebus quod fiat habunde
Perstudet, vt domino det sua iura suo:
Computet vt Cristo set de curis animarum,
Turpiter absque lucro fossa talenta latent.
Curia sic Cristi tollit mundana clientem,
Qui venit ad laqueum, dum sitit ipse lucrum.

Hic loquitur de rectoribus illis, qui ab episcopo licenciati se fingunt ire scolas, vt sub nomine virtutis vicia corporalia frequentent.

Cap^m. xvii. Alter adest rector, causam designat et ipse,
Dicit enim sacras quod cupit ire scolas:
Vt vagus astet ibi prece ruffi presul et albi
Annuit, vt dominis quos amat ipse nimis.
Sic rector sibi sub specie virtutis adoptat,

1374 tumuisse EHL

1376 vngat vt D vngat et SCEHGL

1380

1390

1400

Vt queat in viciis rite studere vagus.

Nil decreta placent sibi nec sacra theologia,
Ars sibi nature sufficit immo sue:

Ipsa magistra docet res plures, discit et ille,
Scribit et in nocte que studet ipse die.

Et propter formam tandem petit ipse cathedram,
Vt sit ad hoc ductus, plura dat ipse prius:

Sic est curatus doctoris sede locatus,
Datque legenda suis mistica iura scolis.

'Ve soli,' legimus ex scripturis Salomonis,
Namque virum solum nemo requirit eum:

Qua ratione scole mos est, quod quisque studere
Debet cum socia doctus in arte sua.

Ipse deus sociam fecit per secula primam,
Vt iuuet hec hominem, sicque creauit eam:

Masculus in primo factus fuit, atque secundo
Femina, sic vt in hiis det deus esse genus:

Istaque principia discretus rector agenda
Perstudet, et vota prebet in arte pia.

Quis laterisque sui costam quam sentit abesse
Non cuperet, per quam perficeretur homo?

Prima viri costa mulier fuit ipsa creata,
Vult igitur costam rector habere suam.

Nam deus humanam precepit crescere gentem,
Cuius precepto multiplicabit homo:

Sic sibi multiplicat rector, dum semen habundat,
Vt sit mandati non reus ipse dei.

Causas per tales rector probat et rationes,
Quod sibi sint socie, dum stat in arte scole.

Primo materiam conceptus tractat, et illam,
Vt veniat partus, stat repetendo magis;

Sic legit et textum, legit et glosam super illum,
Vt scola discipulis sit patefacta suis:

Verberat ipse regens pro forma sepe scolares,
Vt vigili virga sit vigil ipsa scola.

Quanto formalis magis extat in arte legendo,
Est opus in tanto materiale minus.

Non labor excusat, doceat quin nocte dieque,
Quo sibi dat vacuum sollicitudo caput:

Questio namque sua, quam disputat esse profundam,

1410

1420

1430

1440

Sentit et in casu plura profunda mouet.
 Responsalis ei respondet ad omnia, quare,
 Nec sinit a logica quicquid abire sua; 1450
 Sepeque doctori concluditur, ipseque tantum
 Confusus cathedra linquit inesse sua.
 Leccio lecta nocet, decies repetita nocebit;
 Dum legit inde magis, plus sibi sensus hebes est.
 Et sic ars nostrum curatum reddit inertem,
 De longo studio fert nichil ipse domum:
 Stultus ibi venit, set stulcior inde redibit,
 Dum repetendo scolis sit magis ipse frequens.

Hec est illa scola, studet in qua clerus, vt yma
 Nature iura scribat in arte sua: 1460
 Practica discipulo bene conuenit atque magistro,
 Vt speculatiuum construat ipse suum.
 Hec est illa scola super omnes labe colenda,
 Qua socius sociam gaudet habere suam:
 Attamen illa scola, dum sit socie sociata,
 Fine dabit socium plangere gesta reum.
 Sic scola cum socia confirmat in arte scolarem,
 Fiet quod laicus, quando magister erit.
 Heu! grauis est socia, grauis est scola iuncta sodali,
 Ista vorat corpus, illaque tollit opes: 1470
 Est inhonesta deo res, et mirabile plebi,
 Quando magister erit atque ribaldus idem.

Ecclesia sponsa nuda, vestitur amica;
 Sponsa relicta perit, altera cara viget:
 Sic desponsata clamare fide sibi fracta
 Nunc venit ecclesia iura petendo sua.
 Set quia lux periit, perit hinc ius, sicque recedit
 Curati sponsa stans quasi tota vaga.
 Sic rector viciis studium non moribus aptans,
 Dat decimam Veneri, que solet esse dei: 1480
 Sic sibi consimilem generat curatus, vt artem
 Nature solitam compleat ipse suam:
 Sic viget in studio laici curatus ad instar
 Corporis, vt sexum multiplicare queat:
 Sic scola, que morum mater magis esse solebat,
 Efficitur viciis stulta nouerca suis.

1454 plus sibi sensus hebes est SGDL fit sibi sensus hebes CEHTH:

Hic loquitur de rectoribus illis, qui in curis residentes, curas
 tamen negligentes, venacionibus precipue et voluptatibus
 penitus intendunt.

Cap^m. xviii. Tercius est rector, animum qui tendit ad orbem,
 In cura residens dum manet ipse domi:
 Nuda sue folia cure sine fructibus affert,
 Dum sine luce regens stultus obumbrat eam. 1490
 Predicat ipse nichil animas saluare, nec egros
 Visitat, aut inopes tactus amore iuuat:
 Est sibi crassus equus, restatque sciencia macra,
 Sella decora que mens feda perornat eum.
 Ad latus et cornu sufflans gerit, vnde redundant
 Mons, nemus, vnde lepus visa pericla fugit;
 Oris in ecclesia set vox sua muta quiescit,
 Ne fugat a viciis sordida corda gregis.
 Sic canis, ad questum qui clamat in ore fideli,
 Certus habebit eo quicquid habere velit; 1500
 Set miser, ad portas qui clamat et indiget escis,
 Heu! neque mica datur nec liquor vllus ei.
 O deus, in quanta talis tibi laude meretur,
 Dans alimenta cani, que negat ipse viro!
 Vix sibi festa dies sacra vel ieiunia tollunt,
 Quin nemus in canibus circuit ipse suis:
 Clamor in ore canum, dum vociferantur in vnum,
 Est sibi campana, psallitur vnde deo.
 Stat sibi missa breuis, deuocio longaue campis,
 Quo sibi cantores deputat esse canes: 1510
 Sic lepus et vulpis sunt quos magis ipse requirit;
 Dum sonat ore deum, stat sibi mente lepus.
 Sic agitat vulpis vulpem similis similemque
 Querit, dum iuuenem deuorat ipse gregem;
 Nam vagus explorat vbi sunt pulchre mulieres
 Etatis tenere, pascat vt inde famem:
 Talis enim rector mulieribus insidiatur,
 More lupi clausas circueientis oues.
 Dum videt ipse senem sponsum sponsam iuuenemque,
 Tales sub cura visitat ipse sua; 1520
 Suplet ibi rector regimen sponsi, que decore

Persoluit sponse debita iura sue.
Sic capit in cura rector sibi corpora pulcra,
Et fedas animas linquit abire vagas.

Hic loquitur de rectoribus in curis residentibus, qui tamen curas animarum omittentes, quasi seculi mercatores singula temporalia de die in diem ementes et vendentes, mundi diuicias acquirunt.

Cap^m. xix. Quartus adhuc rector curam residendo sinistrat,
Ipseque mercator circuit omne genus.
Est sibi missa: forum meditatur et inde tabernam,
Ad socii dampnum dum petit ipse lucrum.
Ecclesie meritum perdit, lucratur et aurum;
Vt teneat mundum, deserit ipse deum. 1530
Computat ipse diem cassam, qua vel sibi lucrum,
Corporis aut luxum non capit ipse nouum:
Est et auaricia sibi custos, sic vt in illis
Partem diuiciis pauper habere nequit.
Masculus in nullo casu partitur egenus,
Duplice nam clauis cista resistit ei;
Set pietas aliter se continet ad mulierem,
Vt iubet ipsa Venus, est ibi larga manus.
Expansis genibus expanditur aurea cista;
Femina si veniat, dat sibi clauis iter: 1540
Durior est ferro, quem nullus mollificabit,
Vincit feminea set caro mollis eum.
Dans ita quid pro quo merces mercede locabit
Rector, in impropriis dum vacat ipse lucris.
Omne quod vna manus sibi congregat, altera spergit,
Dum sua dat cribro balsama stultus homo:
Stultaque sic stultum predat, quod fine dierum
Nil nisi sit rasa barba manebit ei.
O si curatis nati succedere possent,
Ecclesie titulo ferreque iura patrum, 1550
Tunc sibi Romipetas, mortis quibus est aliene
Spes, nichil aut modicum posse valere puto.
Talis in ecclesia nunc est deuocio mota
Curatis nostris: iudicet inde deus.

1533 Est et S Est sed (set) CEHGL Est set et D
CEHGLT Durior S 1550 modicum S

1541 Durior

Postquam dictum est de errore illorum qui in ecclesia beneficiati existunt, iam dicendum est de presbiteris stipendiariis; de talibus saltem, qui non propter mundiciam et ordinis honestatem, set propter mundi oia, gradum presbiteratus appetunt et assumunt.

Cap^m. xx. Si de presbiteris dicam qui sunt sine curis,
Hos viciis aliis cernimus esse pares.
Si tamen ecclesiam non optinet iste sacerdos,
Annua seruicia sunt velut ecclesia:
Plus quam tres dudum nunc exigit vnus habendum,
Strictus auaricia plus cupit ipse quia. 1560
Hos velut artifices cerno peditare per vrbes,
Conductos precio sicut asella foro.
Dignus mercede tamen est operarius omnis,
Iuxta condignum quod labor ille petit:
Set tamen vt vendat nulli diuina licebit,
Sic poterit vendi missa nec vlla tibi.
Credimus vt sancta Christus sacratus in ara
Non plus vult vendi venditus ipse semel.
Se sine dat precio, dare qui iussit sacra gratis:
Presbiter, ergo tibi quid petis inde lucri? 1570
Cum tibi vestitus, aptus fuerit quoque victus,
Vnde deo viuas, cur tibi plura petis?
Si tibi plus superest de lucro, nil tibi prodest,
Nam male quesitum nescit habere modum.
Aut Romam perges mercatum Simonis auro,
Qui te promotum reddet, et inde tuum
Argentum tollet collectum per prius, et sic
Quod tibi missa dedit Simon habere petit;
Aut meretrix bursam, te luxuriante, repletam
Sugget, et in vacuam quam cito reddet eam. 1580
Quod dedit ecclesia tollit meretrix que taberna:
Hec tria dum iungunt, turpia plura gerunt.
Hec ita cum videam, mundi noua monstra putarem,
Si foret hoc raro quod speculamur eo;
Set quia cotidie potero predicta videre,
Sepe michi visa nil modo miror ea.
Mergulus inmergit fluuio sua membra frequenter,
Et longas gignit in latitando moras;

Heading 1 Postquam S 2 iam om. S

Isteque signat eos quos carnis fluxa voluptas
Funditus exercet et retinendo premit.
Est apud antiquos 'hic et hec' dixisse 'sacerdos,' 1590
Dicere sic et nos possumus 'has et eos:'
Hii modo namque sua mundum replent genitura;
Si pietas sit ibi, sunt modo valde pii.
Nox et amor, vinum, nullum moderabile suadent,
Que tria presbiteris sunt modo nota satis.
Stat brevis ordo precum, dum postulat ipse vicissim
Oscula per longas iungere pressa moras,
'O sacer,' hec dicens, 'quam longum tempus ad illud
Vt tua sint collo brachia nexa meo?' 1600
Qui vult vxorem seruare sibi modo castam,
Et mundas cameras querit habere suas,
Longius a camera sit presbiter atque columba,
Stercora fundit ea, fundit et ipse supra.
Sobrius a mensa, de lecto siue pudicus
Consurgit raro presbiter ipse deo:
Cantat in excelsis sua vox agitata tabernis,
Est set in ecclesiis vox taciturna nimis:
Doctus et a vino colit ipse lupanar, et illuc
Exorando diu flectit vtrumque genu. 1610
Sic vetus expurgat fermentum, dum noua spergit,
Non tamen vt Paulus iusserat ipse prius:
Sic altare Baal modo thurificare sacerdos
Vult, per quem viui feda fit ara dei.
Sufficit vna michi mulier, bis sex tamen ipsi,
Vt iuueni gallo, cerno subire modo.
Sic sacra presbiteri celebrant solempnia Bachi,
Ebrietasque magis sanctificatur eis.
Gentilis ritus vetus incipit esse modernus,
Talibus et Cristi lex perit ipsa quasi: 1620
Sic modo templorum cultores suntque deorum,
Plus in honore quibus stat dea summa Venus.

**Hic loquitur de consueta presbiterorum voluptate, et qualiter
hii stipendia plebis ex conuencione sumentes, indeuote pro mor-
tuis orando non se debite ad suffragia mortuorum exonerant.**

Cap^m. xxi. Ignis edax terram vorat et nascencia terre;

1617 solennia CEDL

Quo furit illius impetus, omne terit;
Sic et in incastis exemplis presbiterorum
Indoctis laicis feda libido nocet.
Nil commune gerunt luxus sibi cum racione,
Corporeos sensus quinque libido cremat:
Quos talis maculat nota talis pena sequetur,
Illorum pene sulphur et ignis erunt. 1630
Consuetudo tamen solet attenuare pudorem,
Reddit et audacem quem mora longa trahit.
Non peccare putant quod sepius oscula iungant,
Oscula nam pacis signa parare solent;
Estque parare piam pacem meritoria causa,
Nec sine pace diu stat pietatis amor:
Sic in presbiteris amor est de pace creatus,
Oscula nam solito more frequenter agunt.
Altera natura solitus reputabitur vsus,
Vsus et a longo tempore iura parit; 1640
Immoque nature si nos de iure loquamur,
Hoc in presbiteris splendet vbique magis:
Et si sub forma tali sint iura creanda,
Legis quod vires longior vsus habet,
Tunc puto presbiteros ex vsu condere leges,
Oscula dum crebro dant in amore suo.
Ecclesie gremium notat ordo presbiterorum,
Quo debent animas rite fouere bonas;
Quomodo set proprias qui non curant, alienas
Curabunt? non est hoc racionis opus. 1650
Nescio quid meriti poterunt tales michi ferre,
Qui sibi nil proprie commoditatis habent:
Nam peccatores scitur quod non deus audit,
Est inhonesta deo laus set ab ore mali:
Indeuota deo qui verba pretancia confert,
Iudicii proprii dampna futura petit.
Qui dampnum causat, hic dampna dedisse videtur,
Ledit qui patitur que reuocare potest:
Infligit mortem languenti, qui valet illam
Nec vult auferre, set sinit esse malum: 1660
Presul qui laicos, cum non sint ordine digni,
Ordinat ad sacra, scandala plura mouet.

1649 Hoc S Hec CEHGDL

Tales si quis emit lucro, frustrabitur inde,
 Aut si perdet in hiis scit magis ipse deus.
 Hoc scio, quod panem qui fregerit esurienti,
 Cuius debilitas est sine fraude patens,
 Qui nudos operit, infirmos visitat, illi
 Debentur merita pro bonitate sua :
 Set qui sunt fortes, vanaque sub ordinis vmbra
 Conspirant requiem quam sibi mundus habet,
 Errat eos presul sacrans, et quosque locando
 Tales de merito perdere dona puto.

1670

Hic tractat causam, quare accidit quod laici, quasi iuris amici, luxurie presbiterorum consuetudinem abhorrentes, eam multociens castigantes grauiter affligunt.

Cap^m. xxii. Hoc dicit clerus, quod, quamuis crimine plenus

Sit, non est laici ponere crimen ei ;
 Alter et alterius cleri peccata fauore
 Excusat, quod in hiis stat sine lege reus.
 Non accusari vult a laicis, tamen illos
 Accusat, que sibi libera frena petit.
 Libera sunt ideo peccata placencia clero,
 Sit nisi quod laici iura ferantur ibi.
 Presbiter insipiens populum facit insipientem,
 Et mala multa parit qui bona pauca sapit :
 Clerus lege carens populum dat lege carentem,
 Sic parat et causam presbiter ipse suam :
 Nam quia lege caret laicus, sine lege manentem
 Ignorat clerum, quem videt esse reum.
 Si foret et sapiens clerus, sapientia plebis
 Staret, vt in lege perstet vterque simul ;
 Set quia iam fatui patet insipientia cleri,
 Despiciatur vita desipientis ita.

1680

Pluribus exemplis natura iuuat rationem,
 Docius vnde suum iudiciale regat.
 Hinc est quod latitans bubo lucis iubar odit,
 Escam vestigat nocte, veretur aues :
 In quam forte greges auium si lumina figant,
 Conclamando volant et laniando secant.

1690

1695 si CEHGLTH: sua S

Presbiteros notat iste reos, qui corpore fedi
 Que sunt luxurie feda latenter agunt ;
 Hos laici quasi lucis aues restringere querunt,
 Zelo succensi legis, amore dei.

1700

Preuaricatus enim Iudas non amplius inde
 Seruorum Cristi dignus honore fuit.
 Dum iuga luxurie supportat presbiter, ipsum
 Si pungant laici, computet inde sibi.

Iusto iudicio lex vult, quod iuris abuser
 Amittat vicio, quod sibi iura dabant.
 Ecclesie fratres in Cristo nos sumus omnes,
 Semper et alterius indiget alter ope :
 Lex tamen hoc dicit, frater quod si tuus erret,
 Corripi, sic et eum fac reuenire deo :

1710

Si te non audit, dic ecclesie, set et illam
 Si non audire vult, nec adheret ei,
 Amplius ille tibi velut Ethnicus est reputandus,
 Quo sibi de culpa parcere nullus habet.
 Presbiter ergo suis assistens cotidianis
 Peccatis nullo debet honore frui :
 Non erit exemptus, nam qui neque iura veretur,
 Non est iusticie quod quis honoret eum :
 Qui contra legem vetitis presumpserit vti,
 Debet concessis lege carere bonis.
 Omne quod occultum latet, vltiore patebit
 Fine, nec excusat ordo vel ille status.
 Dic, sibi quid valuit tunc excusacio ficta,
 Dum foliis fici se male textit Adam ?
 Quid valet aut, culpam carnis si presbiter vmbra
 Contegat ipse sui fultus honore status ?

1720

Hic scribit contra hoc quod aliqui presbiteri dicunt, qualiter ipsi in carnis luxuriam committendo non grauius hominibus laicis deum offendunt.

Cap^m. xxiii. Dicunt presbiteri, non te peccant magis ipsi,

Dum carnis vicio fit sua victa caro :
 Sicut sunt alii fragili de carne creati,
 Dicit quod membra sic habet ipse sua.

1730

'Sum velut alter homo,' dicit 'cur tunc mulieres,